

กฎหมายและระเบียบ

เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก สำหรับข้าราชการครู

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย
ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว
กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-7982-41-2

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961153173

วันที่.....
เลขทะเบียน.....
เลขหมู่.....

#42571

กฎหมายและระเบียบ

เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก สำหรับข้าราชการครู

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย
ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว
กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-7982-41-2

กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก สำหรับข้าราชการครู

พิมพ์ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๕๕

จำนวนพิมพ์ ๓,๐๐๐ เล่ม

ISBN 974-7982-41-2

ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว

กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานภายในเทียบเท่ากองในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพิทักษ์คุ้มครองเด็กที่อยู่ในสถานะเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิทางร่างกาย ทางเพศและทางจิตใจ ให้การบริการหลักเกี่ยวกับการรับเรื่องราวร้องทุกข์ และขอความช่วยเหลือในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการ ต้องขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูที่อนุญาตให้จัดพิมพ์หนังสือ “กฎหมายและระเบียบ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กสำหรับข้าราชการครู” เพื่อใช้เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่นุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็ก เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการ

สารบัญ

	หน้า	
บทที่ ๑	การพัฒนาเด็กและเยาวชน : ภารกิจอันศักดิ์สิทธิ์และยิ่งใหญ่ของครู	๑
บทที่ ๒	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก	๗
บทที่ ๓	ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก	๓๓
บทที่ ๔	อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก	๖๕
บทที่ ๕	กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานเด็ก	๕๑
บทที่ ๖	กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน	๕๕
บทที่ ๗	บทบาทของครูในการคุ้มครองสิทธิเด็ก	๑๐๗

การพัฒนาเด็กและเยาวชน : ภารกิจอันศักดิ์สิทธิ์และยิ่งใหญ่ของคุณ

เด็ก ๆ ทั้งหมดคือ ดวงใจของมวลมนุษยชาติ เด็กเป็นสมบัติของชุมชนและสังคมมนุษย์ และเป็นชนรุ่นต่อไปที่จะสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา เผ่าพันธุ์และคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อสืบทอดความเป็นไทยรุ่นปัจจุบันให้อยู่คู่โลกสืบไป แต่เด็ก ๆ เหล่านี้อยู่ในวัยเยาว์ ยังเขลาและขาดประสบการณ์ในชีวิต ความไร้เดียงสาและอ่อนต่อโลก อ่อนด้อยทั้งสติปัญญา ความสามารถและสมรรถภาพทางร่างกาย ทำให้เป็นผู้อ่อนแอและตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบผู้ใหญ่ได้อย่างง่ายดายและไร้หนทางต่อสู้ จึงมีเด็กเป็นอันมากที่ถูกผู้ใหญ่ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

ดังนั้นแม้เด็กทุกคนจะเกิดขึ้นมาพร้อมกับศักดิ์ศรีของความเป็นคน และมีสิทธิของคนเกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ แม้จะโดยไม่ต้องมีกฎหมายใดมาบัญญัติรองรับก็ตาม แต่สิทธิดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นจริงได้ก็ต่อเมื่อได้รับการยอมรับและการปฏิบัติจริงจากผู้ใหญ่และคนในสังคม

โลกของเด็กเป็นโลกแห่งการเรียนรู้และการพัฒนา เด็กต้องการการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา การพัฒนาในด้านร่างกายอวัยวะทุกส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมองจะมีการสร้างเซลล์สมองของเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึงอายุ ๔ ขวบ จากนั้นร่างกายจะไม่สร้างเซลล์สมองอีก ดังนั้น สมองจะไม่ได้รับการพัฒนา หากเด็กขาดสารอาหาร ขาดการดูแลด้านโภชนาการจากผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันร่างกายที่อ่อนแอของเด็ก หากไม่ได้รับการดูแลเลี้ยงดูอย่างดีพอจะเกิดโรคของเด็กได้ง่ายหลายโรค เช่น โรคชาลีบ (โปลิโอ) โรคหัดเยอรมัน โรคคอตีบ และอีกหลายโรคที่ได้คร่าชีวิตเด็กเป็นจำนวนมาก หรือส่งผลกระทบต่อเด็กต้องพิการ ทูพพลภาพ

ในด้านการพัฒนาทางอารมณ์ เด็กเป็นวัยที่ควรได้รับแต่สิ่งที่ดี ๆ เป็นโลกแห่งความสวยงามน่ารัก โลกแห่งความสุข สนุกสนานร่าเริงสดใส เด็กควรได้รับความเอื้ออาทร ได้รับน้ำใจไมตรีและมิตรภาพจากทุกคน การได้รับความรัก ความอบอุ่น ความเมตตาและการดูแลอย่างดีจากผู้ใหญ่ ทำให้เด็กมีสุขภาพจิตที่ดี มีการพัฒนาทางอารมณ์ มีโลกทัศน์กว้างไกล ไม่มองโลกในแง่ร้าย ย่อมจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ใจดี มีความเอื้ออาทรต่อสังคม มีน้ำใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้ แต่หากชีวิตในวัยเด็กของบุคคลใดได้รับการบีบบังคับกดดัน ถูกทำร้าย เอาเปรียบ ถูกกดขี่ ต้องเผชิญกับความยากลำบากและความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส โดยปราศจากความยุติธรรมจนสภาพจิตของเด็กตกต่ำ ย่ำแย่ บอบช้ำซึ่งแรงกดดันและความเลวร้ายจากการตกเป็นทาสอารมณ์ต่าง ๆ ของเด็กนี้ย่อมจะฝังอยู่ในใจของเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ ทำให้มองเห็นว่า โลกมีแต่ความเลวร้ายเอาเปรียบ ททรยศดองกัน เด็กจะเกิดความรู้สึกต่อต้านสังคม เห็นแก่ตัว ไม่ใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น ขาดการมีมูทิดาจิตต่อกัน กลายเป็นคนขวางโลกและประพฤติดนเป็นภัยต่อสังคม อันเป็นผลจากการขาดการพัฒนาทางอารมณ์

ในด้านการพัฒนาทางสังคม เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ใหญ่ต้องเป็นผู้ให้และมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาเด็กในด้านนี้ ในอดีตที่ผ่านมาเด็กในสังคมไทยได้รับการหล่อหลอม การอบรมบ่มนิสัย การดูแลเอาใจใส่

เป็นอย่างดีจากสถาบันครอบครัว ชุมชนและสถาบันหลักในสังคม เช่น วัด และครูบาอาจารย์จากโรงเรียน รวมเป็น ๓ ประสานหรือบวร คือ บ้าน วัดและโรงเรียน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่ดีได้หล่อหลอมหล่อกลมเกลียวชวนให้เป็นคนดีของสังคมด้วยความเอาใจใส่ แต่ในปัจจุบันสถาบันครอบครัวได้ล่มสลาย วัดถูกกีดกันออกไปจากกระบวนการทางการศึกษาคงเหลือแต่สถาบันการศึกษาคือ โรงเรียนเท่านั้นที่ยังคงมีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติ แต่ความเป็นระบบราชการและขาดจิตสำนึกในความเป็นครูของครู อาจารย์ ทำให้สถาบันโรงเรียนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก นอกจากนี้สังคมและชุมชนที่มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งสื่อสารมวลชนที่มุ่งแสวงหากำไรและการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกที่ขาดการคัดสรร ยังมีส่วนในการทำลายการพัฒนาทางสังคมของเด็กเป็นอย่างมาก

ในส่วนของการพัฒนาด้านสติปัญญา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งไม่ด้อยไปกว่าการพัฒนาในด้านอื่นๆ เพราะการศึกษาจะพัฒนาคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ สามารถช่วยตนเองและสังคมได้ เด็กที่ได้รับการศึกษาได้รับการพัฒนาทางสติปัญญา ย่อมจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และกลายเป็นขุมกำลังทางปัญญา เป็นพลังและกลไกที่สำคัญในการพัฒนาชาติต่อไป แต่ในโลกของความเป็นจริงในทางปฏิบัติ เด็กไทยยังมิได้รับการพัฒนาทางสติปัญญาโดยทั่วถึง เนื่องจากการขาดโอกาสได้รับการศึกษา ทั้งนี้เพราะในสภาพปัจจุบันสังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำกันสูงมาก อันเป็นผลกระทบมาจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมแห่งชาติ ฉบับต่างๆ ที่เน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ และนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสังคม การดำเนินชีวิตแบบชาวนาชาวไรในชนบทที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดน้อยลงเกิดสภาวะชาวนาชาวไรไม่มีที่ทำกิน มีหนี้สินและความยากจนเกิดขึ้นทั่วไปในชุมชนในชนบท ขณะเดียวกันสังคมเมืองก็มีการขยายตัวมากขึ้น โดยมีลักษณะของครอบครัวแบบเดี่ยวมากขึ้น พ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมดูแลบุตรโดยใกล้ชิด ในด้านเศรษฐกิจมีความแตกต่างของรายได้ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากยิ่งขึ้น ประกอบกับความล้าสมัยของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของสถานะในสังคม แม้สังคมไทยจะไม่มีแบ่งแยกชนชั้น วรรณะแต่ความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจนั่นเอง ที่จำกัดโอกาสของเด็กด้อยโอกาสอีกจำนวนมากไม่ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญาของตน และแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางการศึกษา โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องจัดการศึกษาภาคบังคับ ๑๒ ปีให้แก่เด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายก็ตาม แต่กลไกและมาตรการของรัฐที่นำไปสู่การปฏิบัติยังไม่ดีและไม่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นเด็กที่มีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้นจนถึงระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่จึงมาจากครอบครัวที่มีฐานะ ในขณะที่เด็กที่ยากจนจากครอบครัวที่ยากจน คนที่เสียเปรียบและคนที่ด้อยโอกาสจำนวนมากในสังคมยังไม่มีโอกาสและได้รับการศึกษาที่เหมาะสม การพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กไทย จึงยังไม่เหมาะสมไม่เท่าเทียมกัน

อันที่จริงนับตั้งแต่เวลาที่เด็กปฏิสนธิในครรภ์มารดา คุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้บังเกิดขึ้นแล้ว และนับตั้งแต่เวลาที่เด็กคลอดและอยู่รอดเป็นทารกกฎหมายไทยได้ถือว่าสภาพบุคคลเริ่มต้นขึ้นเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองโดยกฎหมายเช่นบุคคลทั่วไป นอกจากนี้รัฐยังมีนโยบายและกฎหมายต่างๆ อีกมากมายที่ได้เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการปกป้องและคุ้มครองสิทธิของเด็ก รวมทั้งการที่

ประเทศไทยได้ลงนามเข้าร่วมเป็นสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของเด็ก โดยถือว่าเด็กเป็นทรัพยากรสำคัญของโลกที่สมควรได้รับการปกป้องคุ้มครองให้เจริญเติบโตตามศักยภาพ

แต่ในโลกของความเป็นจริง เด็กทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กๆ ในประเทศไทยยังต้องเผชิญกับความโหดร้าย ความทุกข์ทรมานจากการกดขี่เอาเปรียบ การกระทำทารุณกรรม ซึ่งไม่เพียงไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายที่ยังไม่ค่อยสมบูรณ์นักเท่านั้น ยังมีการละเมิดสิทธิเด็กเป็นอันมาก จากการที่จะต้องถือว่าเด็กคืออนาคตของสังคม สมควรได้รับบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ชุมชน และในสถานศึกษาที่จะเอื้อต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ของเด็ก ได้รับความรักความเอาใจใส่แล้วซึมซับประสบการณ์อันมีค่าและความอบอุ่นจากสถาบันครอบครัว อันจะมีผลให้เขาเติบโตขึ้นมาด้วยสำนึกในคุณค่าของสิ่งที่ได้รับและตอบแทนสังคมด้วยบทบาทของการเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาชาติ บ้านเมือง แต่เด็กเป็นจำนวนมากในสังคมปัจจุบัน นอกจากจะได้รับเพียงเศษเสี้ยวของสิ่งดังกล่าวแล้ว ยังได้รับสิ่งตรงกันข้ามคือ ถูกละเมิดสิทธิอย่างมากมายจนไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ ดังที่ปรากฏในข่าวทางสื่อสารมวลชน เช่น

สภาพของเด็กไทยที่หิวโหย ขาดสารอาหาร

สภาพของเด็กที่ถูกลงโทษอย่างโหดร้าย ทารุณจากบุคคลในครอบครัว และจากผู้เป็นครูในสถานบันการศึกษา เด็กต้องกลายเป็นเหยื่ออาชญากรรมของผู้ใหญ่ ถูกทำร้าย ทบตีอย่างทารุณ ทุร้าย ด้วยวิธีพิสดาร กักขังและโหดเหี้ยม

สภาพของเด็กที่ถูกนำไปบำเรอในทางเพศ ผู้ใหญ่มองเห็นเด็กเป็นเพียงวัตถุที่จะนำมาใช้หาผลประโยชน์ตอบแทนบุญคุณ เช่น พ่อแม่ขายลูกสาวด้วยวัยเพียงน้อยนิด เพื่อไปประกอบอาชีพโสเภณีให้แก่ชายหน้า

สภาพของเด็กที่ถูกเอาเปรียบด้านแรงงานเด็ก เกินวัยและเกินกำลังที่เด็กจะได้รับ ถูกกดค่าจ้างแรงงาน ถูกใช้แรงงานเยี่ยงทาส

สภาพของเด็กที่ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ด้วยประการต่างๆ เช่น การลักพาเด็ก การอนาจาร การขมขื่น การค้ายาเสพติด การนำเด็กไปเป็นทหารเพื่อต่อสู้ในสงคราม

สภาพของเด็กที่ถูกทำให้เกิดมาแล้วถูกทอดทิ้งตามยถากรรม ไร้ที่พึ่ง เป็นต้น กลายเป็นเด็กจรจัดอนาถา

ความทุกข์ระทมขมขื่น ความเจ็บปวดรวดร้าว และชีวิตที่ไร้ความหวังความฝันเสมือนเด็กเป็นวัตถุไร้ชีวิตและวิญญาณ โดยคุณค่าและศักดิ์ศรีของชีวิตได้สูญหายไปจากร่างที่ยังมีลมหายใจนี้ ใครเล่าจะเป็นผู้ช่วยเธอเหล่านั้นได้ ไยสังคมจึงโหดร้ายเหตุใดพ่อแม่ ผู้ปกครองและคุณครู ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดเด็กที่สุด จึงไม่มีส่วนเข้ามาเป็นผู้ดูแล หากบุคคลดังกล่าวนี้ ยังคงเพิกเฉยละเลยต่อปัญหาดังกล่าวและเป็นผู้ล่วงละเมิดสิทธิเด็กเสียเองอยู่ตราบใด เสียงสะท้อนร่ำไห้ของเด็กจากทุกมุมมืดของสังคม จะยังมีให้ได้ยิน ภาพของเด็กที่ผอมโซ พิการ ทารุณโหดร้าย ชวนสลดสังเวช จะยังปรากฏให้เห็น ข่าวคราวการทารุณ การละเมิดสิทธิเด็ก จะยังคงมีในสังคมไม่ขาดสายทางสื่อสารมวลชนอยู่ตราบนั้น เหตุใดภาพและเสียงเหล่านี้มิได้สะท้อนเข้าไปสัมผัสถึงกันบึงแห่งหัวใจและกระดุนมโนสำนึกของความเป็นมนุษย์ของคนในสังคม ให้เกิดเมตตาธรรมและหลังความกรุณาปรานีออกมาเพื่อแผ่กันบ้างเลยหรือ

จากภาพสะท้อนที่เป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นในสังคมดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการขาดหลักประกันในการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก ผู้ซึ่งยังอยู่ในวัยเยาว์ ที่อ่อนแอขาดประสบการณ์ ยังไม่มีอำนาจและ

ความสามารถในการคุ้มครองตนเองได้มีส่วนผลักดันให้มีการร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นมาโดยองค์การสหประชาชาติ เพื่อเป็นหลักประกันและให้ความพิทักษ์และความคุ้มครองแก่เด็ก มุ่งคุ้มครองแก่เด็กและประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาดังกล่าวแล้ว

สาระสำคัญในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มุ่งคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างกว้างๆ ใน ๔ ประการคือ

๑. สิทธิในการอยู่รอด เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะมีชีวิตอยู่รอดภายหลังคลอดจากครรภ์มารดา เมื่อมีชีวิต มีวิญญูณก็มีสิทธิที่จะได้รับการดูแลรักษาพยาบาลให้อยู่รอดปลอดภัยจากโรคร้ายและอันตรายต่อชีวิต จากการศึกษาพบว่าเด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปีจำนวนมากต้องเสียชีวิตไปทุกๆ ปีโดยสาเหตุที่ป้องกันได้ เช่นการได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ โรคท้องร่วง เป็นต้น การมีสิทธิในการมีชีวิตอยู่รอดจึงต้องได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง

๒. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง เป็นสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองมิให้ถูกล่วงละเมิดสิทธิจากการทำร้าย ทารุณ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ การถูกล่วงละเมิดทางเพศ การใช้แรงงานเด็ก การถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ของผู้ใหญ่ รวมไปถึงสิทธิตามกฎหมายในประการอื่นๆ เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิในการมีชื่อและสัญชาติของตนเอง เป็นต้น

๓. สิทธิในการพัฒนา เด็กๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างเพียงพอ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กให้มีความเป็นอยู่และมีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น ทั้งด้านโภชนาการ ด้านสุขภาพอนามัย การสันตนาการ ให้เหมาะสมกับวัยที่เด็กควรจะได้รับ

๔. สิทธิในการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น เด็กจะต้องมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชนและสังคม การได้รับบริการของรัฐ การมีส่วนร่วมในการได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ โดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ไม่ถูกกีดกัน แบ่งชั้นวรรณะ หรือถูกจำกัดโดยเงื่อนไขต่างๆ เป็นพิเศษ เป็นการเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะบุคคล

ในฐานะที่เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษากาฉบับบังคับที่รัฐจะต้องจัดการให้ เวลาชีวิตของเด็กส่วนใหญ่จึงต้องอยู่ในสถานศึกษา โดยเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียนคิดเป็นระยะเวลาโดยเฉลี่ยได้ว่า เด็กจะอยู่ในสถานบันการศึกษาถึงวันละประมาณ ๘ ชั่วโมง และอยู่ติดต่อกันอย่างน้อยเท่ากับระยะเวลาที่เป็นการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งต่อไปรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดไว้ ๑๒ ปี ดังนั้นจากสภาพความเป็นจริง “ครู” คือบุคคลที่เด็กจะมีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมมากที่สุด รองจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ที่เด็กสามารถให้ความไว้วางใจ จนถึงกับระบายความทุกข์ร้อนในใจตนออกมาให้ฟังได้ หรือผู้ที่สังเกตุความผิดปกติและให้ความช่วยเหลือเด็กได้เป็นคนแรกก็คือ “ครู”

แต่ในปัจจุบันเกิดปัญหาการละเมิดสิทธิของเด็กในสถานบันการศึกษาเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่เลวร้ายของผู้เป็นครู ผู้ได้ชื่อว่าเป็นปูชนียบุคคล ได้กระทำการชั่วอันน่าดิเตียนแก่ศิษย์ เช่น ข่าวกุหลาบเงินศิษย์ ข่าวกุหลาบทองศิษย์อย่างทารุณจนถึงชีวิต หรือการล่วงละเมิดทางเพศด้วยประการอื่นๆ นับเป็นการประทุษร้ายแก่ศิษย์ไปตลอดชีวิต และเป็นการสันคลอนชื่อเสียงของสถานบันวิชาชีพครูให้สิ้นสะเทือนอย่างรุนแรง รวมทั้งยังเป็นการขัดเยียดความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กอีกทางหนึ่งด้วย เพราะครูกลายเป็นผู้กระทำละเมิดสิทธิของเด็กเสียเอง ทั้งที่ครูคือผู้ที่ได้รับการศึกษาและผ่านกระบวนการตรวจสอบจากหน่วยงานของรัฐมาเป็นอย่างดีมาก่อนที่จะเข้ามาทำหน้าที่อันทรงเกียรติครูเช่นนี้จึงกลายเป็นคนไร้ค่ายิ่งกว่าหัวคอตี้ตั้งอยู่เฉยๆ ก็มีเด็กวิ่งมาชนจนหัวแตก ทั้งนี้เพราะครูขาดจิตสำนึกของความเป็นครู ไร้คุณธรรมและจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับความเป็นครูนั่นเอง

ดังนั้นไม่เพียงแต่ครูจะต้องเป็นผู้ไม่กระทำการละเมิดสิทธิเด็กเสียเอง เพราะเป็นการกระทำความชั่ว เป็นการกระทำผิดวินัยและบางกรณีเป็นการกระทำผิดกฎหมายอาญา ซึ่งมีโทษหนักถึงจำคุกตามเหตุแห่งกรณีเท่านั้น ในบทบาทอีกด้านหนึ่งของครู คือการมีความเกี่ยวพันในทางสร้างสรรค์ของครูต่อการแก้ไขปัญหาลิทธิเด็กในเชิงพิทักษ์คุ้มครองและป้องกันอันตรายแก่ศิษย์ในฐานะ “ครูคือผู้คุ้มครองศิษย์โดยตรง” โดยผู้เป็นครูต้องทำหน้าที่ของครูให้สมบูรณ์ทั้งหน้าที่ตามกฎหมายให้เป็นไปตามอนุสัญญาสิทธิเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับสิทธิโดยสมบูรณ์ทั้งสิทธิในการอยู่รอด สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิในการพัฒนาตนเอง และสิทธิในการอยู่ร่วมในสังคม และหน้าที่โดยธรรมชาติในฐานะครูกับศิษย์ที่เปี่ยมไปด้วยเมตตาในการเข้าไปช่วยแก้ไข ปัญหา การให้ความช่วยเหลือ และการเป็นผู้ให้ข่าวสารในการติดตามช่วยเหลือเด็กจนเป็นผลสำเร็จในที่สุด

การไม่ละเมิดสิทธิเด็กและการมีส่วนช่วยเหลือเพื่อพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็ก จึงเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงของครู ทั้งในส่วนที่เป็นหน้าที่หรือภารกิจโดยตรงในฐานะครูและหน้าที่โดยอ้อมในฐานะของพลเมืองดีเพื่อการเยียวยาบาดแผลและอาการบาดเจ็บของสังคมที่ได้ทำร้ายและละเมิดสิทธิเด็กและเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกัน และเป็นเกราะกำบังภัยให้แก่เด็กได้มีชีวิตในโลกที่สดใส ได้รับความรักความเอาใจใส่และสิ่งที่ดีควรได้รับให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก ให้สมกับที่เด็กเป็นสมบัติของมวลมนุษยชาติต่อไป

ยิ่งในสภาวะปัจจุบันเด็กตกอยู่ในสภาวะที่ค่อนข้างเลวร้าย เหมือนดอกไม้ที่เติบโตขึ้นในท่ามกลางโคลนตม หากดอกไม้ที่ยังอ่อนแอนั้นขาดปัจจัยที่จะช่วยกันประคับประคอง ซึ่งได้แก่มือของครูและผู้ใหญ่ทั้งหลายแล้ว ย่อมมีโอกาสสูงมากที่ดอกไม้เหล่านั้นจะแปดเป็นโคลนตม คือตกเป็นเหยื่อของสังคมที่เลวร้ายไปในที่สุด สิ่งบอกเหตุดังกล่าวได้แก่ผลการรายงานของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) พบว่าเด็กไทยในวัยเรียนร้อยละ ๔๔.๑ มีสติปัญญาดำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากการที่เด็กขาดการดูแลจิตเจ็บป่วย เศรษฐกิจตกต่ำ สุขภาพไม่ดี ดื่มเหล้า คุยเพื่อนชั่ว มีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะมีปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคภัยไข้เจ็บมากกว่าเด็กในครอบครัวฐานะดี โดยพบว่า การเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี จะทำให้เด็กด้อยโอกาส ได้แก่ เด็กพิการ เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กถูกรุกรมกรก่อสร้าง เด็กชาวเขา เด็กลูกแรงงานอพยพ จะมีปัญหาด้านสุขภาพและพัฒนาการล่าช้ากว่าวัยมาก

ภาวะการดังกล่าวจึงเป็นภาวะวิกฤตของเด็กและเยาวชนในสังคมไทย เพราะเด็กไทยไม่มีโอกาสสะสม “ทุนชีวิต” อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เนื่องจากทุนด้านสุขภาพของเด็กนั้นเริ่มสะสมตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา และในช่วงแรกของชีวิตการเลี้ยงดูของครอบครัว การเอาใจใส่ดูแลของครูและผู้ใหญ่ การให้บริการด้านสาธารณสุขและการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี ย่อมสามารถลดช่องว่างด้านสุขภาพของเด็กไทยให้แคบลงและเป็นทุนชีวิตที่เพิ่มขึ้น ทั้งยังพบว่า การดูแลเด็กและลงโทษอย่างเหมาะสมจะทำให้เด็กมีจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่เลี้ยงแบบปล่อยปละละเลย ดังนั้น “ความป่วย” ของเด็กส่วนใหญ่จึงไม่ใช่การเป็นโรค แต่คือการขาดการดูแลเอาใจใส่ที่พอเพียงจนมีผลร้ายต่อสติปัญญาและพัฒนาการ รวมทั้งเป็นการส่งสมพฤติกรรมที่จะทำให้เด็กและเยาวชนต้องเจ็บป่วยในช่วงชีวิตต่อไป พร้อมกับสร้างปัญหาให้สังคมป่วยอีกด้วย

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้โลกทั้งโลกแคบลงด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศการหลั่งไหลของกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นการพัฒนาด้านวัตถุและตอบสนองความต้องการของมนุษย์โดยไม่มีขอบเขตจำกัด จนลืมการพัฒนาด้านจิตใจ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

การเมืองและสังคมที่บีบบังคับกดดันให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางเห็นแก่ตัวมากขึ้น สถาบันทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถาบันครอบครัวได้รับผลกระทบอย่างยิ่ง บทบาทของครอบครัวในการดูแลเด็กและเยาวชนลดลงจนหมดพลัง ลักษณะของครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ยิ่งทำให้สัมพันธ์ภายในครอบครัวห่างเหินกันมากขึ้น เด็กยังมีปัญหาและขาดที่ปรึกษา จนต้องแสวงหาทางออกในทางที่ผิด เมื่อมาประกอบกับความเสื่อมโทรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เด็กและเยาวชนยิ่งถูกละเลย ถูกเอาเปรียบ ถูกกระทำละเมิดในรูปแบบต่างๆ สร้างความทุกข์ยากให้แก่เด็กและทำให้เด็กตกอยู่ในสถานะที่ยากลำบากยิ่งขึ้น จำเป็นที่ทุกฝ่ายทุกคนจะต้องร่วมมือประสานสัมพันธ์กันในการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

ในเรื่องแรกนี้ผู้เป็นครูและผู้ใหญ่ทั้งหลายจะต้องตระหนักว่า เด็กและเยาวชนทุกคนคือทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่ายิ่งของสังคมสิทธิของเด็กก็คือสิทธิของมนุษยชนที่ทุกคนมีอยู่ตามธรรมชาติโดยเท่าเทียมกัน แม้ยังไม่มีความสมบูรณ์วุฒิซึ้นมารองรับ แต่สิทธิดังกล่าวก็มีอยู่แล้วคือ สิทธิของความเป็นคนมีมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งคลอดออกมาและอยู่รอดเป็นทารกและมีอยู่ติดตัวจนกว่าจะตายจากไป

ยิ่งในปัจจุบันได้มีพัฒนาการของกฎหมายที่บัญญัติขึ้นรับรองสิทธิดังกล่าว ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of The Child) และกฎหมายอื่นๆ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายแรงงาน เป็นต้น ซึ่งกำหนดให้ทุกคนต้องไม่ทำละเมิดแก่กัน และต้องเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และไม่ล่วงละเมิดต่อศีลธรรมอันดี ผู้ใหญ่ทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ข้าราชการครู จะต้องถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญและเป็นภารกิจอันศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน ปกป้องและคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้ได้รับสิทธิอันพึงมีพึงได้โดยทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันมีอยู่หลายฉบับและกระจายอยู่ทั่วไปตามลักษณะของการใช้งานและเจตนารมณ์ในการใช้บังคับ ดังต่อไปนี้

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

๑.๑ บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กโดยตรง

มาตรา ๕๓ “เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับการคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่ชอบธรรม

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดู และการศึกษาอบรมจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

คำอธิบาย บทบัญญัติในมาตรานี้มีเจตนาที่จะให้อำนาจรัฐเข้ามาปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนในฐานะประชาชนแห่งสิทธิให้พ้นจากการถูกระงับและละเมิด และการกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายใน ๒ ลักษณะคือ

๑. การกระทำที่ใช้ความรุนแรง เช่น การทำร้ายร่างกายเด็กด้วยการเฉียนตี การใช้อาวุธทำร้ายร่างกายจนได้รับบาดเจ็บ หรือตาย การล่วงเกินทางเพศ การทอดทิ้งเด็กที่ไม่อาจช่วยตนเองได้ การกระทำให้เด็กต้องได้รับความทุกข์ทรมาน ด้วยวิธีการอันโหดเหี้ยม ทารุณ หรือการทรมานด้วยประการต่างๆ เช่น การกักขัง การล่ามโซ่ การให้อดน้ำและอาหาร การกดดันและบีบบังคับจิตใจจนชอกช้ำ หรืออยู่ในภาวะที่ไม่อาจทนทานได้ด้วยการใช้วาจา คำว่า ข่มขู่ คุกคาม เหยียดหยาม การใช้เล่ห์ เพทุบาย หรือใช้บุคคลอื่นเป็นเครื่องมือทำร้ายเด็ก

๒. การปฏิบัติอันไม่ชอบธรรมต่อเด็กและเยาวชน ได้แก่ การกระทำที่ไม่ชอบธรรมทั้งต่อศีลธรรม จรรยา เช่น การพุดจาแทะโลม การทอดทิ้งให้เด็กได้รับความทุกข์ทรมาน และการกระทำที่ไม่ชอบธรรมตามกฎหมาย เช่น การอนาจาร การล่วงละเมิดทางเพศทั้งต่อเด็กหญิงและเด็กชาย การนำเด็กและเยาวชนมาใช้งานหรือเลี้ยงดูหรือปฏิบัติต่อเด็กเยี่ยงทาส การซื้อขายเด็ก การใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ การนำเด็กขายบริการทางเพศ การใช้แรงงานเด็กโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย การหน่วงเหนี่ยวกักขังทำให้สูญเสียเสรีภาพ การลงโทษรุนแรงเกินเหตุ เป็นต้น

ทั้งนี้เนื่องจากเด็กและเยาวชน เป็นผู้ที่อยู่ในภาวะและสถานะที่อ่อนแอ ด้อยทั้งกำลังความสามารถ กำลังกาย กำลังสติปัญญา จึงไม่อาจต่อสู้กับกำลังความสามารถของผู้ใหญ่ที่มีอำนาจมากกว่าได้ รัฐจึงต้องมาให้ความคุ้มครองโดยใช้กลไกของอำนาจรัฐ ได้แก่ กฎหมาย งบประมาณ และกำลังจากเจ้าพนักงานของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ศาล แพทย์ พยาบาล ข้าราชการครู เป็นต้น

ในวรรคสองรัฐธรรมนูญกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ให้การเลี้ยงดูและให้การศึกษายาอบรมเด็กและเยาวชนที่ไม่มีผู้ดูแล ซึ่งหมายถึงเด็กกำพร้า ซึ่งไม่มีพ่อแม่ ผู้ปกครอง อยู่ในภาวะที่ไร้ญาติขาดมิตร ช่วยตนเองไม่ได้ เช่น จัดให้มีสถานสงเคราะห์เด็กและเยาวชน การมีหน่วยงานของรัฐที่ดูแลเด็กที่พิการ ด้อยโอกาส หรือถูกทอดทิ้ง เช่น กรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น และแม้ว่าในปัจจุบันรัฐจะยังไม่สามารถมีบทบาทบัญญัติของกฎหมายรองรับ รวมทั้งยังไม่อาจจัดสรรงบประมาณเพื่อการดังกล่าวนี้ได้เพียงพอ แต่ก็เป็นที่น่าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการต่อไป ให้เป็นผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

มาตรา ๘๐ “รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความแข็งแกร่งของชุมชน

รัฐต้องสงเคราะห์ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้”

คำอธิบาย บทบัญญัตินี้อยู่ในหมวด ๕ เรื่องแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐที่กำหนดให้รัฐวางนโยบายกำหนดแนวทางในการปฏิบัติโดยฝ่ายบริหาร บัญญัติกฎหมายระดับรองจากรัฐธรรมนูญเพื่อการคุ้มครองและการพัฒนาเด็กโดยฝ่ายนิติบัญญัติและมีระบบและกระบวนการทางศาลยุติธรรมที่จะให้ความเป็นธรรมในการลงโทษ บำบัดเยียวยาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดโดยฝ่ายตุลาการด้วยวิธีการที่เหมาะสม

นอกจากนี้ยังถือว่าครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมที่เล็กที่สุดและมีความสำคัญที่สุดในการสร้างหล่อหลอม และพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพมีความสมบูรณ์ และมีพัฒนาการพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งการใช้กลไกของอำนาจรัฐสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถรวมตัวกันได้อย่างมีพลัง ในอันที่ช่วยเหลือตนเองของคนในชุมชนและเป็นหน่วยงานกำลังหลักที่จะดูแลและปกป้องเด็กและเยาวชนที่อยู่ในชุมชนนั้น ซึ่งการรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือสมาชิกภายในสังคมของชุมชน โดยสมาชิกภายในชุมชนนั้นเองย่อมจะสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งกว่าการใช้บุคคลภายนอกเข้ามาดำเนินการและเฝ้าระวัง

ในวรรคสองนั้น ครอบคลุมไปถึงการที่กำหนดให้รัฐให้การสงเคราะห์เด็กและเยาวชนผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และเด็กที่ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ กล่าวคือ เด็กเหล่านี้แม้กฎหมายจะมีบทบัญญัติให้มีสิทธิเท่าเทียมกันโดยกฎหมายเช่นเดียวกับเด็กโดยทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติเด็กเหล่านี้ไม่มีโอกาสที่จะได้รับสิทธิตามกฎหมายนั้น เนื่องจากมีฐานะยากจน ขาดผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่ สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ขาดปัจจัยและผู้สนับสนุนที่เพียงพอ เป็นต้น โอกาสที่เด็กด้อยโอกาส หรือทุพพลภาพเหล่านี้จะได้รับการเลี้ยงดู การพัฒนาคุณภาพชีวิต การได้รับการศึกษาจนสามารถพัฒนาตนเองโดยลำพังให้เป็นพึ่งของตนเองได้จึงไม่มี หากปล่อยให้อยู่ในภาวะเช่นนี้ไปเรื่อยๆ โอกาสที่จะได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตย่อมลดน้อยลง และคุณภาพของชีวิตย่อมตกต่ำลงเป็นลำดับ จนกลายเป็นภาวะและเป็นปัญหาของสังคม รัฐในฐานะผู้จัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผู้พัฒนาและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม จึงต้องยื่นมือเข้ามาเป็นผู้จัดการ ให้การสงเคราะห์และให้โอกาสเด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้พัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองอย่างถูกวิธี จนเป็นเด็กไม่มีปัญหา มีพลังความสามารถและช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

๑.๒ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยอ้อม

เนื่องจากเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นประชากรคนหนึ่งของประเทศไทย โดยสภาพบุคคลของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อคลอดและอยู่รอดเป็นทารกจึงเป็นผู้ทรงสิทธิ ในฐานะประธานแห่งสิทธิ ตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติขึ้นและมีสภาพใช้บังคับในประเทศไทย บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเหล่านี้ได้แก่

มาตรา ๔ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง...”

คำอธิบาย ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึงคุณค่าของความเป็นคนที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน เมื่อมนุษย์เกิดมาแม้จะไม่เท่าเทียมกันในฐานะทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม สภาวะแวดล้อมที่ต่างกันแต่มีสิ่งที่ติดตัวของมนุษย์มานับตั้งแต่เกิดโดยเท่าเทียมกันคือสิทธิตามธรรมชาติของความเป็นคน เป็นสิทธิที่ไม่สามารถดูหมิ่น ถอดถอน ลดหรือเหยียบย่ำทำลายให้หมดสภาพ หรือลดต่ำกว่าเดิมได้ รัฐต้องเข้ามาคุ้มครองและให้หลักประกันว่าการปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือระหว่างรัฐต่อประชาชน จะต้องถือว่าบุคคลหรือประชาชนทุกคนล้วนเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน จะถือว่าคนจนคนด้อยโอกาสไม่ใช่มนุษย์ไม่ได้ จะปฏิบัติต่อกันเสมือนบุคคลอีกคนหนึ่งเป็นสัตว์หรือสิ่งของก็ไม่ได้ เช่น การเอาคนลงเป็นทาส กระทำทารุณกรรมคนด้วยกันให้มีสภาพเช่นเดียวกับสัตว์ การซื้อขายมนุษย์ด้วยกันเป็นสินค้าเพื่อเอาไปขายบริการ การเลี้ยงดูบุคคลใดเยี่ยงสัตว์ เช่น ช้างกรง ล่ามโซ่ จะกระทำมิได้และถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายบ้านเมือง

มาตรา ๒๖ “การใช้อำนาจขององค์กรของรัฐทุกระดับต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

คำอธิบาย ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เป็นปัจเจกชนนั้น ทุกคนมีอยู่ในตนเองโดยธรรมชาติและโดยเท่าเทียมกันมาตั้งแต่กำเนิด แต่เมื่อมนุษย์รวมตัวกันเป็นชุมชน สังคมและรัฐ และมีกลไกของอำนาจรัฐเข้ามาบริหารจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชากรในรัฐนั้น เช่น การจัดบริการ สาธารณะ การจัดสรรทรัพยากร การรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีในสังคม การใช้อำนาจรัฐเพื่อประโยชน์ดังกล่าวนี้เป็นการใช้อำนาจที่เหนือกว่าเอกชน แต่จะใช้อำนาจรัฐดังกล่าวนี้กระทบกระเทียบต่อสิทธิของปัจเจกบุคคลเกินความเหมาะสมหรือความพอดีไม่ได้ จำเป็นต้องชั่งน้ำหนักของทั้งสองฝ่ายระหว่างประโยชน์ของส่วนรวมและสิทธิของบุคคล โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนใหญ่แต่ก็ต้องรักษาประโยชน์ส่วนน้อยไว้ด้วย และจะกระทำได้ก็แต่โดยอำนาจของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจนั้นเกินเลยขอบอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ไม่ได้

ดังนั้นกระบวนการในการจับกุมคุมขังและลงโทษเด็ก กิจกรรมของรัฐที่กระทำต่อเด็ก เช่น การสอบคัดเลือก การไล่เด็กออกจากสถานศึกษา การลงโทษเด็ก ซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำรวจ ครู จึงต้องกระทำภายในขอบเขตของกฎหมายมิใช่กระทำได้ตามอำเภอใจ

มาตรา ๓๐ “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ และสถานะของบุคคล ฐานะ

ทางเศรษฐกิจ ทรัพย์สิน หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้”

คำอธิบาย บทบัญญัติในมาตรานี้มีเจตนารมณ์ว่า การบังคับใช้กฎหมายต้องใช้ได้กับทุกคนที่เป็นสมาชิกในสังคม และใช้บังคับโดยเท่าเทียมกันทั้งในส่วนที่เป็นคนและส่วนที่เป็นไทย จะเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะความแตกต่างระหว่างบุคคล อันเนื่องมาจากสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาอบรม ความเชื่อ ความคิดเห็น ฯลฯ ไม่ได้ เว้นไว้แต่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติว่า เด็กอายุต่ำกว่า ๗ ขวบ กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดไม่ต้องรับโทษ เป็นต้น

เด็ก ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมหนึ่ง ย่อมได้รับสิทธิในฐานะของประชาชนด้วย เด็กและเยาวชนย่อมสามารถใช้โอกาสในการแสดงออกทั้งทางด้านความคิดและการกระทำเท่าที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นและไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเกิดอันตรายต่อตัวเด็กเอง

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติรับรองว่า การจำกัดสิทธิ เสรีภาพของบุคคลจะกระทำได้อันเนื่องมาจากกฎหมายให้อำนาจให้บทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจและจะใช้ได้เท่าที่จำเป็นโดยต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้สภาพการบังคับใช้ดังกล่าวต้องมีลักษณะเป็นการทั่วไป ไม่สร้างขึ้นเพื่อเจาะจงใช้กับเหตุการณ์ใดหรือบุคคลใดเป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิ เสรีภาพของบุคคล ซึ่งรวมทั้งของเด็กและเยาวชนด้วย

มาตรา ๓๑ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้...”

คำอธิบาย มาตรานี้เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ของข้าราชการครูโดยตรง กล่าวคือแม่ครู อาจารย์จะมีอำนาจโดยธรรมที่จะลงโทษศิษย์ที่อยู่ในความปกครองดูแลได้ แต่การลงโทษดังกล่าวจะต้องพอสมควรแก่เหตุภายใต้กรอบของกฎหมายและระเบียบซึ่งเป็นกฎหมายในระดับรองลงมา เช่น ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้น ดังนั้น ข้าราชการครูจะลงโทษนักเรียนโดยสุ่มแก่อำนาจโทษ ด้วยวิธีการที่โหดร้าย ทารุณ หรือสร้างความทุกข์ทรมานให้แก่ศิษย์ไม่ได้ เพราะจะเป็นความผิดทั้งทางวินัยข้าราชการครู ความผิดทางอาญาและความรับผิดทางแพ่งด้วย

มาตรา ๓๔ “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับการคุ้มครอง”

คำอธิบาย สิทธิตามรัฐธรรมนูญในข้อดังกล่าวนี้ครอบคลุมมาถึงสิทธิของเด็กและเยาวชนด้วย ดังนั้นจึงถือว่าเด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กยากจน มีฐานะต่ำต้อย ต้อยโอกาสอย่างไร ก็ย่อมมีเกียรติยศในคน ที่ครูและผู้ใหญ่จะดูหมิ่นเหยียดหยาม เปิดเผยความลับ หรือประจานให้อับอายไม่ได้ ขณะเดียวกันสิทธิในความเป็นส่วนตัวของเด็ก ซึ่งเป็นสิทธิเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลนั้น ผู้ใหญ่และผู้เป็นครูจะถืออำนาจเข้าไปล่วงเกินหรือทำละเมิด หรือรบกวนให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือทำให้เกิดความเสื่อมสิทธิไม่ได้

มาตรา ๔๒ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย...”

คำอธิบาย มาตรานี้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งหมายถึง การศึกษาในระดับก่อนอุดมศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนทุกคนอย่างมีคุณภาพไม่ว่าโดยวิธีใด เช่น การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย และต้องเป็นการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพที่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้โดยรัฐต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการศึกษาดังกล่าวให้

เหตุผลที่กำหนดให้รัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานก็เพื่อเป็นขั้นเริ่มต้นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเพื่อเป็นการประกันว่าเด็กและเยาวชนทุกคนมีโอกาที่จะได้รับการพัฒนาด้วยการศึกษาโดยเท่าเทียมกัน

มาตรา ๕๕ “บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

คำอธิบาย ผู้พิการหรือทุพพลภาพไม่ว่าทางกาย คือ ตาบอด หูหนวก ร่างกายแขนขาพิการ หรือพิการทางจิต หรือทางสติปัญญา คือปัญญาอ่อน ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของประชากรที่ยังคงมีความเป็นมนุษย์ และมีฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายโดยสมบูรณ์เช่นเดียวกับคนทั่วไป แต่เพราะความด้อยของสภาพด้านร่างกายและจิตใจ ทำให้คนพิการไม่สามารถที่จะกระทำการต่างๆ ด้วยตนเอง และต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก ไม่อาจใช้สิทธิอันพึงมีพึงได้ ยิ่งเมื่อสังคมมีทัศนคติในเชิงลบต่อผู้พิการโดยมองว่าเป็นบุคคลน่าสงสาร เป็นผู้มีกรรม และมีปฏิกิริยาในเชิงรังเกียจเหยียดฉันทด้วยแล้ว ยิ่งมีอิทธิพลให้ผู้พิการถูกตัดขาดจากโลกภายนอก และถูกลิดรอนสิทธิขั้นพื้นฐานไปโดยปริยาย รัฐจึงต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ โดยจัดบริการสาธารณะอันเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก จัดการศึกษาให้เด็กและเยาวชนที่พิการ เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด หูหนวก รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กพิการเรียนร่วมกับเด็กปกติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะช่วยเหลือและพัฒนาให้คนพิการช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

มาตรา ๘๑ “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ”

คำอธิบาย มาตรานี้ต้องการให้รัฐพัฒนาคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้แก่เด็กและเยาวชนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีทั้งสติปัญญาความรู้ความสามารถ และต้องมีคุณธรรมประจำใจควบคู่กันไปด้วย เพื่อความเป็นคนที่สมบูรณ์ เพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้อย่างมีความสุข และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

มาตรา ๘๖ “รัฐต้องส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีงานทำ ค้ำครองแรงงานโดยเฉพาะแรงงานเด็ก และแรงงานหญิง จัดระบบแรงงานสัมพันธ์ การประกันสังคม รวมทั้งค่าตอบแทนแรงงานที่เป็นธรรม”

คำอธิบาย มาตรานี้กำหนดบทบาทให้รัฐต้องคุ้มครองป้องกันมิให้มีการใช้แรงงานเด็กเกินกำลังความสามารถ ขัดกับการพัฒนาตามวัย เพศ วุฒิภาวะ สิ่งแวดล้อม และการใช้แรงงานเด็กที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย เพื่อให้เด็กมีโอกาสและสามารถพัฒนาการตามวัยได้โดยสมบูรณ์ โดยการบัญญัติกฎหมายที่ได้รับการคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กออกมารองรับ เช่น กฎหมายแรงงาน กฎหมายควบคุมสถานบริการ เป็นต้น

มาตรา ๑๕๐ “การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก สตรีและคนชรา หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎรมีได้พิจารณาโดยกรรมวิธีการเต็มสภา ให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งกรรมวิธีการวิสามัญขึ้น ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมวิธีการทั้งหมด”

คำอธิบาย เจตนารมณ์ของบทบัญญัติตามมาตรา นี้ ต้องการให้กฎหมายที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน สตรีและคนชรา ที่จะออกมาบังคับใช้ได้รับการพิจารณาโดยละเอียดรอบคอบ เพื่อมิให้มีการละเลยถึงสิทธิประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของบุคคลเหล่านี้ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรเอกชนที่มีใช้หน่วยงานของรัฐ ซึ่งได้ทราบและสัมผัสกับปัญหา รวมทั้งมีประสบการณ์จากการทำงานเกี่ยวกับเรื่องสิทธิเด็ก ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและนำเสนอสิ่งที่มีประโยชน์ตรงตามความต้องการของเด็ก รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้ปรากฏอยู่ในสาระสำคัญของกฎหมาย และสามารถนำไปบังคับใช้บังเกิดผลได้จริงในทางปฏิบัติต่อไป

แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะได้มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิเด็กไว้อย่างกว้างขวาง แต่เพื่อให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติจำเป็นต้องมีการตรากฎหมายลำดับรองออกมารองรับ เช่น การออกพระราชบัญญัติโดยรัฐสภาให้มีผลในเชิงบังคับและมีบทลงโทษบุคคลที่ปฏิบัติฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าว เจตนารมณ์ของกฎหมายที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจึงจะบังเกิดผลได้จริงในทางปฏิบัติ นอกจากนี้สิทธิโอกาสที่บัญญัติไว้ในกฎหมายจะเป็นโอกาสที่เกิดขึ้นจริงในความเป็นจริงเพียงใดหรือจะพัฒนาไปในทิศทางใด ยังขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐ จิตสำนึกและความรับผิดชอบของบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) บังเกิดผลอย่างจริงจังและเป็นไปโดยเที่ยงธรรม

๒. การคุ้มครองสิทธิเด็กที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา

ในประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติที่กำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดและมีโทษในทางอาญาที่ใช้เป็นมาตรการในการควบคุมและป้องกันการกระทำละเมิดต่อเด็กในทางอาญาไว้หลายประการได้แก่

๑. โทษที่จะลงแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

๑.๑ เด็กอายุยังไม่เกิน ๗ ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ^๑ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กในวัยดังกล่าวยังไม่รู้เตียงสา กระทำการที่ปวงไปโดยขาดเจตนาที่ชั่วร้ายและยังอ่อนเยาว์เกินไปที่จะต้องมารับโทษทางอาญา

^๑ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๓

๑.๒ เด็กอายุเกินกว่า ๗ ปี แต่ยังไม่เกิน ๑๕ ปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ศาลมีอำนาจที่ดำเนินการดังต่อไปนี้ได้^๒

ก. ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป หรือได้เห็นสมควรก็เรียกผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กอาศัยอยู่มาว่ากล่าวตักเตือน

ข. มอบตัวเด็กนั้นแก่บิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยวางข้อกำหนดให้ระวางเด็กนั้นไม่ให้ออกเหตุร้ายตามเวลาที่ศาลกำหนด แต่ต้องไม่เกิน ๓ ปี หากในระหว่างนั้นเด็กก่อเหตุร้ายต้องชำระค่าปรับต่อศาลครั้งละไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

ค. ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อควบคุมความประพฤติเด็กที่มอบให้แก่อบิดา มารดา ผู้ปกครองหรือผู้ที่เด็กอาศัยอยู่ โดยการแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นใดไปคุมประพฤติเด็กนั้น

ง. ถ้าเด็กนั้นไม่มีบิดา มารดา ผู้ปกครองหรือมีแต่ไม่สามารถดูแลเด็กนั้นได้ หรือหากเด็กนั้นอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นแต่เขาไม่ยอมรับเงื่อนไขตามที่ศาลกำหนด ศาลจะมีคำสั่งมอบตัวเด็กนั้นให้อยู่กับบุคคลหรือองค์กรที่เห็นสมควร เพื่อดูแล อบรมสั่งสอนก็ได้

จ. ส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมเด็กตามเวลาที่ศาลกำหนดแต่ต้องไม่เกินกว่าที่เด็กนั้นจะมีอายุ ๑๘ ปี

๑.๓ เด็กที่อายุเกิน ๑๕ ปี แต่ยังไม่เกิน ๑๗ ปี กระทำการที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบและสิ่งทั้งปวงเกี่ยวกับเด็กนั้น ถ้าเห็นว่าไม่สมควรลงโทษก็ให้จัดการตามข้อ ๑.๒ แต่ถ้าเห็นสมควรลงโทษ ก็ให้ลดโทษลงมากึ่งหนึ่ง สำหรับโทษในความผิดนั้น

๑.๔ ผู้ที่อายุเกิน ๑๗ ปี แต่ยังไม่เกิน ๒๐ ปี กระทำการที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด เมื่อศาลเห็นสมควร จะลดโทษที่กำหนดสำหรับความผิดนั้นลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้

๑.๕ ในกรณีที่ศาลกำหนดเงื่อนไขให้บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ให้ระวางเด็กนั้นไม่ให้ออกเหตุร้าย ถ้าเด็กนั้นก่อเหตุร้ายขึ้นภายในเวลาที่กำหนด ศาลมีอำนาจบังคับบุคคลดังกล่าวนี้ให้ชำระเงินไม่เกินจำนวนในข้อกำหนดนั้นได้ หากไม่ยอมชำระศาลสามารถสั่งยึดทรัพย์สินของผู้นั้นมาชำระเงินตามข้อกำหนดได้

๒. ความผิดทางอาญาที่กระทำละเมิดต่อเด็กและเยาวชนในกรณีต่างๆ

การกระทำละเมิดต่อเด็กและเยาวชนที่เป็นความผิดทางอาญา เช่น การกระทำละเมิดทางเพศ การทำร้ายร่างกาย การทำแท้ง การปล่อยปละละเลย ให้เด็กได้รับอันตรายล้วนเป็นความผิดที่มีโทษทางอาญา เช่นเดียวกับการกระทำต่อบุคคลทั่วไป แต่ในกรณีที่การกระทำดังกล่าวได้กระทำต่อเด็ก ผู้กระทำละเมิดจะได้รับโทษหนักขึ้นกว่าเดิม เรียกว่าเหตุฉกรรจ์ เป็นต้น

ลักษณะของการคุ้มครองสิทธิเด็กที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาของไทย มีดังนี้

^๒ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๔

การคุ้มครองสิทธิในชีวิตของเด็กในครรภ์มารดา

สิทธิของเด็กประการหนึ่งเมื่อชีวิตอุบัติขึ้นแล้ว ก็คือสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอดแม้ว่าชีวิตนั้นจะยังอยู่ในครรภ์มารดาก็ตาม แต่คุณค่าของชีวิตได้เริ่มขึ้นแล้ว ไม่มีใครที่จะมีสิทธิไปปลิดชีวิตนั้นเสียโดยการทำแท้ง ในทางศีลธรรมถือว่าการทำแท้งเป็นการฆ่ามนุษย์ชีวิตหนึ่ง ซึ่งเป็นบาปอย่างมหันต์ ในทางกฎหมายบ้านเมืองก็ถือว่าเป็นความผิดและมีโทษในทางอาญา ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาดังนี้

๑. หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้งลูก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^๑

๒. ผู้ใดทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นยินยอม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำนั้น เป็นเหตุให้หญิงได้รับอันตรายสาหัสอย่างอื่นด้วย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำนี้เป็นเหตุให้หญิงนั้นถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หญิงถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท^๒

๓. ผู้ใดทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นไม่ยินยอม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หญิงรับอันตรายสาหัสอย่างอื่นด้วย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีและปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท

ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หญิงถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท^๓

๔. ผู้ใดเพียงแต่พยายามกระทำความผิดตามมาตรา ๓๐๑ หรือมาตรา ๓๐๒ วรรคแรก ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ^๔

๕. ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวในมาตรา ๓๐๑ และมาตรา ๓๐๒ นั้น เป็นการกระทำของนายแพทย์ และ

(๑) จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากสุขภาพของหญิงนั้น

(๒) หญิงมีครรภ์เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗๖ มาตรา ๒๗๗

มาตรา ๒๘๒ มาตรา ๒๘๐ หรือมาตรา ๒๘๕

ผู้นั้นไม่มีความผิด^๕

^๑ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๑

^๒ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๒

^๓ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๓

^๔ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๕

^๕ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๕

คำอธิบาย เพื่อเป็นการคุ้มครองชีวิตของเด็กที่อยู่ในครรภ์มิให้ถูกทำลายโดยการจงใจที่จะทำแท้ง ประมวลกฎหมายอาญาจึงมีบทบัญญัติว่า หญิงที่ทำแท้งและผู้ที่ทำแท้งให้ผู้อื่นไม่ว่าหญิงยินยอมหรือไม่ก็ตาม มีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา และถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หญิงได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย ถือเป็นเหตุจรรยาที่จำต้องรับโทษหนักขึ้น ทั้งนี้ชีวิตที่ปฏิสนธิขึ้นในครรภ์มารดานั้น แม้ยังไม่มีสิทธิตามกฎหมายในบางประการแต่สิทธิศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์และค่าของชีวิตอันไม่อาจประมาณได้นั้น ได้บังเกิดขึ้นแล้ว แม้ผู้เป็นมารดาในฐานะผู้สร้างก็ไม่ใช่เจ้าของชีวิตและไม่มีสิทธิที่จะทำลายชีวิตนั้นแต่อย่างใด ความผิดพลาดหรือปัญหาที่เกิดจากการกระทำของผู้ใหญ่ จึงเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ที่ต้องแก้ไขกันเอง โดยไม่มีสิทธิไปตัดสินทำลายชีวิตแทนเด็กในครรภ์เพื่อแก้ไขปัญหของตนได้ เหตุที่ทำให้หญิงที่ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้งลูก คือผู้ที่ทำแท้งและผู้ที่ทำให้หญิงแท้งลูก คือผู้รับทำแท้งไม่ว่าจะมีผลประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ก็ตาม จะไม่มีความผิดและไม่ต้องรับโทษทางอาญามี ๒ กรณี ซึ่งต้องกระทำโดยแพทย์เท่านั้น และต้องมีเหตุดังต่อไปนี้

๑. จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากสุขภาพของหญิงนั้น เช่น มารดาที่ตั้งครรภ์มีโรคประจำตัวร้ายแรง หากให้ครรภ์เจริญต่อไปจนถึงคลอด มารดาอาจต้องเสียชีวิต กรณีเช่นนี้สามารถให้แพทย์ทำแท้งได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อรักษาชีวิตของผู้เป็นมารดาไว้

๒. หญิงนั้นมีครรภ์เนื่องจากการกระทำผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ คือในความผิดเนื่องจากหญิงนั้น ถูกข่มขืนกระทำชำเรา ความผิดเนื่องจากหญิงนั้นถูกล่อลวง ชักพาไปเพื่อการอนาจารโดยใช้อุบายหลอกลวง ขู่เข็ญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดทำนองคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการอื่นใด และการกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้สำเร็จความใคร่ของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น มีผู้ตั้งตนเป็นแม่เลี้ยง ชักจูงล่อลวง ผู้เยาว์ไปให้บริการทางเพศแก่ชายอื่น และผู้เยาว์นั้นตั้งครรภ์ขึ้นมาหรือหญิงที่ตั้งครรภ์ขึ้นมาเนื่องจากถูกข่มขืนกระทำชำเรา หญิงที่ตั้งครรภ์เนื่องจากเหตุเหล่านี้สามารถทำแท้งได้โดยไม่ผิดกฎหมายแต่ต้องกระทำโดยแพทย์ และแพทย์ผู้กระทำแท้งด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ก็ไม่ถือว่าเป็นความผิด

การคุ้มครองเด็กจากการถูกทอดทิ้ง

เด็กและเยาวชนนั้นยังเป็นบุคคลที่อ่อนแอ อ่อนด้อยความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่ด้อยโอกาส เด็กที่พิการทุพพลภาพ เด็กที่ครอบครัวยากจนหรือแตกแยก เด็กที่ถูกทำร้าย ถูกลักพา หรือถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงประโยชน์ด้วยประการต่างๆ เด็กเหล่านี้มักถูกทอดทิ้ง ไม่มีผู้ปกครองดูแล ปล่อยให้เด็กต้องช่วยตัวเองโดยลำพังตามยถากรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่อ่อนวัยมาก ๆ หรืออยู่ในสภาพที่ไม่อาจช่วยตนเองได้ เมื่อถูกทอดทิ้งจะได้รับอันตรายถึงชีวิตได้ ทั้งนี้เพราะทารกอันเป็นบุตรแห่งมณูชนนั้นเป็นผู้ที่อ่อนแอที่สุดในบรรดาลูกของสัตว์ทั้งมวล ด้วยเหตุนี้ จึงมีบทบัญญัติของกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญาเอาโทษแก่ผู้ทอดทิ้งเด็ก เพื่อให้ความคุ้มครองเด็กไว้ดังนี้

๑. ผู้ใดทอดทิ้งเด็กอายุยังไม่เกินเก้าปี ไว้ ณ ที่ใด เพื่อให้เด็กนั้นพ้นไปเสียจากตน โดยประสงค์ที่จะทำให้เด็กนั้นปราศจากผู้ดูแล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^๔

^๔ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๖

คำอธิบาย ในกรณีที่ผู้เป็นบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้มีหน้าที่ดูแลเด็กที่อยู่ในความรับผิดชอบ โดยที่เด็กนั้นมีอายุตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงอายุไม่เกิน ๕ ปี ทอดทิ้งหรือละทิ้งเด็กนั้นไป การทอดทิ้งดังกล่าวนี้ คนเองรู้ดีว่าจะไม่มีผู้ใดดูแลเด็กนั้นอีก การกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นความผิดและมีโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการปกป้องคุ้มครองเด็กในวัยที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ไม่ให้ต้องถูกทอดทิ้งไว้โดยลำพังจนได้รับอันตรายได้

๒. ผู้ใดมีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญา ต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ เพราะอายุ ความเจ็บป่วย ภาวะพิการหรือจิตพิการ ทอดทิ้งผู้ซึ่งตนเองมีได้นั้นเสียโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^๕

คำอธิบาย ผู้ซึ่งพึ่งตนเองมีได้นั้นหมายรวมถึงเด็กและเยาวชนด้วย ทั้งนี้เพราะเด็กคือผู้ที่ช่วยตนเองไม่ได้เพราะเหตุอ่อนอายุคือยังอยู่ในวัยเยาว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กอ่อนหรือเด็กที่ยังอยู่ในวัยไร้เดียงสาเกินกว่าที่จะช่วยเหลือตนเองได้ นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงเด็กและเยาวชนที่ไม่สามารถช่วยเหลือพึ่งตนเองได้ เนื่องจากตกอยู่ในภาวะที่เจ็บป่วยหรือเป็นผู้มีร่างกายพิการด้วยประการต่างๆ เช่น ดาบอด หูหนวก เป็นง่อย หรือทุพพลภาพ หรือมีจิตพิการ ก็เป็นบุคคลที่มีจิตไม่ปกติ หรือเป็นคนคุ้มดีคุ้มร้าย หรือเป็นบ้า เป็นต้น

ผู้มีหน้าที่ตามกฎหมาย ที่ต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ หมายถึง บุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่ต้องดูแลรับผิดชอบผู้ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ เช่น บิดามารดามีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบบุตร แพทย์พยาบาล มีหน้าที่ดูแลรักษาคนป่วย

ผู้มีหน้าที่ตามสัญญา ที่ต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ หมายถึง บุคคลที่ได้สมัครใจทำสัญญาโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายในการรับดูแลรับผิดชอบผู้ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ เช่น เจ้าหน้าที่สถานรับเลี้ยงเด็ก มีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่เด็กที่สถานรับเลี้ยงเด็กหรือเนอสเซอรี่ต่างๆ รับจากผู้ปกครองเด็กไว้ พยาบาลที่ทำสัญญารับจ้างดูแลหรือเฝ้าผู้ป่วย มีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ผู้ป่วยที่ตนรับจ้างดูแล เป็นต้น

การทอดทิ้งผู้ซึ่งช่วยตนเองหรือพึ่งตนเองไม่ได้ดังกล่าวข้างต้นโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต เช่น ผู้เป็นมารดานำบุตรของตนที่คลอดใหม่ไปทิ้งไว้ตามถังขยะ หรือทิ้งไว้ตามชายหาดที่น้ำทะเลท่วมถึง แล้วหลบหนีไป เด็กทารกอาจหิว หรือถูกสัตว์ทำร้าย หรือถูกน้ำท่วมตาย หรือผู้ปกครองที่มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็กที่ตนรับผิดชอบ หลอกเด็กไปทิ้งไว้ที่กลางป่าโดยมีเจตนาที่จะให้เด็กนั้นหลงทางกลับบ้านไม่ได้ เพื่อให้พ้นภาระตนไปเสียและเด็กนั้นอาจได้รับอันตรายจากความหิวจากสัตว์ป่าทำร้ายถึงตาย การกระทำเช่นนี้เป็นความผิดทางอาญารฐานทอดทิ้งเด็ก และจะต้องได้รับโทษทางอาญาดังกล่าวแล้ว

๓. ถ้าการกระทำดังกล่าวข้างต้น (มาตรา ๓๐๖ หรือมาตรา ๓๐๗) เป็นเหตุให้ผู้ถูกทอดทิ้งถึงแก่ความตาย หรือรับอันตรายสาหัส ผู้กระทำต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๕๐ มาตรา ๒๕๗ หรือมาตรา ๒๕๘ นั้น^๖

^๕ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๗

^๖ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๘

คำอธิบาย การทอดทิ้งเด็กอายุไม่เกิน ๕ ปี เพื่อให้เด็กนั้นพ้นไปเสียจากตน โดยที่จะทำให้เด็กนั้นไม่มีผู้ดูแล หรือการที่ผู้ซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาจะต้องดูแลเด็กซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ ทอดทิ้งเด็กนั้นไปเสีย และการทอดทิ้งนั้นน่าจะเป็นเหตุให้เด็กได้รับอันตรายถึงชีวิตหรือได้รับอันตรายสาหัส ถือเป็นเหตุฉุกเฉินที่ผู้กระทำได้ต้องได้รับโทษทางอาญาหนักขึ้น

ความผิดฐานกระทำละเมิดทางเพศต่อเด็กในทางอาญา

๑. ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา

ผู้ที่ข่มขืนกระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ซึ่งมีใช้ภรรยาตน โดยการขู่เชิญด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย เช่น ใช้กำลังทำร้ายร่างกาย ทบตี ชกต่อย ฯลฯ โดยที่เด็กหญิงนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่อาจขัดขืนได้ หรือโดยทำให้เด็กหญิงนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น ไม่ว่าเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ผู้กระทำมีความผิดทางอาญาต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๐-๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๘,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท^{๑๐}

หากการกระทำความผิดดังกล่าวข้างต้นเป็นการกระทำแก่เด็กหญิงอายุไม่เกิน ๑๓ ปี เป็นความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ ๗ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๑๕,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท^{๑๒}

ถ้าการกระทำดังกล่าวข้างต้น ได้กระทำโดยร่วมกระทำผิดด้วยกันอันมีลักษณะเป็นการโทรมเด็กหญิง คือร่วมกันกระทำผิดตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป และเด็กหญิงนั้นไม่ยินยอม หรือได้กระทำโดยมีอาวุธ เช่น อาวุธปืน หรือวัตถุระเบิด หรือโดยการใช้อาวุธอื่นๆ ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต^{๑๓}

แต่มีข้อยกเว้นคือ ถ้าการกระทำดังกล่าวข้างต้น เป็นการกระทำที่ชายกระทำกับเด็กหญิงอายุกว่า ๑๓ ปี แต่ไม่เกิน ๑๕ ปี โดยเด็กหญิงนั้นยินยอม และภายหลังศาลอนุญาตให้ชายและเด็กหญิงนั้นสมรสกัน ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษ และถ้าศาลอนุญาตให้สมรสกันในระหว่างที่ผู้กระทำผิดกำลังรับโทษในความผิดนั้นอยู่ ศาลต้องสั่งปล่อยผู้กระทำผิดนั้นไป^{๑๔}

ถ้าเป็นการกระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ซึ่งมีใช้ภรรยาตน โดยเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นการกระทำแก่เด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๓ ปี แล้วเป็นเหตุให้เด็กหญิงได้รับอันตรายสาหัส เช่น ได้รับบาดเจ็บสาหัส ผู้กระทำต้องระวางโทษตั้งแต่ ๑๕ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๓๐,๐๐๐ บาทถึง ๔๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกตลอดชีวิต^{๑๕} และหากเด็กหญิงนั้นถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต^{๑๖}

หากการกระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๓ ปี หรือกระทำแก่เด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ดังกล่าวข้างต้น ได้ร่วมกระทำผิดด้วยกันอันมีลักษณะเป็นการโทรมหญิง หรือกระทำโดยมีอาวุธปืน หรือวัตถุระเบิด หรือโดยการใช้อาวุธ และเป็นเหตุให้เด็กหญิงผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายสาหัส ผู้กระทำ

^{๑๐} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๒ และมาตรา ๒๗๓ วรรคหนึ่ง

^{๑๒} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓ วรรคสาม

^{๑๓} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓ วรรคสาม

^{๑๔} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓ วรรคสี่

^{๑๕} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓ ทวิ (๑)

^{๑๖} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓ ทวิ (๒)

ต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต และหากเด็กหญิงที่ถูกกระทำถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องรับโทษประหารชีวิต^{๑๗}

๒. ความผิดฐานกระทำอนาจารต่อเด็ก

๒.๑ ผู้ที่กระทำอนาจารแก่บุคคลอายุกว่า ๑๕ ปี โดยขู่เชิญด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยบุคคลนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้บุคคลนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ ปี หรือปรับไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๘}

หากการกระทำอนาจารนั้น กระทำแก่เด็กอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ไม่ว่าเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ผู้กระทำต้องระวางโทษไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๑๙}

ถ้าการกระทำอนาจารนั้นกระทำต่อเด็กอายุไม่เกิน ๑๕ ปี และผู้กระทำได้กระทำโดยการขู่เชิญด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยเด็กนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยกระทำให้เด็กนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น มีโทษหนักขึ้นคือผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑๕ ปี หรือปรับไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๒๐}

หากการกระทำดังกล่าวข้างต้น เป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายสาหัส ผู้กระทำอนาจารต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๕ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ บาทถึง ๔๐,๐๐๐ บาท และหากผู้ถูกกระทำถึงแก่ความตาย ผู้กระทำต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต^{๒๑}

การข่มขืนกระทำชำเราผู้เยาว์ และการกระทำอนาจารแก่เด็กอายุไม่เกิน ๑๕ ปี โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ไม่สามารถยอมความกันได้

แต่ถ้าเป็นการข่มขืนกระทำชำเราหญิงที่มีใช้ภรรยาตนโดยหญิงนั้นมีใช้ผู้เยาว์ และการกระทำอนาจารแก่บุคคลอายุกว่า ๑๕ ปี ทั้งสองกรณีนี้ ถ้ามิได้กระทำต่อหน้าธารกำนัลคือในที่เปิดเผยและไม่เป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย หรือมิได้เป็นการกระทำแก่ผู้สืบสันดานคือ ลูก หลาน เหลนของตนเอง มิใช่เป็นการกระทำต่อศิษย์ซึ่งอยู่ในความดูแล เช่น ครูกับศิษย์ มิใช่เป็นการกระทำต่อผู้อยู่ในความควบคุมตามหน้าที่ราชการ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำต่อผู้ต้องหาที่ถูกคุมขัง หรือมิใช่เป็นการกระทำต่อผู้อยู่ในความพิทักษ์หรือในความอนุบาล กรณีทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นความผิดอันยอมความได้ คือเป็นกรณีที่ผู้เสียหายหรือผู้ถูกกระทำและผู้กระทำความผิดตกลงหรือสมัครใจไม่เอาความต่อกันก็เป็นอันเลิกแล้วต่อกัน^{๒๒}

^{๑๗} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๗ ตี

^{๑๘} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๘

^{๑๙} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๙ วรรคหนึ่ง

^{๒๐} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๙ วรรคสอง

^{๒๑} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๐

^{๒๒} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๑

การกระทำอนาจารนี้ หมายถึงการล่วงละเมิดทางเพศที่ยังไม่ถึงขั้นลงมือข่มขืนกระทำชำเราทั้งหมด เช่น การกอด จูบ ลูบ คลำ การสัมผัสและต้องร่างกาย และในประเทศที่เจริญแล้วแม้การใช้ถ้อยคำที่สื่อแสดงออกทางเพศที่ไม่เหมาะสม เช่น การพูดจาทะโลม การพูดสองแง่สองง่าม หยาบโลน ก็ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดทางเพศ และการกระทำอนาจารนั้น กฎหมายมิได้จำกัดว่าต้องเป็นการกระทำต่อหญิงเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นได้ทั้งที่เป็นการกระทำต่อชายและหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำอนาจารต่อเด็กชายและเด็กหญิงที่เกิดขึ้นมากมายในสังคมไทยปัจจุบันจนกลายเป็นการขายบริการที่มีขอบด้วยกฎหมาย เช่น การที่ชายชาวฝรั่งต่างประเทศที่มีความผิดปกติทางจิตนิยมมาซื้อบริการทางเพศโดยการกระทำอนาจารทางทวารหนักกับเด็กชายชาวไทยตามสถานที่ท่องเที่ยว หรือการที่ครูชายกระทำอนาจารต่อเด็กชายซึ่งเป็นศิษย์ เป็นต้น ล้วนเป็นการกระทำผิดที่มีโทษทางอาญาทั้งสิ้น

ความผิดฐานเป็นธุระจัดหาหญิงไปเพื่อการสำเร็จความใคร่ของผู้อื่น

๑. ผู้ใดเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือชักพาไป หรือกระทำการใดเพื่อให้มีการอนาจารหญิงเพื่อให้สำเร็จความใคร่ของผู้อื่น แม้หญิงนั้นจะยินยอมก็ตาม ถือเป็นความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ ๑ ปีถึง ๑๒ ปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท^{๒๓}

ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวนี้ เป็นการกระทำแก่เด็กหญิงอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๓ ปีถึง ๑๕ ปี หรือปรับตั้งแต่ ๖,๐๐๐ บาทถึง ๓๐,๐๐๐ บาท^{๒๔}

และหากการกระทำผิดดังกล่าวนี้ เป็นการกระทำแก่เด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๓ ปีถึง ๑๕ ปี และปรับตั้งแต่หกพันถึงสามหมื่นบาท^{๒๕}

ในกรณีนี้เป็นการแนะนำ ชักชวน หรือดำเนินการ เพื่อจัดหาหญิงไปเพื่อการอนาจาร เพื่อให้สำเร็จความใคร่ของผู้อื่น เช่น การที่บุคคลภายนอกหรือคนภายในหมู่บ้านนั้นเองมาชักชวนเกลี้ยกล่อมให้เด็กหญิงหรือหญิงไปทำงานขายบริการทางเพศ ตามสถานบริการในตัวเมืองหรือต่างถิ่น โดยที่ตนเองได้รับประโยชน์ตอบแทนเป็นผลประโยชน์หรือทรัพย์สินเงินทองตอบแทนอันเนื่องมาจากการทำธุรกิจอันมิชอบดังกล่าวนี้ ดังที่มีกรณีตัวอย่างเกิดขึ้นจริงในบางภาคของประเทศไทยที่เรียกว่าการตกเขียว ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลบางคนกระทำตนเป็นนายหน้าหรือคนกลางเข้าไปติดต่อกับบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนักเรียนหญิง ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนหรือสถานศึกษา โดยทำสัญญากันไว้ว่าเมื่อเด็กหญิงเรียนจบจากสถานศึกษาซึ่งส่วนใหญ่ก็คือจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาแล้ว จะมารับตัวเด็กหญิงนั้นไปทำงานขายบริการทางเพศ คือไปเป็นโสเภณีเด็ก และนายหน้าหรือคนกลางนั้นก็ให้เงินมัดจำแก่บิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งสัญญาดังกล่าวนี้ในทางกฎหมายบ้านเมืองถือว่าเป็นโมฆะไม่มีผลใช้บังคับได้มาตั้งแต่ต้น เพราะมีวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี แต่เพราะบิดามารดาหรือผู้ปกครองซึ่งไม่เข้าใจในเรื่องนี้ ประกอบกับความโลภความหลงที่อยู่ในจิตใจต้องการได้ทรัพย์สินเงินทองมาสร้าง มาซื้อ

^{๒๓} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๒ วรรคหนึ่ง

^{๒๔} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๒ วรรคสอง

^{๒๕} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๒ วรรคสาม

วัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวก หรือลดความยุ่งยาก โดยอ้างความกตัญญูกับเด็กว่าเป็นการตอบแทนคุณบิดามารดา ครั้นเมื่อถึงเวลากำหนดก็ส่งตัวเด็กหญิงนั้นให้แก่คนกลางหรือนายหน้าที่มารับตัวเด็กหญิงนั้นเข้าสู่วงจรบริการทางเพศ การกระทำดังกล่าวของทุกฝ่ายนี้เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผิดต่อศีลธรรมจรรยา เป็นสัญญาซื้อขายมนุษย์ ทั้งเป็นการส่งบุตรหลานที่เป็นสายโลหิตของตน ซึ่งตนเองเป็นผู้ให้กำเนิดนั้นไปทนทุกข์ทรมานเสมือนตนกรกทั้งเป็น และเด็กหญิงทั้งหลายเหล่านี้ต้องไปถูกทำร้ายถูกทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจไม่ต่างกับดอกไม้แรกแย้มที่ถูกขยี้ทำลายลงด้วยมือของผู้บังเกิดเกล้านั่นเอง และเด็กหญิงส่วนใหญ่หลายคนต้องติดเชื้อโรคร้ายแรงจากการทำงานขายบริการทางเพศ ได้แก่ โรคเอดส์หรือโรคมุมิคุ้มกันบกพร่อง เมื่อไม่อาจทำงานเป็นประโยชน์แก่นายทุนต่อไปก็มีสภาพไม่ต่างไปจากสุนัขไล่เนื้อที่หมดความหมาย จึงต้องกลับมาพักรักษาตัวตามมีตามเกิดที่ถิ่นกำเนิดของตน และกว่าที่บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นบิดามารดาจะสำนึกได้ ชีวิตน้อยๆ ที่เขาวัววัยและไร้เดียงสาที่ต้องล้มตายเหมือนใบไม้ร่วง เพียงเพื่อสนองตัณหาของผู้ใหญ่ที่มุ่งแสวงประโยชน์จากเด็ก แม้จะเป็นการกระทำกับบุตรในอุทรของคนก็ตาม

๒. ในกรณีที่บุคคลใดเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือชักพาไปเพื่อการอนาจารหญิงและเพื่อเป็นการสำเร็จความใคร่ของผู้อื่น และได้กระทำลงโดยใช้อุบายหลอกลวง เช่น หลอกเด็กหญิงตามชนบทว่าจะให้มาทำงานร้านอาหารในเมือง แต่เมื่อมาทำงานแล้วกลับถูกหน่วงเหนี่ยวกักขังและบังคับให้ขายบริการทางเพศ หรือโดยการขู่เข็ญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดครองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการอื่นใด เช่น ใช้กำลังทุบตี กักขังให้อดอาหาร อัดน้ำ ล่ามโซ่ หรือกระทำร้ายจิตใจแหลกสลาย เพื่อให้หญิงนั้นจำต้องยอมถูกกระทำอนาจาร หรือต้องขายบริการเพื่อการสำเร็จความใคร่ของผู้อื่น ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๕ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ บาทถึง ๕๐,๐๐๐ บาท ไม่ว่าการกระทำส่วนใดอันประกอบเป็นความผิดนั้นจะกระทำในต่างประเทศหรือไม่^{๒๖}

ถ้าการกระทำผิดดังกล่าวข้างต้น เป็นการกระทำแก่เด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๘ ปี ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๗ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๑๕,๐๐๐ บาทถึง ๕๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกตลอดชีวิต^{๒๗}

ถ้าการกระทำผิดดังกล่าวข้างต้น เป็นการกระทำแก่เด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๐ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐ บาทถึง ๕๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือประหารชีวิต

๓. ผู้ที่รับตัวเด็กหญิง หรือหญิง ซึ่งมีผู้จัดหา ล่อไป หรือชักพาไปเพื่อการอนาจาร หรือการสำเร็จความใคร่ของผู้อื่น เช่น ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้จัดการสถานบริการ ผู้เป็นเจ้าของสำนักที่เรียกว่า พ่อเล้า หรือแม่เล้า หรือเจ้าของช่องโสเภณี รับซื้อหรือรับตัวเด็กหรือเด็กหญิงที่ถูกชักพา ล่อลวงมาเพื่อการดังกล่าวข้างต้น หรือกระทำตนเป็นผู้ให้การสนับสนุนในการกระทำผิดดังกล่าว เช่น เป็นนายทุนเจ้าของกิจการสถานบริการ

^{๒๖} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๓ วรรคหนึ่ง

^{๒๗} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๓ วรรคท้าย

ที่ให้เงินอุดหนุนอยู่เบื้องหลังเพื่อให้มีการดำเนินกิจการ ล่อลวง ชูเชิญหรือชักพาหญิงหรือเด็กหญิงมาสู่สถานบริการเพื่อก่อให้เกิดการกระทำอนาจารหรือเพื่อการสำเร็จความใคร่ของผู้อื่น ต้องระวางโทษตามแก่กรณีที่บัญญัติไว้ข้างต้น^{๒๔}

๔. การกระทำความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ฐานกระทำอนาจารแก่บุคคลอื่น ฐานเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือชักพาไปเพื่อการอนาจารหญิง และเพื่อให้สำเร็จความใคร่ของผู้อื่น ถ้าเป็นการกระทำแก่ผู้สืบสันดาน เช่น พ่อกระทำต่อลูก กระทำต่อศิษย์ซึ่งอยู่ในความดูแล เช่น ครูอาจารย์กระทำต่อศิษย์ กระทำต่อผู้อยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่สถานพินิจกระทำต่อผู้อยู่ในความปกครอง กระทำต่อผู้อยู่ในความพิทักษ์ ซึ่งได้แก่ บุคคลผู้เสมือนไร้ความสามารถ เช่น ผู้พิทักษ์กระทำต่อผู้เสมือนไร้ความสามารถ ที่อยู่ในความดูแลของตน หรือกระทำต่อผู้อยู่ในความอนุบาล ได้แก่ บุคคลไร้ความสามารถซึ่งศาลมีคำสั่งให้อยู่ในความดูแล เช่น ผู้อนุบาลกระทำแก่ผู้วิกลจริต ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษหนักกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ในแต่ละกรณีหนึ่งในสาม

ความผิดฐานประกอบการค้าหรือเผยแพร่สิ่งลามก

ผู้ใดที่กระทำการค้าโดยการผลิต มีไว้ จำหน่ายแจก นำเข้า ส่งออกไปนอกราชอาณาจักร พาไปหรือทำให้แพร่หลายด้วยประการใดๆ ซึ่งภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี สิ่งพิมพ์ รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมาย รูปถ่าย แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ หรือสิ่งอื่นใดอันลามก หรือเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการค้า การแจก หรือการแสดงออกแก่ประชาชน หรือให้เข้าวัดดูสิ่งของดังกล่าว หรือช่วยโฆษณา หรือเผยแพร่ข่าวโดยประการใดๆ เพื่อทำให้วัตถุหรือสิ่งของลามกนั้นแพร่หลาย หรือเกิดการค้าขายสิ่งเหล่านี้ขึ้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี หรือปรับไม่เกิน ๖,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๒๕}

ในปัจจุบันได้มีการเผยแพร่ สื่อ สิ่งพิมพ์ และวัตถุสิ่งของอันลามกกันอย่างแพร่หลายและมีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่เป็นการกระทำของผู้ใหญ่เพื่อการแสวงประโยชน์จากเด็ก และส่งผลให้เป็นสื่อหรือสาเหตุประการสำคัญที่กระตุ้นหรือชักนำให้จิตใจของเยาวชนหมกมุ่นอยู่กับสิ่งลามก จิตใจตกต่ำ ศีลธรรมเสื่อมโทรม ก่อเกิดอาชญากรรม กระทำการละเมิดทางเพศ มีพฤติกรรมในทางชู้สาวหรือประพฤติดนไม่เหมาะสมก่อนวัยอันควร เช่น การมีการดูหนังสื่อ สิ่งพิมพ์ลามกที่สามารถซื้อขายกันแพร่หลายแม้บริเวณใกล้โรงเรียน หนังสือที่วางขายตามแผงหรือร้านค้า ภาพยนตร์โฆษณาทั้งทางโทรทัศน์ Internet ล้วนแฝงไปด้วยการสื่อสารเพื่อการกระตุ้นอารมณ์หรือการยั่ววนทางเพศเพียงเพื่อประโยชน์ทางการค้า รวมทั้งการมีแผ่นซีดีและวีดิทัศน์ลามกแพร่หลายไปทั่ว เมื่อมาประกอบกับเทคโนโลยีระบบสารสนเทศที่พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง เช่น ระบบโทรศัพท์เพื่อการคบหาสมาคม ที่มีส่วนในการค้าและเผยแพร่สื่อสิ่งลามกให้แพร่หลายออกไป เช่น Web Side หรือเกมคอมพิวเตอร์หรือตู้เกมไฟฟ้าที่มีภาพลามกอนาจารมอมเมาเยาวชน นับว่าเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างยิ่ง ในขณะที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลับปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่

^{๒๔} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๔๕

^{๒๕} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๔๗

การกระทำทั้งหมดนี้ล้วนล่อแหลมต่อความเสียหาย และเป็นอันตรายต่อสังคมอันเป็นความผิดทางอาญา แต่มีปัญหาที่การบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) ของผู้มีหน้าที่ปฏิบัติยังขาดประสิทธิภาพ ความสุจริต ความจริงใจ และความสำนึกในหน้าที่ จึงเกิดผลเสียหายมากมาย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกคน โดยเฉพาะข้าราชการครูที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น

ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียงของเด็ก

๑. กรณีซื้อขาย จำหน่าย รับหรือหน่วงเหนี่ยวบุคคลใดไว้เพื่อที่จะเอาตัวลงเป็นทาส

ผู้ใดนำคนเข้าในหรือส่งคนออกนอกราชอาณาจักร พามาจากที่ใด ซื้อขาย จำหน่าย รับหรือหน่วงเหนี่ยวซึ่งบุคคลหนึ่งบุคคลใดไว้ เพื่อที่จะเอาคนนั้นลงเป็นทาสหรือให้มีฐานะคล้ายทาส ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี และปรับไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท^{๑๐}

แม้ว่าโลกในปัจจุบันจะหมดยุคของการมีทาสแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีความพยายามที่จะนำคนที่เสียเปรียบและด้อยโอกาสกว่าลงมาเป็นทาสอยู่มากมายเพราะความเห็นแก่ตัวและเอาแต่ได้ของมนุษย์ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งขาดระบบกฎหมายที่จะอำนวยความสะดวกได้อย่างทั่วถึง ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ และขาดความพร้อมในปัจจุบันพื้นฐานหลายประการ จึงเป็นเหตุให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น คนจนผู้ยากไร้ คนชนบทที่ขาดการศึกษา แรงงานไร้ฝีมือที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ถูกเอารัดเอาเปรียบและไร้อำนาจต่อรอง จึงถูกกดขี่และต้องตกอยู่ในภาวะจำยอมโดยไม่อาจต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมให้ตนเองได้ เช่น การนำเด็กจากชนบทมาทำกังไสแรงงานเยี่ยงทาส ต้องทำงานจำเจอยู่จนดึก แต่ได้รับอาหารน้อยจนขาดสารอาหาร การที่เด็กหญิงจากท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล ชายแดนหรือจากประเทศเพื่อนบ้านร่วมภูมิภาคและเป็นประเทศกำลังพัฒนา ถูกซื้อขาย หรือถูกลักพาตัว ถูกลักลอบนำข้ามแดน เข้าสู่วงจรธุรกิจค้าประเวณีข้ามชาติเป็นจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ และนับวันจะขยายขอบข่ายกว้างขวางออกไปยิ่งขึ้นนั้น นับว่าเป็นความอ่อนแอของกฎหมายและเป็นข้ออ่อนด้อยอย่างสำคัญยิ่งของประเทศในโลกที่สาม ประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยในขณะนี้ด้วย

การกระทำดังกล่าวข้างต้นล้วนเป็นความผิดทางอาญาทั้งสิ้นและเป็นกรณีที่ใหญ่เอาเปรียบเด็กอย่างไร้ความเมตตาธรรมในจิตสำนึก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ใหญ่ทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือครู จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและมีส่วนรับผิดชอบในการปกป้องคุ้มครองเด็กให้พ้นจากกระบวนการเอาเปรียบดังกล่าว

๒. กรณีการจับบุคคลไปเรียกค่าไถ่

“ผู้ใดเอาตัวเด็กอายุไม่เกิน ๑๕ ปีไป หรือเอาตัวบุคคลอายุกว่า ๑๕ ปีไปโดยใช้อุบาย หลอกลวง ชูเชิญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการอื่นใด หรือหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังบุคคลใดไว้ เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งค่าไถ่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๕ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๓๐,๐๐๐ บาทถึง ๕๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต

^{๑๐} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๒

ถ้าผู้ถูกเอาตัวไป ผู้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือถูกกักขังนั้นได้รับอันตรายสาหัสหรือเป็นการกระทำโดย
 ทรมาณ หรือโดยทารุณโหดร้าย จนเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ผู้กระทำความ
 ระวังโทษประหารชีวิตหรือถูกจำคุกตลอดชีวิต

ถ้าการกระทำความผิดนั้น เป็นเหตุให้ผู้ถูกเอาตัวไป ผู้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือถูกกักขังนั้นถึงแก่
 ความตาย “ผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษประหารชีวิต”^{๓๑}

ผู้ที่ให้การสนับสนุนในการกระทำความผิดฐานเรียกค่าไถ่ ต้องได้รับโทษเช่นเดียวกับตัวการคือผู้กระทำ
 ในความผิดนั้น”^{๓๒}

ผู้ที่กระทำความผิดเป็นคนกลาง ในการติดต่อ โดยการเรียก ขัง หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์
 ใดๆ ใด ที่มีควรได้จากผู้กระทำความผิดฐานเรียกค่าไถ่หรือจากผู้ที่ให้ค่าไถ่ ต้องรับโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๕ ปี
 ถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๓๐,๐๐๐ บาท หรือจำคุกตลอดชีวิต^{๓๓}

ในกรณีดังกล่าวนี้เป็นการจับบุคคลไปเรียกค่าไถ่ โดยการเอาตัวเด็กอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปีไปหรือเอาตัว
 ผู้ที่อายุกว่า ๑๕ ปีไป โดยใช้อุบายหลอกลวง บังคับขู่เข็ญ หรือใช้กำลังประทุษร้าย เช่น ใช้กำลัง ฆูดลาก
 มัดเอาตัวไป หรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขู่ใจด้วยประการใดๆ หรือหน่วงเหนี่ยวกักขัง
 ตัวบุคคลไว้เพื่อให้ฝ่ายที่ถูกเรียกค่าไถ่นำเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดมามอบให้เพื่อแลกเปลี่ยนกับ
 อิสราภาพของผู้ที่ถูกหน่วงเหนี่ยว กักขังหรือถูกเอาตัวไป จึงเป็นความผิดอาญาฐานเรียกค่าไถ่

ความผิดฐานดังกล่าวนี้ครอบคลุมไปถึงผู้สนับสนุนในการกระทำความผิด เช่น ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ
 ให้การกระทำความผิดฐานเรียกค่าไถ่สำเร็จลงได้ และรวมไปถึงผู้ที่กระทำความผิดเป็นคนกลางติดต่ออำนวยความสะดวก
 ในการเรียกค่าไถ่ โดยที่ตนเองได้รับหรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างใด จากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
 เป็นการตอบแทน ก็ต้องได้รับโทษทางอาญาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้วด้วย

๓. กรณีความผิดฐานพรากผู้เยาว์

๑. ผู้ใดพรากเด็กอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ไปเสียจากบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแลโดยไม่มี
 เหตุผลอันสมควร มีโทษจำคุกตั้งแต่ ๓ ปีถึง ๑๕ ปี และปรับตั้งแต่ ๖,๐๐๐ บาทถึง ๓๐,๐๐๐ บาท

สำหรับผู้ที่ซื้อ จำหน่าย หรือรับตัวเด็กซึ่งถูกพรากไปดังกล่าวข้างต้น โดยมีเจตนาทุจริต
 ต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน

หากการกระทำความผิดฐานพรากผู้เยาว์นั้น เป็นการกระทำเพื่อหากำไร หรือเพื่อการรอนาจาร ผู้กระทำ
 ต้องรับโทษจำคุกตั้งแต่ ๕ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ บาทถึง ๔๐,๐๐๐ บาท^{๓๔}

๒. ผู้ใดพรากผู้เยาว์อายุกว่า ๑๕ ปี แต่ยังไม่เกิน ๑๘ ปี ไปเสียจากบิดามารดา ผู้ปกครอง
 หรือผู้ดูแล โดยผู้เยาว์นั้นไม่เต็มใจไปด้วย มีโทษจำคุกตั้งแต่ ๒ ปีถึง ๑๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๔,๐๐๐ บาท
 ถึง ๒๐,๐๐๐ บาท

^{๓๑} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๕

^{๓๒} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๔

^{๓๓} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๕

^{๓๔} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๗

หากผู้ใดซื้อ จำหน่ายหรือรับตัวผู้เยาว์ซึ่งถูกพรากตัวมาดังกล่าวข้างต้นไว้โดยมีเจตนาทุจริต ต้องรับโทษเช่นเดียวกัน

ถ้าการกระทำผิดดังกล่าวเป็นไปเพื่อการหากำไร หรือเพื่อการอนาจารแล้ว ผู้กระทำได้รับโทษจำคุกตั้งแต่ ๓ ปีถึง ๑๕ ปี และปรับตั้งแต่หกพันบาทถึงสามหมื่นบาท^{๓๕}

๓. ถ้าเป็นการพรากผู้เยาว์อายุกว่า ๑๕ ปี แต่ยังไม่เกิน ๑๘ ปี ไปเสียจากบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแล เพื่อหากำไร หรือเพื่อการอนาจาร โดยที่ผู้เยาว์นั้นเต็มใจไปด้วย ผู้กระทำได้รับโทษจำคุกตั้งแต่ ๒ ปีถึง ๑๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๒,๐๐๐ บาทถึง ๒๐,๐๐๐ บาท

สำหรับผู้ซื้อ จำหน่าย หรือรับตัวผู้เยาว์ซึ่งถูกพรากมาดังกล่าวข้างต้นไว้โดยเจตนาทุจริตต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับผู้พรากนั้น^{๓๖}

การกระทำความผิดฐานพรากผู้เยาว์ไปเสียจากบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแล ต้องรับโทษทางอาญามากน้อยต่างกันไปตามระดับอายุของผู้เยาว์ที่ถูกพรากหรือตามความสมัครใจของผู้เยาว์ ซึ่งไม่ว่าผู้เยาว์จะสมัครใจหรือไม่ก็ตาม ล้วนเป็นความผิดทางอาญาทั้งสิ้น หรือตามเจตนาโดยทุจริตหรือเจตนาชั่วร้ายของผู้กระทำ เช่น การพรากผู้เยาว์ไปเพื่อการแสวงหากำไรหรือเพื่อการอนาจาร ผู้กระทำได้รับโทษหนักขึ้นเป็นต้น และการกระทำความผิดฐานพรากผู้เยาว์นั้นเป็นความผิดอันไม่อาจยอมความกันได้

๔. กรณีพาหรือส่งคนไปนอกราชอาณาจักรโดยทุจริต

๑. ผู้ใดใช้อุบาย หลอกลวง ชูเชิญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจ ด้วยประการอื่นใด พาหรือส่งคนไปนอกราชอาณาจักร ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๒ ปีถึง ๑๐ ปี หรือปรับตั้งแต่ ๔,๐๐๐ บาทถึง ๒๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำผิดดังกล่าว ได้กระทำโดยมีเจตนาให้ผู้ถูกพาหรือส่งไปนั้นตกอยู่ในอำนาจของผู้อื่นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือเพื่อละทิ้งให้เป็นคนอนาถา ผู้กระทำมีโทษจำคุกตั้งแต่ ๓ ปีถึง ๑๕ ปี และปรับตั้งแต่ ๖,๐๐๐ บาทถึง ๓๐,๐๐๐ บาท^{๓๗}

บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวนี้ เป็นความผิดกรณีที่เป็นการค้ามนุษย์ ข่มขู่ ลักพาตัวบุคคลหรือใช้กำลัง ใช้อำนาจครอบงำโดยไม่ชอบธรรม หรือใช้วิธีการข่มขืนใจด้วยวิธีการต่างๆ พาหรือส่งคนออกไปนอกราชอาณาจักร โดยมีเจตนามิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งอาจทำเป็นขบวนการ เช่น ขบวนการค้าโสเภณีข้ามชาติ ขบวนการหลอกลวงค้าแรงงานเถื่อนของแก๊งมิจฉาชีพต่างๆ ขบวนการค้าขายหรือแสวงประโยชน์จากแรงงานเด็ก เช่น การลักพาตัวเด็กไปขาย การนำเด็กเข้าสู่วงจรธุรกิจขมขาน เป็นต้น การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดและมีโทษทางอาญา

^{๓๕} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๘

^{๓๖} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๕

^{๓๗} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๒๐

๓. การคุ้มครองสิทธิเด็กตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

๑. สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่อ่อนแอ ยิ่ง เมื่อแรกเกิดนั้นลูกของมนุษย์ไม่อาจช่วยตนเองใดๆ ได้เลย ในขณะที่ลูกของสัตว์ช่วยตนเองได้ตั้งแต่แรกเกิด เช่น ลูกขี้นินได้ เดินได้ กฎหมายครอบครัวจึงกำหนดหน้าที่ของบิดามารดาไว้ว่า

“บิดามารดา จำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์

บิดามารดา จำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพหาเลี้ยงตนเองมิได้”^{๓๘}

คำอธิบาย กฎหมายกำหนดให้บิดามารดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตร พร้อมทั้งให้การพัฒนาโดยให้การศึกษาตามควรแก่ฐานะ และแม้ว่าจะไม่มีบทกำหนดโทษไว้ในกฎหมายใดโดยตรงสำหรับบิดามารดาที่ไม่ทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรของตน แต่ในทางแพ่ง บิดามารดาอาจถูกถอนอำนาจปกครอง และศาลอาจมีคำสั่งบังคับบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้ปกครองทำหน้าที่แทนบิดามารดาต่อไป^{๓๙} และถ้าเด็กไม่มีผู้ดูแลและไม่มีการตั้งผู้ปกครองก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดูแลและให้การศึกษาอบรม^{๔๐} นอกจากนี้ก็ยังมีกลไกของสังคม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความคาดหวังของสังคมว่า บิดามารดาจำต้องเลี้ยงดูบุตรของตนอย่างดี ตามกำลังความสามารถ ไม่ต่างไปจากสัตว์ที่ดูแลเลี้ยงดูลูกของมันตามสัญชาตญาณ บิดามารดาที่ไม่เลี้ยงดูบุตรของตนจึงย่อมถูกตำหนิติเตียนจากคนทั่วไป อันเป็นมาตรการที่เป็นพลังทางสังคมประการหนึ่ง

สำหรับบิดามารดาที่ไม่อุปการะเลี้ยงดูบุตรของตนจะต้องรับโทษทางอาญาก็ต่อเมื่อจงใจละทิ้งเด็ก เช่น มารดาคลอดบุตรแล้วทอดทิ้งบุตรนั้นไว้ในสถานพยาบาล หรือกับบุคคลที่รับจ้างเลี้ยงเด็ก มีโทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน ปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท^{๔๑}

และหากเป็นการทอดทิ้งเด็กอายุยังไม่เกินเก้าปี เพื่อให้พ้นไปเสียจากตนโดยประการที่ทำให้เด็กนั้นปราศจากผู้ดูแล หรือน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต มีโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๔๒} ดังได้กล่าวไว้แล้ว

๒. สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็ก โดยกำหนดไว้ในสิทธิหน้าที่ของบิดามารดา ในฐานะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิ ๔ ประการ คือ^{๔๓}

(๑) กำหนดที่อยู่ของบุตร

(๒) มีอำนาจทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน

^{๓๘} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๖๔

^{๓๙} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๘๕

^{๔๐} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕๓ วรรคสอง

^{๔๑} ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๒๐ และ ๒๔

^{๔๒} ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๖ และ ๓๐๗

^{๔๓} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๖๓

(๓) ให้บุตรทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะรูป

(๔) เรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบ

คำอธิบาย เจตนารมณ์ของกฎหมายเห็นว่าบิดามารดากับบุตรที่สืบสายโลหิตนั้นมีเลือดเนื้อเชื้อไขเดียวกัน เป็นสายสัมพันธ์อันแนบแน่นผูกพันกันยิ่งกว่าบุคคลอื่นใด และโดยที่ถือว่าสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักเบื้องต้นที่จะให้สายใยแห่งความรักความผูกพันนั้นในการสร้างสรรค์และหล่อหลอมเด็กอันเป็นบุตรของตนให้เป็นคนที่มีคุณภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ และถือได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) อันมีค่ายิ่งของบ้านเมืองต่อไป จึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบิดามารดาในการเลี้ยงดูบุตร และเพื่อให้การทำหน้าที่นั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงให้อำนาจบิดามารดาไว้ ๔ ประการคือ การกำหนดที่อยู่ การทำโทษตามสมควร การให้ทำงานตามสมควรเพื่อฝึกฝนอบรมตน และอำนาจในการเรียกบุตรคืนจากผู้อื่นที่กักบุตรไว้โดยมิชอบ

อย่างไรก็ตามในการใช้อำนาจปกครองนั้น จะต้องไม่ใช้อำนาจเกินความเหมาะสมและชอบเขตที่กฎหมายให้ไว้ เช่น การลงโทษบุตรเมื่อบุตรกระทำผิด บิดามารดามีอำนาจลงโทษได้ตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน แต่จะลงโทษด้วยความรุนแรง โหดร้ายทารุณ หรือสร้างความทุกข์ทรมานแก่บุตร เช่น ลูแก่อำนาจโทสะ ดบตีไม่เลือกที่ เตะตบกระแทบ ล่ามโซ่ กักขังไว้ไม่ได้ เพราะการกระทำรุนแรงเช่นนั้น เป็นความผิดอาจถูกลงโทษทางอาญาฐานทำร้ายร่างกายเด็ก แม้เด็กจะฟ้องบิดามารดาด้วยตนเองไม่ได้ เพราะกฎหมายห้ามฟ้องบุพการี^{๔๔} ก็ตาม แต่ก็อาจยื่นคำขอให้อัยการเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีให้แทนได้ และคดีทำร้ายร่างกายเด็กมิใช่ความผิดอันยอมความได้ แม้จะถอนแจ้งความแล้วพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการก็ยังคงดำเนินคดีต่อไป

อีกประการหนึ่งคือชีวิตคนไม่ใช่ทรัพย์สินที่จะซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือยกให้แก่กันในฐานะเป็นวัตถุสิ่งของหาได้ไม่ ซึ่งกฎหมายไทยก็ได้ให้การรับรองสิทธิดังกล่าวนี้มาเป็นเวลากว่าร้อยปีแล้ว ดังปรากฏในพระราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^{๔๕} ความว่า

“...บิดามารดาไม่ได้เป็นเจ้าของบุตรชายหญิง ดังหนึ่งคนเป็นเจ้าของโค กระบือ ช้าง ม้า จะตั้งราคาขายตามชอบใจไม่ได้”

ทั้งในกฎหมายไทยในปัจจุบันที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็มีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้มีการซื้อขายมนุษย์ การใช้อำนาจของปัจเจกบุคคลเช่นอำนาจปกครองระหว่างบิดามารดากับบุตร และการใช้อำนาจของรัฐจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และต้องไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน บิดามารดา หรือผู้ใช้อำนาจปกครอง จึงไม่มีสิทธิที่จะขายเด็ก หรือกระทำต่อเด็ก หรือใช้เด็กเยี่ยงทาสในเรือนเบี้ยได้ ดังนั้นการที่บิดามารดาของเด็กในบางภาคที่ตกเป็นทาสของวัตถุและมีค่านิยมที่ผิด ยินยอมขายบุตรสาวของตนเพื่อไปทำงานขายบริการ

^{๔๔} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๖๒

^{๔๕} ประกาศพระราชบัญญัติลัทธิกา จ.ศ. ๑๒๒๗ (พ.ศ. ๒๔๐๘) ในคดีที่อ้างแดงเหมือนทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาว่าถูกบิดามารดาบังคับให้เป็นเมียนายก ขอมให้นายกถูกไปถึงสองครั้ง ทั้งที่ตนมีภรรยาอยู่แล้วคือ นายริด

ทางเพศตั้งแต่เด็กเพียงเพื่อหวังได้เงินมาสร้างบ้าน หรือซื้อวัตถุสิ่งของบำรุงบำเรอตนเอง จึงเป็นการกระทำผิดต่อทั้งกฎหมายและศีลธรรมอันดี รวมทั้งกฎหมายปราบการค้าประเวณี ก็เอาโทษแก่บิดามารดาที่ขายบุตร และชายที่ซื้อบริการจากเด็กด้วย^{๖๖}

ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของเด็ก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดให้ผู้เยาว์ต้องขอความยินยอมจากบิดามารดาในการทำนิติกรรม เพื่อป้องกันมิให้คู่กรณีเอาเปรียบเด็ก และถ้าเป็นนิติกรรมที่สำคัญ ๑๓ อย่าง ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๗๔ เช่น การขายหรือจำนองอสังหาริมทรัพย์ การให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินกว่า ๓ ปี ผู้เยาว์จัดการเองไม่ได้ บิดามารดาจะจัดการได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล มิฉะนั้นนิติกรรมนั้นจะไม่ผูกพันผู้เยาว์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็ก คือ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๒๐ ห้ามการกระทำที่เป็นภัยต่อเด็ก ๗ ประการ คือ

๑. ทอดทิ้งเด็กไว้ในสถานพยาบาลหรือบุคคลที่รับจ้างเลี้ยงเด็ก
๒. โฆษณาเพื่อรับเด็ก หรือยกเด็กให้บุคคลอื่น ๆ เว้นแต่ประโยชน์ของทางราชการ
๓. ซื้อขายเด็ก
๔. ใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขมขู่
๕. ขายหรือให้สุรา บุหรี่ แก่เด็ก
๖. ยอมให้เด็กเข้าเล่นการพนัน
๗. ชักจูงและส่งเสริมให้เด็กประพฤติคนไม่สมควร

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามทั้ง ๗ ประการนี้ มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑๖ เดือน ปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท (ข้อ ๒๔) แต่เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติของรัฐโดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องยังขาดประสิทธิภาพ มิได้บังคับใช้อย่างจริงจัง จึงยังมีการกระทำดังกล่าวนี้โดยผู้กระทำไม่รู้ว่าเป็นความผิด และตำรวจไม่จับกุมในข้อหาเหล่านี้

๓. **สิทธิในการมีส่วนร่วม** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว มีบทบัญญัติให้เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเอง ดังต่อไปนี้

^{๖๖} กฎหมายปราบการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ และมาตรา ๑๐

กรณีบิดามารดาหรือญาติ หรือบุคคลใดนำเด็กไปเร่ขายบริการทางเพศถือเป็นความผิดทางอาญา แม้ผู้ให้บริการก็มีความผิดด้วย กฎหมายของบางประเทศเช่นฝรั่งเศส ถือว่าการที่บุคคลใดอมวัยะเพศเด็กชายแม้เด็กจะยินยอมก็เป็นความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราด้วย ดังกรณีที่ปรากฏเป็นข่าวว่านักท่องเที่ยวยุโรปชายชาวฝรั่งเศสได้มาเที่ยวที่เมืองพัทยา ซื้อบริการทางเพศจากเด็กชายไทยโดยได้กระทำอนาจารด้วยการเสพเมถุนทางเว็จมรรคกับเด็กชาย และให้เด็กชายอมวัยะเพศของตนแล้วถ่ายวิดีโอเทปเก็บไว้เป็นที่ระลึก ต่อมาภาพจากวิดีโอเทปดังกล่าวถูกใช้เป็นหลักฐานในการดำเนินคดีแก่ชายชาวฝรั่งเศสดังกล่าวที่ประเทศฝรั่งเศส โดยความร่วมมือขององค์กรเอกชนที่ยื่นพยานหลักฐานในการฟ้องคดี และศาลฝรั่งเศสได้มีคำพิพากษาปรับและจำคุกชายคนดังกล่าว

(๑) สิทธิของบุตรนอกสมรส หากผู้เป็นบิดาผู้ให้กำเนิดจะจดทะเบียนรับรองเด็กนั้นว่าเป็นบุตรของคนตามกฎหมาย ต้องได้รับความยินยอมจากเด็กและมารดาเด็ก ถ้าเด็กนั้นยังไร้เดียงสาหรือเป็นเด็กเล็กเกินไป เจ้าหน้าที่จะไม่จดทะเบียนให้ นอกจากนี้จะมีคำพิพากษาของศาล^{๔๗} สิทธิในการให้ความยินยอมของเด็กนี้เป็นสิทธิเฉพาะตัว มารดาของเด็กจะใช้อำนาจในฐานะเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมลงนามแทนเด็กไม่ได้^{๔๘}

(๒) สิทธิของบุตรบุญธรรม ในการจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ถ้าเด็กอายุไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปี กฎหมายกำหนดให้เด็กต้องยินยอมด้วย^{๔๙} หรือเมื่อเป็นบุตรบุญธรรมแล้วหากมีเหตุที่จะเลิกจากการเป็นบุตรบุญธรรมกัน ผู้เยาว์ที่อายุ ๑๕ ปีบริบูรณ์มีสิทธิฟ้องเพื่อขอเลิกได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใด^{๕๐}

(๓) สิทธิของผู้เยาว์ที่อยู่ในความปกครองของผู้อื่น การที่เด็กไม่มีบิดามารดา หรือมีแต่บิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองแล้วศาลตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้ปกครอง ผู้ที่เป็นผู้ปกครองมีอำนาจจัดการทรัพย์สินของเด็ก แต่หากเด็กมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปีบริบูรณ์ ผู้ปกครองจะทำกิจการที่สำคัญในการจัดการทรัพย์สินของเด็กต้องปรึกษาหารือเด็กก่อน และหากจัดการผิดพลาดเสียหาย ผู้ปกครองก็ยังคงต้องรับผิดชอบความยินยอมของเด็กเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้^{๕๑}

การที่บิดามารดาหย่ากัน และตกลงกันไม่ได้ว่าจะให้เด็กอยู่ในอำนาจปกครองของฝ่ายใดศาลจะเป็นผู้ชี้ขาด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพ ความผาสุก และประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญ^{๕๒}

๔. การปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี

พ.ศ. ๒๕๓๙

๑. ผู้ตกอยู่ในสถานการณ์ค้าประเวณีและถูกบังคับให้ค้าประเวณีหรือพราะตกอยู่ภายใต้อำนาจอิทธิพลที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงขัดขืนได้ไม่มีความผิด ดังมีบทบัญญัติว่า

“ผู้ใดเข้าไปมีส่วนร่วมในสถานการณ์ค้าประเวณี เพื่อประโยชน์ในการค้าประเวณีของตนเองหรือผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำผิดตามวรรคหนึ่ง กระทำไปเพราะถูกบังคับ หรือตกอยู่ภายใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ ผู้กระทำไม่มีความผิด”^{๕๓}

^{๔๗} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๔๘

^{๔๘} คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๗๗/๒๕๔๐

^{๔๙} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๘/๒๐

^{๕๐} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๘/๓๕

^{๕๑} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๘/๕

^{๕๒} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๐

^{๕๓} พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๖

คำอธิบาย ในกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกล่อลวง ชักพา หรือบังคับให้ค้าประเวณี และต้องกระทำไป เพราะเหตุถูกบังคับ หรือตกอยู่ภายใต้อำนาจหรืออิทธิพลที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ เช่นตกอยู่ภายใต้ อำนาจการครอบงำ กักขังของเจ้าของสถานการค้าประเวณี ได้แก่ พ่อเล้าแม่เล้า ผู้ควบคุมดูแลสถานการค้าประเวณี (แมงดา) เด็กและเยาวชนนั้นไม่มีความผิด

๒. ชายที่ใช้บริการของสถานค้าประเวณีกับบุคคลอายุไม่เกินสิบแปดปีมีความผิดทางอาญา

“ผู้ใดกระทำชำเราหรือกระทำการอื่นใดเพื่อสำเร็จความใคร่ของตนเองหรือผู้อื่นแก่บุคคลอายุกว่าสิบห้าปี แต่ยังไม่เกินสิบแปดปีในสถานการค้าประเวณี โดยบุคคลนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่หนึ่งปีถึงสามปีและปรับตั้งแต่สองหมื่นถึงหกหมื่นบาท

ถ้าการกระทำมีความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำแก่เด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี ต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่สองปีถึงหกปี และปรับตั้งแต่สี่หมื่นถึงหนึ่งแสนสองหมื่นบาท”^{๔๔}

คำอธิบาย ชายนักเที่ยวหรือชายที่เข้าไปใช้บริการในสถานการค้าประเวณีและกระทำชำเราแก่เด็กหญิง หรือหญิงหรือบุคคลที่กระทำการเพื่อสำเร็จความใคร่ของตนหรือผู้อื่นกับหญิง ถ้าหญิงนั้นอายุกว่าสิบห้าปีแต่ไม่เกิน สิบแปดปี ไม่ว่าหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ถือเป็นความผิดทางอาญา มีโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสามปีหรือ โทษปรับตั้งแต่สองหมื่นถึงหกหมื่นบาท

ถ้าเป็นการกระทำแก่เด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี ไม่ว่าเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม มีโทษทางอาญา หนักขึ้น คือโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงหกปี และปรับตั้งแต่สี่หมื่นถึงหนึ่งแสนสองหมื่นบาท ความผิดดังกล่าวนี้ ครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมของชายที่ใช้บริการทางเพศ จากการเป็นธุระจัดหาของบุคคลอื่นในการนำตัวเด็ก มาขายบริการไม่ว่าเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

๓. ผู้ทำการเป็นธุระจัดหา ล่อหรือชักพาบุคคลใดไปเพื่อให้ทำการค้าประเวณี เป็นความผิดทางอาญา

“ผู้ใดเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือชักพาไปซึ่งบุคคลใดเพื่อให้บุคคลนั้นกระทำการค้าประเวณีแม้บุคคลนั้น จะยินยอมก็ตาม และไม่ว่าการกระทำต่างๆ อันประกอบเป็นความผิดนั้นจะได้กระทำภายในหรือนอก ราชอาณาจักรต้องระวางโทษ...

ถ้าการกระทำผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำแก่บุคคลอายุกว่าสิบห้าปี แต่ยังไม่เกินสิบแปดปี ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสามแสนบาท

ถ้าการกระทำผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำแก่เด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี ผู้กระทำต้องระวางโทษ จำคุกตั้งแต่สิบปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงสี่แสนบาท...”^{๔๕}

^{๔๔} พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘

^{๔๕} พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙

คำอธิบาย ผู้ทำหน้าที่เป็นธุระจัดหา ล่อไป ชักพาไป เพื่อจัดหาบุคคลไปค้าประเวณี ผู้ชักชวนหญิงหรือเด็กหญิงในชุมชนหรือหมู่บ้านให้ไปค้าประเวณี เป็นความผิดทางอาญามีโทษจำคุก และหากเป็นการกระทำโดยใช้อุบายหลอกลวง ชูเชิญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมหรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการใด ๆ ต้องระวางโทษหนักขึ้น

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นการกระทำแก่บุคคลอายุกว่าสิบห้าปี แต่ไม่เกินสิบแปดปี ต้องระวางโทษหนักขึ้นเป็นจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี และหากเป็นการกระทำแก่เด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษหนักยิ่งขึ้นไปอีก เป็นจำคุกไม่เกินยี่สิบปีหรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท

๔. บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่รู้เห็นเป็นใจในการให้บุตรหรือผู้อยู่ในปกครองของตนไปค้าประเวณีต้องรับโทษทางอาญา

“ผู้ใดเป็นบิดา มารดา หรือผู้ปกครองของบุคคลซึ่งมีอายุยังไม่เกินสิบแปดปี รู้ว่ามีการกระทำผิดตามมาตรา ๕ วรรคสอง วรรคสาม หรือวรรคสี่ ต่อผู้อยู่ในความปกครองของตน และมีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่แปดหมื่นบาทถึงสี่แสนบาท”^{๕๖}

คำอธิบาย บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่รู้เห็นเป็นใจ และมีเจตนาในการเกลี้ยกล่อม หว่านล้อม ชักจูงใจ หรือบังคับ หลอกลวง ชูเชิญ หรือเป็นธุระในการจัดการเพื่อให้บุตรหรือผู้อยู่ในอำนาจของตนไปค้าประเวณี ไม่ว่าบุตรหรือผู้อยู่ในอำนาจปกครองจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ถือเป็นความผิดทางอาญา มีโทษขั้นสูงจำคุกถึงยี่สิบปี และปรับถึงสี่แสนบาท

ดังนั้น ต่อไปนี้บิดามารดาที่ขายบุตรของตน หรือรับเงินค่านายหน้าจากบุคคลที่เข้ามากว้านซื้อหรือทำสัญญารับเด็กหญิงหรือหญิงที่เป็นบุตรของตนหรือที่อยู่ในอำนาจของตนเพื่อไปทำงานขายบริการทางเพศหรือรู้อยู่แล้วว่างานที่บุตรหรือผู้อยู่ในปกครองของตนต้องไปทำตามสัญญาคือการค้าประเวณีนั้น มีโทษทางอาญาต้องจำคุกขั้นสูงถึงยี่สิบปีด้วยตามลักษณะความรุนแรงของการกระทำความผิด

๕. บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่จัดการหรือมีส่วนร่วมให้บุตรหรือผู้อยู่ในปกครองของตนค้าประเวณีอาจถูกถอนอำนาจปกครอง

“ถ้าบิดา มารดา หรือผู้ปกครองของผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๕ มาตรา ๖ หรือมาตรา ๗ มีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจให้บุคคลผู้อยู่ในความปกครอง กระทำการค้าประเวณี เมื่อคณะกรรมการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพมีคำขอให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลให้ถอนอำนาจปกครองของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองของผู้นั้นเสีย และให้แต่งตั้งผู้ปกครองแทนบิดา มารดา หรือผู้ปกครองนั้น...”^{๕๗}

^{๕๖} พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๐

^{๕๗} พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๓

คำอธิบาย ในกรณีที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองของหญิงหรือเด็กหญิงรู้เห็นเป็นใจหรือสนับสนุน เมื่อรู้แล้วไม่ห้ามปรามให้บุตรหรือผู้ที่อยู่ในปกครองของตนไปค้าประเวณี หรือไปมั่วสุมอยู่ในสถานการค้าประเวณี โฆษณาชักชวนด้วยวิธีใด เพื่อให้มีการค้าประเวณีกับบุตรหรือผู้อยู่ในปกครองของตน นอกจากจะเป็นความผิดทางอาญาแล้ว กฎหมายเห็นว่าบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สมควรที่จะเป็นบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ที่จะอบรมดูแลบุตรหรือผู้อยู่ในปกครองต่อไป จึงให้ถอนอำนาจปกครองเสีย แต่การถอนอำนาจปกครองต้องกระทำโดยคำสั่งศาล โดยกำหนดให้คณะกรรมการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ ซึ่งตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้ยื่นคำขอต่อพนักงานอัยการ และพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นโจทก์ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้คำสั่งถอนอำนาจปกครองของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองนั้นเสีย แล้วตั้งผู้ที่เหมาะสมเป็นผู้ปกครองแทน

๕. การคุ้มครองสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๕๐

๑. กำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำ ผู้เตรียม และผู้สมคบกันกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้าหญิงหรือเด็กไว้

มาตรา ๕-๓ แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๕๐ มีบทบัญญัติกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำ ผู้เตรียมการ ผู้สมคบกันกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้าหญิงหรือเด็ก ซื่อขาย จำหน่าย พามาจาก หรือส่งไปยังที่ใด ชัง หน่วงเหนี่ยว หรือกักขัง ซึ่งหญิงหรือเด็ก... หรือเพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น เพื่อการอนาจาร หรือเพื่อแสวงหาประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบ สำหรับตนเองหรือผู้อื่น...

๒. กำหนดให้รัฐต้องให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสมแก่หญิงหรือเด็กซึ่งเป็นผู้เสียหาย

กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือหญิงหรือเด็กที่ผู้เสียหาย และตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้าหญิงและเด็ก โดยกำหนดไว้ในมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้รัฐให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสมแก่หญิงหรือเด็กซึ่งเป็นผู้เสียหาย... ในเรื่องอาหาร ที่พัก และการส่งกลับไปยังประเทศเดิม หรือภูมิลำเนา การส่งหญิงหรือเด็กไปรับการดูแลในสถานแรกรับตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี สถานแรกรับเด็กตามกฎหมายว่าด้วยสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนหรือสถานสงเคราะห์อื่น...

๖. การคุ้มครองสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒

ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อำนาจรัฐสามารถยึดทรัพย์สินของบุคคลหรือองค์การที่ร่ำรวย หรือมีรายได้มาจากธุรกิจการค้าประเวณี การค้าผู้หญิงและเด็ก โดยกำหนดฐานความผิดประการหนึ่งที่รัฐสามารถยึดทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี

๗. การคุ้มครองสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติกีฬามวย พ.ศ. ๒๕๔๒

เนื่องจากกีฬามวยเป็นที่นิยมและได้รับความสนใจทั้งระดับภายในประเทศและในระดับสากล จึงมีการดำเนินการในด้านนี้เป็นธุรกิจ มีการนำเด็กที่ด้อยโอกาส เด็กยากไร้มาฝึกซ้อมและแข่งขันแข่งขันในการต่อสู้กันบนเวทีนั้น มีอันตรายมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งกีฬามวยไทยที่สามารถใช้อวัยวะเกือบทุกส่วนของร่างกาย เช่น เท้า เข่า ศอก หมัด ในการทำร้ายร่างกายคู่ต่อสู้อาจได้รับบาดเจ็บถึงบาดเจ็บสาหัส หรือกระทบกระเทือนทางสมองเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ และเด็กที่อ่อนวัยเกินไปอาจไม่สามารถทนความกระทบกระเทือนและความบอบช้ำได้ พระราชบัญญัติกีฬามวย พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๐ จึงกำหนดให้นักมวยจดทะเบียนให้ถูกต้องและมาตรา ๒๕ กำหนดว่า นักมวยที่จะจดทะเบียนได้ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์ ผู้เยาว์ที่จดทะเบียนเป็นนักมวยแล้วอาจทำนิติกรรมเกี่ยวกับการเข้าแข่งขันกีฬามวยได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมอีก

๘. การคุ้มครองสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นกฎหมายแม่บทหลักในการจัดการศึกษาของชาติ ที่อนุวัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเด็ก อันเป็นสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาไว้หลายประการ เช่น

๑. “รัฐต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต”^{๕๔}

๒. “การจัดการศึกษาของรัฐ ต้องจัดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”^{๕๕}

๓. “รัฐต้องดำเนินการจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับแก่ปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก...”^{๖๐}

^{๕๔} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖

^{๕๕} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๐

^{๖๐} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๗

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ มีฐานะเป็นกฎหมายลำดับรองที่ออกบังคับใช้โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่า เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา หรือกฎหมายที่มีศักดิ์สูงขึ้นไปตามลำดับชั้น จนถึงรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด แต่เนื่องจากกฎหมายในระดับสูง เช่น รัฐธรรมนูญเป็นเพียงกรอบแนวทางและหลักการใหญ่ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายในลำดับรองหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ เพื่อนำเจตนารมณ์ของกฎหมายในรัฐธรรมนูญให้สามารถไปบังคับใช้ในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลได้จริง โดยการออกเป็นพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา เป็นต้น และเนื่องจากกฎหมายในระดับดังกล่าวไม่อาจกำหนดรายละเอียดในทางปฏิบัติให้ครอบคลุมสำหรับการนำไปใช้กับข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายลำดับรองที่ขยายรายละเอียดหรือกำหนดหลักเกณฑ์ย่อยสำหรับการปฏิบัติให้ชัดเจนขึ้น ได้แก่ กฎกระทรวง ระเบียบกระทรวง หรือประกาศกระทรวง เป็นต้น

ดังนั้นระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีฐานะเป็นกฎหมาย ที่มีผลบังคับใช้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เป็นแม่บทนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนก็จะต้องได้รับโทษตามที่กำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับข้าราชการครู มีข้อกำหนดในมาตรา ๘๕ แห่ง พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่ง พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. ๒๕๒๓ มีบทบัญญัติให้นำมาบังคับใช้โดยอนุโลมว่า ข้าราชการพลเรือนต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ มติคณะรัฐมนตรี และนโยบายของรัฐบาล

คำอธิบายระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยสถานศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๓

คำเกริ่น “ด้วยกระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรให้มีระเบียบว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยสถานศึกษา เพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก”

คำอธิบาย ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่จะนำบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน ตามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และกฎหมายฉบับต่างๆ ที่มี

บทบัญญัติเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของเด็ก เช่น พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้น รวมตลอดทั้งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติที่ประเทศไทยได้ลงนามให้สัตยาบันไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งประเทศที่ให้การรับรองจะต้องนำมาสร้างกฎหมายภายในเพื่อรองรับหรืออนุวัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้

กฎหมายหรืออนุสัญญาที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น มีบทบัญญัติที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการทั้งในด้านปกป้องคุ้มครองสิทธิของเด็ก รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการดำเนินการสร้างมาตรการและกลไกที่สามารถนำเจตนารมณ์ของกฎหมายไปสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓”

คำอธิบาย ในข้อนี้เป็นชื่อของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กสำหรับการใช้คำว่าโดยสถานศึกษา ไม่ใช่คำว่าในสถานศึกษานั้น เพื่อไม่ให้เกิดการใช้ระเบียบดังกล่าวนี้จำกัดขอบเขตอยู่แต่เพียงในบริเวณสถานศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย ที่จัดการศึกษาในระบบเท่านั้น แต่เพื่อให้การบังคับใช้ครอบคลุมถึงเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการทั้งหมด และเพื่อเป็นการบังคับใช้ให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งกำหนดให้มีการจัดการศึกษาเป็น ๓ ระบบ คือ การศึกษาในระบบ เช่น การเรียนการสอนในโรงเรียน สถาบันการศึกษา การศึกษานอกระบบ เช่น การจัดการศึกษาของการศึกษานอกโรงเรียน การจัดการศึกษาที่บ้าน (Home School) และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

ข้อ ๒. “ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป”

คำอธิบาย วันที่ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนาม ให้มีผลบังคับใช้คือวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นไป

ข้อ ๓. “บรรดาระเบียบหรือข้อบังคับหรือคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้ว หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน”

คำอธิบาย ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้ให้ถือว่าระเบียบหรือข้อบังคับหรือคำสั่งใดของกระทรวงศึกษาธิการที่ขัดหรือแย้งกับระเบียบดังกล่าวนี้ให้ถือว่าเป็นอันใช้ไม่ได้และให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔. “ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับกับบุคลากรทางการศึกษา ข้าราชการครู และสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดหรืออยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ”

คำอธิบาย ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้ ออกบังคับใช้โดยกระทรวงศึกษาธิการ จึงใช้บังคับกับบุคลากรที่อยู่ในสังกัดหรืออยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมี ๒ ลักษณะคือ

สำหรับสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ เช่น โรงเรียน วิทยาลัยต่าง ๆ จะมีบุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นเป็นข้าราชการ เช่น ข้าราชการครู ผู้บริหารสถานศึกษา บุคคลที่สังกัดหน่วยงานเหล่านี้จะอยู่ภายใต้การบังคับใช้ของระเบียบดังกล่าวนี้ในฐานะเป็นข้าราชการโดยตรง

สำหรับสถาบันการศึกษาที่เป็นหน่วยงานของเอกชน เช่น โรงเรียนเอกชน หรือวิทยาลัยเอกชน ซึ่งเป็นสถาบันหรือหน่วยงานที่อยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โดยที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองวิทยฐานะ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานดังกล่าวจึงไม่มีฐานะเป็นข้าราชการ ซึ่งเรียกกันว่า ครู อาจารย์ นั้น ก็อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลและต้องนาระเบียบดังกล่าวนี้มาใช้บังคับในทางปฏิบัติด้วย

ข้อ ๕. ในระเบียบนี้คำว่า

“เด็กและเยาวชน” หมายความว่าบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สามปีถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์

“บุคลากรทางการศึกษา” หมายถึงผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ข้าราชการครูศึกษานิเทศก์ สารวัตรนักเรียน หรือบุคลากรอื่นที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

“หัวหน้าสถานศึกษา” หมายถึงครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือวิทยาลัย อธิการบดี หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกัน

“สถานศึกษา” หมายถึง โรงเรียน วิทยาลัย สถาบันการศึกษา หรือที่เรียกชื่ออย่างอื่นซึ่งมีลักษณะเดียวกัน

คำอธิบาย เด็ก ตามนิยามของอนุสัญญาสิทธิเด็กของสหประชาชาติ หมายถึงบุคคลที่อายุตั้งแต่ ๑-๑๘ ปี แต่สำหรับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้ใช้กับเด็กที่เริ่มรู้เดียงสาและเริ่มเข้าสู่ระบบการศึกษา แล้วจึงเริ่มนับที่อายุสามปี และระเบียบดังกล่าวใช้ครอบคลุมถึงเยาวชนที่ยังอยู่ในระบบการศึกษา จึงให้นับอายุถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์

สำหรับวรรคอื่นๆ เป็นการกำหนดคำนิยามของคำที่ใช้ในระเบียบนี้ เช่น “บุคลากรทางการศึกษา” หมายถึงผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ฯลฯ นั้น

ผู้บริหารการศึกษา หมายถึงผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่ไม่สังกัดสถาบันการศึกษา เช่น ผอ.ปจ. ผอ.สศจ. ซึ่งกำลังจะหมดไปตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และจะมีตำแหน่ง ผอ. เขตพื้นที่การศึกษามาแทน เป็นต้น

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึงบุคลากรที่มีตำแหน่งและหน้าที่เป็นผู้บริหารในสถานศึกษาโดยได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าสถานศึกษา เช่น ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ฯลฯ ไปจนถึงผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาที่ทำหน้าที่บริหารงานในสถาบันการศึกษานั้น เช่น ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นต้น

บุคลากรอื่นที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการตำแหน่งอื่นที่ยังมิได้กล่าวถึง หรืออาจเป็นตำแหน่งที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลัง หรือทำหน้าที่สนับสนุนการสอน เช่น เจ้าหน้าที่พัสดุ เจ้าหน้าที่ธุรการ เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม ผู้ปฏิบัติงานอื่นในสำนักงาน และหมายรวมถึงลูกจ้างประจำหรือลูกจ้างชั่วคราว เช่น นักการภารโรงหรือครูจ้างสอนด้วย

สำหรับสถานศึกษา ซึ่งตามนิยามให้หมายถึงสถาบันการศึกษา และรวมถึงหน่วยงานที่เรียกชื่ออื่นซึ่งมีลักษณะเดียวกัน หรือที่อาจตั้งขึ้นใหม่ในภายหลัง เช่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำอำเภอ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น

ข้อ ๖. “การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษา ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และไม่กระทำการใดๆ ต่อเด็กและเยาวชน โดยใช้ความรุนแรงหรือโดยขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี

การจัดกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน จะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชน”

คำอธิบาย สักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทหลักของกฎหมายอื่นๆ ในปัจจุบันคำว่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์นั้นเป็นสิทธิโดยธรรมชาติของคุณค่าของความเป็นคน ที่มีติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่เกิด จึงเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายใดมารับรองเสียก่อนจึงจะเกิดสิทธินั้น แต่เพราะมีการกระทำละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพในข้อดังกล่าวนี้กันมาก โดยที่ไม่มีมาตรการทางสังคมใดมาให้การรับรองเพื่อให้สมาชิกในสังคมถือปฏิบัติอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการทางกฎหมายที่มีบทลงโทษเอาแก่ผู้กระทำละเมิดสิทธิหรือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในข้อดังกล่าวนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ในมาตรา ๔ และมาตรา ๒๖ จึงมีบทบัญญัติให้การรับรองในเรื่องดังกล่าวไว้

โดยที่เด็กและเยาวชนไม่ว่าจะมีอายุมากน้อยเท่าใดก็มีฐานะเป็นประชาชนชาวไทยคนหนึ่งที่มีสิทธิได้รับการคุ้มครองและได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกันกับผู้ใหญ่ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษาซึ่งรวมทั้งเด็กและเยาวชนที่อยู่นอกสถานศึกษาด้วยสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กับผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู อาจารย์ จึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ คือต้องระลึกว่า เด็กและเยาวชนทุกคนเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจ มีอิสระตัวหรือวัตถุสิ่งของที่จะทำตามอำเภอใจอย่างไรก็ได้

ดังนั้นครู อาจารย์ แม้จะมีอำนาจโดยศีลธรรมจรรยาเหนือศิษย์ที่จะลงโทษเมื่อเด็กหรือเยาวชนซึ่งเป็นศิษย์กระทำผิดได้ ก็ไม่มีสิทธิที่จะกระทำละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้ เช่น ไม่มีสิทธิที่จะลงโทษศิษย์ด้วยวิธีการที่ทารุณต่อร่างกายและจิตใจ ดังกรณีที่เคยปรากฏ เช่น ให้ศิษย์ที่กระทำผิดอมขี้หมา คุณค่าประธานในเรื่องส่วนตัวต่อหน้าธารกำนัล หรือกระทำเกินฐานะที่ครูจะพึงปฏิบัติต่อศิษย์ การให้ศิษย์นั่งตากแดดเป็นเวลานาน การให้เด็กที่มีโรคประจำตัววิ่งโดยไม่ยอมให้หยุดจนตาย รวมทั้งไม่กระทำการใดๆ ต่อเด็กและเยาวชน โดยใช้ความรุนแรงหรือโดยขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี เช่น ลงโทษเด็ก โดยให้เด็กที่กระทำผิดชกต่อยกันเอง หรือเขียนตีกันเอง หรือใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้อง โดยใช้เด็กหรือผู้อื่นเป็นเครื่องมือ

สำหรับการจัดกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนจะต้องไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชนนั้น หมายถึงการจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่สถานศึกษาหรือครูอาจารย์หรือกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนที่เป็นนักเรียนนักศึกษาจัดกันเอง จะต้องไม่เป็นการกระทำละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชนแต่ละคน สิทธิเสรีภาพดังกล่าวเป็นสิทธิที่ปรากฏตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะได้รับการศึกษา สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการทางการเมือง การชุมนุม ฯลฯ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

* รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๖ “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

มาตรา ๒๘ วรรคแรก “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

สิทธิในร่างกาย ครู อาจารย์ ไม่มีสิทธิสัมผัสจับต้องเนื้อตัวร่างกายของศิษย์เกินความเหมาะสม เช่น กอดรัด จูบ ลูบคลำ เขกศีรษะ ดบตีอย่างรุนแรง ตะโกน หรือทำร้ายร่างกายด้วยประการใด ๆ หรือให้ศิษย์กระทำต่อครู เช่น ให้ศิษย์ปีบนวด ให้ศิษย์บำบัดความใคร่ หรือยอมให้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาจัดกิจกรรมกันเอง โดยเป็นการละเมิดต่อสิทธิในร่างกาย หรือมีการบังคับ ขู่เข็ญโดยไม่สมัครใจหรือต้องตกอยู่ในภาวะจำยอม เช่น การจัดกิจกรรมรับน้องใหม่โดยการให้เปลือยกาย หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่เหมาะสมซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่กายและจิตของผู้อื่นได้

สิทธิในการได้รับการศึกษา เช่น สถาบันการศึกษาหรือครูอาจารย์มอบหมายหรือมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนกระทำการกิจกรรมเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่สถาบัน หรือจัดกิจกรรมหารายได้ หรือกิจกรรมการแสดง หรือกิจกรรมการผลิต มากเกินความเหมาะสม จนเด็กหรือเยาวชนไม่มีเวลาเพียงพอที่จะศึกษาเล่าเรียน หรือทำกิจกรรมทางการศึกษา เช่น ทำการบ้าน หรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้เพียงพอ

สิทธิที่จะได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง โดยสถาบันการศึกษาจะต้องไม่ปกปิดข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กและเยาวชน หรือลวงละเมิดข้อมูลข่าวสารอันเป็นส่วนตัว เช่น นำจดหมายส่วนบุคคลของเด็กหรือเยาวชนออกเผยแพร่ เว้นแต่กระทำที่เป็นไปเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี

โดยสรุปบทบัญญัติในข้อดังกล่าวนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเด็กดังนี้คือ

๑. เพื่อแก้ไขปัญหาในด้านการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมต่อเด็กและเยาวชน
๒. เพื่อแก้ไขปัญหาการที่เด็กถูกละเมิดสิทธิและถูกจำกัดเสรีภาพ ตามสิทธิที่ปรากฏในกฎหมายรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๑๕, ๒๘, ๓๔, ๓๖ และ ข้อ ๓๗
๓. เพื่อแก้ไขปัญหาสิทธิของเด็กถูกละเลยขาดการเอาใจใส่ รวมทั้งปัญหาการที่เด็กถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบ เช่น การใช้ระบายอารมณ์ การใช้เด็กเป็นเครื่องมือทางธุรกิจนอกกฎหมาย เช่น ค่ายาเสพติด ขายบริการทางเพศ เป็นต้น
๔. เพื่อแก้ไขปัญหาการที่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาหรือได้รับการปฏิบัติโดยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การใช้ความรุนแรง ขาดเหตุผล ขาดการใช้วิจารณญาณ การใช้หลักวิชาทางจิตวิทยาและการขาดความเมตตา ความปรารถนาดีฉันครูกับศิษย์
๕. เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินและเสรีภาพของเด็กและเยาวชน จากการจัดกิจกรรมทางการศึกษาในสถานศึกษา เช่น กิจกรรมรับน้องใหม่ กิจกรรมระบบอาวุโสภายในสถานศึกษาที่มีข้อปฏิบัติไม่เหมาะสม หรือละเมิดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี

ข้อ ๗. “ต้องไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นการละเมิดทางร่างกาย ทางเพศ วาจา การพุดดูหมิ่นหยามคายหลอกลวง หรือกระทำการใดอันเป็นการทารุณหรือบีบบังคับต่อจิตใจของเด็กและเยาวชน”

คำอธิบาย บทบัญญัติในข้อนี้มีเจตนารมณ์ที่จะป้องกันมิให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากระทำละเมิดต่อสิทธิของเด็กและเยาวชนในประการต่างๆ ในลักษณะดังต่อไปนี้คือ

ไม่กระทำการล่วงละเมิดทางร่างกาย ได้แก่ การสัมผัสถูกต้องร่างกายโดยไม่มีสิทธิหรือโดยมิชอบ เช่น การทำร้ายร่างกาย ชกต่อย ดบตี บิดอวัยวะ ใช้อาวุธ หรือวัตถุสิ่งของอื่นใดทำร้ายร่างกายเด็ก หรือลงโทษศิษย์เกินกว่าเหตุ จนได้รับอันตรายแก่กาย เช่น ได้รับบาดเจ็บ เกิดบาดแผลเป็นรอยแตก ร่างกาย

ฟกซำดำเขียว หรือซำใน รวมทั้งการลงโทษศิษย์โดยวิธีที่พิสดาร โหดร้าย ทารุณ เช่น ให้นักเรียนเอานิ้วลนไฟ จากเปลวเทียน ใช้ปากกาจิ้มศีรษะจนเกิดบาดแผล เป็นต้น

ไม่กระทำการล่วงละเมิดทางเพศ ได้แก่ การข่มขืนกระทำชำเรา ไม่ว่าจะกระทำโดยที่ศิษย์สมัครใจ ยินยอมเพราะการหลอกลวงหรือไม่ก็ตาม การกระทำอนาจารต่อศิษย์ได้แก่การสัมผัส กอดรัด จับต้องอวัยวะ สำคัญ หรือถูกต้องเนื้อตัวร่างกายด้วยอารมณ์ใคร่ การกระทำอนาจารนี้มีทั้งกรณีที่ครูชายกระทำกับศิษย์หญิง ครูหญิงกระทำกับศิษย์หญิง หรือครูชายกระทำกับศิษย์ชาย เช่น การให้จับหรืออมอวัยวะเพศ เป็นต้น

การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กที่เป็นศิษย์นั้นไม่ว่าจะเป็นการข่มขืนหรือกระทำชำเราหรือกระทำอนาจาร นอกจากจะเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ฐานประพฤตชั่วอย่างร้ายแรง มีโทษถึงขั้นปลดออกจากราชการ หรือไล่ออกจากราชการแล้ว ในทางอาญามีโทษทั้งปรับและจำคุกจนถึงจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต ในทางแพ่งอาจถูกฟ้องเรียกค่าเสียหายเป็นจำนวนมากตามควรแก่กรณี

ไม่กระทำละเมิดทางวาจา ได้แก่ การพูดดูหมิ่น พูดหยาบคาย หรือพูดหลอกลวง เป็นต้น การใช้คำพูด สื่อสารกับเด็กและเยาวชนที่เป็นศิษย์นั้น โดยปกติแล้วผู้เป็นครู อาจารย์ จะต้องใช้คำพูดที่สุภาพ ประกอบไปด้วยความเมตตาและความปรารถนาดี แต่เนื่องจากครูก็คือปุถุชนคนธรรมดาที่ยังมีความรู้สึกรัก โลภ โกรธ หลง จึงอาจมีอารมณ์แปรปรวนไปตามสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้ หากไม่มีความอดทนและไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ดีพอ แต่ครูไม่มีสิทธิและไม่มีเหตุผลใดที่จะระบายอารมณ์ของตนกับศิษย์ด้วยการกระทำด้วยคำพูด เช่น

การพูดดูหมิ่น พูดล้อเสียด โดยเจตนาที่ให้ศิษย์ได้รับความอับอาย เสียใจ ท้อใจ พูดจาเหยียดหยาม หมิ่นประมาท หรือพูดถากถางเสียดสี เพื่อความสะใจในอารมณ์ของตัวครู

พูดอาหยาบคาย เช่น ใช้คำสรรพนามว่ามึง กู ใช้คำดูคำที่หยาบคาย หรือใช้วาจาที่ผู้เป็นครูไม่ควร ฟังกระทำต่อศิษย์ เช่น เรียกชื่อบิดาของนักเรียนแทนชื่อตัว รวมทั้งการใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ คำพูดสองแง่ สองงำ ที่มีความหมายสื่อไปในทางลามกอนาจาร การใช้คำพูดเกี่ยวพาราสี พูดจาทะลอม ซึ่งก็ถือว่าการล่วงละเมิดทางเพศด้วยวาจาอีกทางหนึ่งด้วย

การพูดหลอกลวง เป็นการพูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง แต่ใช้ถ้อยคำโกหกหลอกลวง พูดด้วยเล่ห์อุบาย เพื่อหวังผลในทางอันมิชอบ หรือโดยการปกปิดข้อเท็จจริงอันควรบอกให้แจ้ง ทั้งนี้ โดยมีเจตนาไม่สุจริตหรือไม่บริสุทธิ์ใจต่อศิษย์ เช่น พูดล่อลวงศิษย์เพื่อกระทำอนาจาร หรือข่มขืนกระทำชำเรา หรือพูดสร้างเงื่อนไข ในฐานะที่ตนมีอำนาจเหนือกว่า เพื่อให้ศิษย์ยอมทำตามในสิ่งที่ตนต้องการโดยมิชอบ เช่น สั่งให้นักเรียน นักศึกษา ทำงานส่วนตัวให้แก่ตนเอง หรือให้ยอมให้เงินหรือสิ่งของหรือประโยชน์อื่นใด หรือให้ยินยอม ให้ล่วงเกินทางเพศเพื่อแลกกับคะแนน หรือการสอบผ่านในรายวิชาที่ตนสอน

กระทำการอันเป็นการทารุณหรือบีบบังคับต่อจิตใจของเด็กและเยาวชน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ผู้เป็นครุมิจิตใจตกอยู่ในอคติทั้งสิ้น คือ ความรัก ความโกรธ ความกลัว ความหลง จึงไม่ตั้งตนอยู่ในความเที่ยงธรรมและปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาคกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตกอยู่ในโทสาคติคือ อารมณ์โกรธ เกลียดชังศิษย์ รู้สึกไม่ชอบหน้า ก็หาวิธีกลั่นแกล้งด้วยวิธีการต่างๆ อันเป็นการบีบบังคับ ทารุณจิตใจ เช่น ลงโทษ ด้วยวิธีการรุนแรง ดูด่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย ประจาน หรือทำร้ายจิตใจโดยขูยงให้เพื่อนครู อาจารย์และศิษย์คนอื่นเกลียดชัง ดังปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ว่า เด็กนักเรียนชายคนหนึ่งทำลายชีวิตตนด้วยการ ผูกคอตาย เพราะการที่ครูคนหนึ่งไม่ชอบเขาและได้ไปบอกให้ครูและนักเรียนคนอื่นเกิดความรู้สึกเกลียดชัง

จนเขาทนไม่ได้ และได้เขียนบรรยายความรู้สึกที่ครุราชดังกล่าวกระทำต่อเขาใส่เศษกระดาษ แล้วใส่ในกระเป๋า กางเกงไว้ก่อนที่จะฆ่าตัวตายเพราะทนต่อแรงกดดันนั้นไม่ได้

ในการเจริญเติบโตของเด็กและเยาวชน จำเป็นต้องมีการพัฒนาทั้งทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม และสติปัญญา ควบคู่กันไป การบีบคั้น ทารุณจิตใจเด็กย่อมทำให้เด็กขาดการพัฒนาทางอารมณ์กลายเป็น คนเก็บกด ก้าวร้าว หรือเซื่องซึมเพราะแรงกดดันนั้น ผู้เป็นครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์หรือ มีความสามารถในการบริหารอารมณ์ (Emotion Qualification) หรือ EQ ที่รู้จักควบคุมและรักษาอารมณ์ ในการแสดงออกของตนเอง และการแสดงออกต่อผู้อื่นให้ถูกต้องเหมาะสม เมื่อครูมี EQ ที่ดี ย่อมทำให้ การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เด็กมีความสุขในการเรียนรู้ และมี EQ ที่ดีด้วย

กล่าวโดยสรุปบทบัญญัติในข้อนี้มีเจตนาที่จะแก้ไขปัญหาคาราคาซังและบุคลากรทางการศึกษา กระทำละเมิดต่อเด็กทั้งทางร่างกาย ทางวาจา รวมทั้งการทำร้ายจิตใจของเด็กและเยาวชน เช่น การลงโทษ เกินกว่าเหตุ การทำร้ายร่างกาย การข่มขืนอนาจาร การกลั่นแกล้งเด็ก หรือใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการระบาย อารมณ์ การพูดดูต่ำ ล้อเลียนเกินเหตุ เป็นเหตุให้เด็กเครียด เกิดรู้สึกสะเทือนใจหรือเป็นปมด้อย ไม่อยากไป โรงเรียน หรือต่อต้านสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามมาตรา ๒๘ วรรคแรก และมาตรา ๓๔ แห่งรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐^๒ และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๓.๒

ข้อ ๘. “การลงโทษเด็กและเยาวชน จะต้องไม่กระทำโดยการทรมานหรือทารุณแก่ร่างกาย หรือจิตใจ หรือด้วยวิธีการโหดร้าย หรือประจาน หรือกระทำโดยไร้มนุษยธรรม หรือโดยวิธีการอันไม่เหมาะสม”

คำอธิบาย ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฯ ในข้อนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคาราคาซังหรือครูลงโทษเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบเกินกว่าเหตุหรือไม่มีเหตุผลหรือ โดยไร้ความรุนแรง ใช้วิธีการที่โหดร้ายทารุณ ไร้มนุษยธรรม เช่น ลงโทษเด็กนักเรียนที่เจ็บป่วย มีโรคประจำตัว โดยการให้วิ่งรอบสนามไม่ยอมให้หยุดจนเด็กเสียชีวิต หรือลงโทษโดยวิธีการที่พิสดาร น่ารังเกียจ เช่น ให้เด็ก อมขี้หมา (แห้ง) ใช้ไฟฟ้าช็อต ให้เด็กชกต่อยกันเอง หรือลงโทษโดยวิธีการที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ ได้แก่การลงโทษที่ก่อความกระทบกระเทือนต่อจิตใจ หรือมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของเด็ก เช่น การลงโทษโดยการประจานให้ได้รับความอับอายหรือเจ็บช้ำน้ำใจ เป็นต้น

ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ เป็นการอนุวัตมาตรการในการให้ความคุ้มครองแก่เด็กในความดูแลรับผิดชอบ ของกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา ๓๑ และมาตรา ๕๓ แห่งรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย” และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๑๕.๑ และ ก. ๗ ก) และ ข)

^๒ มาตรา ๒๘ วรรคแรก แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือ ใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น...”

มาตรา ๓๘ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือ ความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับการคุ้มครอง”

^๓ มาตรา ๓๑ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้...”

มาตรา ๕๓ “เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับการคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติ อันไม่เป็นธรรม”

ข้อ ๕. “ให้มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพิจารณาการลงโทษเด็กและเยาวชน”

คำอธิบาย ข้อกำหนดดังกล่าวนี้มีเจตนาต้องการให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำ และกำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนอย่างมีเหตุผล และมีความรับผิดชอบ เพื่อให้เด็กและเยาวชนกล้าคิด กล้าทำ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมในสิ่งที่ถูกต้อง อันเป็นการส่งเสริมสิทธิเด็กในประการที่สำคัญข้อหนึ่ง คือ สิทธิที่จะมีส่วนร่วม (Right to participate) ทั้งนี้ก็เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาเลือกกิจกรรมที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กและเยาวชนให้มากที่สุด และเป็นไปตามหลักการที่สำคัญในการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กที่ว่า ในการดำเนินการใด ๆ จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นประโยชน์สูงสุด

สำหรับกรณีที่กำหนดให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาการลงโทษของคนนั้น ก็เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รับการไต่สวน ชี้แจงเหตุผลในสาระสำคัญถึงเหตุแห่งการกระทำผิด ตรวจสอบความถูกต้องของพฤติกรรมของคน และระดับโทษที่ควรได้รับจนสามารถยอมรับโทษทัณฑ์ที่ตนสมควรต้องได้รับโดยคุณฎีกาภาพ เกิดความเข้าใจและความสำนึกในพฤติการณ์ที่ตนได้กระทำผิดไป อันจะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป ทั้งจะทำให้เกิดมาตรการทางสังคมในระดับของเด็กและเยาวชนที่จะช่วยควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชนให้อยู่ในกรอบของความถูกต้อง

กิจกรรมดังกล่าวทั้งหมดนี้จะไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากครู อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่ในฐานะผู้ควบคุมดูแลให้ความเห็นชอบหรือเป็นผู้อนุญาตให้มีการจัดทำกิจกรรมในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวแล้ว ขาดความตระหนัก ความเข้าใจ และความสำนึกในสิทธิของเด็กและประโยชน์ที่เด็กและเยาวชนจะได้รับ จึงจำเป็นที่ผู้เป็นครู อาจารย์จะต้องเปิดใจให้กว้าง ยอมรับในความคิด สติปัญญา ความสามารถของเด็กและเยาวชน ซึ่งมีความคิดใหม่ๆ ที่อาจมีทั้งความคิดที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ และในฐานะที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดที่หลากหลายในอีกมุมมองหนึ่ง ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมที่ตนเองจะต้องปฏิบัติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับหนึ่ง ทั้งนี้หากมีการประสานความคิดเห็นของทุกฝ่ายได้แล้ว ย่อมสามารถเลือกแนวทางที่ดีและเหมาะสมที่สุด หรือสามารถเลือกกิจกรรมที่จะเกิดประโยชน์และเป็นผลดีแก่ทุกฝ่ายได้

ข้อ ๑๐. “ต้องปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนโดยเสมอภาค ด้วยความเป็นธรรม และต้องไม่เลือกปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน เพราะเหตุความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ภาษา อายุ สภาพทางกาย สติปัญญา สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อและการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาหรือความคิดเห็นทางการเมือง”

คำอธิบาย ข้อบัญญัตินี้มีเจตนาให้ข้าราชการครู ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนทุกคนที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของตนด้วยความเสมอภาคกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ทั้งนี้ เพราะแม้บทบัญญัติของกฎหมายจะให้การรับรองสิทธิของเด็กไว้ดีเพียงใด ก็เป็นเพียงสิทธิที่ปรากฏตามกฎหมาย หากผู้มีหน้าที่ไม่ปฏิบัติไม่นำมาใช้ก็ไร้ความหมาย แต่สิทธิที่เด็กและเยาวชนที่จะได้รับตามความเป็นจริงนั้นขึ้นอยู่กับการบังคับใช้กฎหมายของผู้ที่มีอำนาจหน้าที่จะต้องปฏิบัติว่าจะทำหน้าที่ได้สมบูรณ์เพียงใด ทั้งจะต้องไม่กระทำการอันไม่เป็นธรรมใดๆ ต่อเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกปฏิบัติ

ซึ่งในความเป็นจริงแล้วก็คือผู้ที่อ่อนแอ ผู้ด้อยโอกาส และเป็นผู้ที่ไร้อำนาจต่อรอง

ความแตกต่างของบุคคลที่จะนำมาเป็นเหตุอ้างเพื่อการเลือกปฏิบัติ การสร้างความเป็นธรรม หรือ การปฏิบัติโดยไม่เสมอภาคกันไม่ได้ เหตุเหล่านี้ได้แก่

ความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ภาษา แม้เด็กและเยาวชนนั้นจะต่างเชื้อชาติ ศาสนา หรือพูดภาษา ที่ต่างไปจากคนกลุ่มใหญ่ของสังคม เช่น เด็กชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลีซอ อีเก้อ หรือเด็ก ที่อยู่ในเขตพื้นที่ตามชายแดน และมีเชื้อสายของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมียนมา ลาว เขมร มลายู รวมทั้ง การที่เด็กและเยาวชนนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน เช่น นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือการที่มีภาษาพูด เป็นของตนเอง เช่น ภาษายาวี หรือภาษาท้องถิ่นอื่นๆ ก็ตาม ผู้เป็นครู ผู้บริหารการศึกษา ย่อมไม่อาจ อ้างเหตุแห่งความแตกต่างของครอบครัว เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ที่เป็นข้อกีดกันไม่ให้เด็กและเยาวชนได้รับ สิทธิอันพึงมีพึงได้ เช่น สิทธิที่จะได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียน การได้รับการบริการและการเรียนรู้จากสถาบัน การศึกษา เช่น บริการการแนะแนว เป็นต้น

ตัวอย่างในปัจจุบัน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ยินยอมให้สถาบันการศึกษาในสังกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับประถมศึกษา รับเด็กต่างด้าว ต่างสัญชาติ เด็กพลัดถิ่น เข้าเรียนในโรงเรียนจนจบการศึกษาและได้รับ ใบรับรองวุฒิการศึกษา แม้เด็กนั้นจะไม่ได้สัญชาติไทยก็ตาม

การที่ครูจะเกิดความรู้สึกยอมรับในเรื่องดังกล่าวนี้ได้ ผู้เป็นครูจะต้องเปิดใจให้กว้างยอมเปลี่ยนแปลง ทัศนคติเดิม การคิดแบบเดิมมา มีวิถีคิดใหม่ โดยยอมรับในความหลากหลายของมนุษยชาติว่าเป็นเช่นเดียวกับ ความหลากหลายในทางพันธุกรรมของพืชและสัตว์ และเมื่อเกิดแล้วยอมรับในความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา ว่าความหลากหลายสามารถก่อให้เกิดความแตกต่างทางความคิดที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมได้

อายุ สภาพทางร่างกาย สติปัญญา เนื่องจากคนทุกคนไม่สามารถเลือกเกิดได้ เมื่อเกิดมาแล้ว แต่ละคนก็มีความแตกต่างกันทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความสามารถ และสถานะทางสังคม บางคนร่างกาย ปกติมีอาการครบ ๓๒ ประการ บางคนพิการพิการ ทูพพลภาพ บางคนปัญญาอ่อน บางคนเฉลี่ยฉลาดเกินวัย เป็นเด็กอัจฉริยภาพ เด็กเหล่านี้ต้องได้รับสิทธิต่างๆ โดยเสมอภาคกันตามที่กฎหมายบัญญัติรับรอง และถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง แม้ว่าจะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่มากมายก็ตาม

ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการส่งเสริมสิทธิต่างๆ ในข้อนี้ เช่น การมีนโยบายให้เด็กพิการ ทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียน โดยเรียนร่วมกับเด็กปกติ การมีสถานศึกษาเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชน ที่พิการหรือทุพพลภาพเฉพาะทาง เช่น มีโรงเรียนสอนคนหูหนวก ดาบอด การมีโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว การมีกองทุนการศึกษาให้เด็กและเยาวชนที่ยากจนได้กู้ยืม การเปิด สถานศึกษาพิเศษโดยเฉพาะสำหรับเด็กที่เรียนเก่งหรือมีระดับสติปัญญาสูงกว่าปกติ ผู้เป็นครูและผู้บริหาร อาจต้องเหนื่อยและทำงานหนักมากขึ้น จากความขาดแคลนและความไม่พร้อมของสถานศึกษา แต่เป็นสิ่งที่ ต้องทำเพราะเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย และหากผู้เป็นครูทำงานด้วยใจเมตตา มีจิตเวทนามองเห็นว่าเด็กตาบอดๆ ก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่เกิดมาด้วยกรรมต่างกันจึงมีสภาพต่างกัน แต่ต่างก็รอคอยความเมตตากรุณาและ ความปรารถนาดีจากครูด้วยความไร้เดียงสาและความบริสุทธิ์ใจ และหวังว่าจะมีครูเป็นที่พึ่ง เป็นพ่อแม่ คนที่สอง เป็นผู้ที่เข้าใจและสามารถจะให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ตนได้ ผู้เป็นครูก็จะสามารถทำงานด้วยความสุขได้

สภาพของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษาย่อมมีความแตกต่างกันทั้งฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานะของบุคคล เช่น เด็กบางคนพ่อแม่ยากจน บางคนพ่อแม่ประกอบอาชีพที่สังคมรังเกียจ ผู้เป็นครูจะต้องไม่ลำเอียง ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่สร้างความไม่เป็นธรรมด้วยอคติ เช่น ดูแคลงใจใส่เฉพาะเด็กที่บิดามารดามีฐานะดีหรือเรียนเก่ง เพื่อหวังพึ่งพาผู้ปกครองหรือเด็กในวันข้างหน้า แล้วปล่อยปละละเลยเด็กที่มีปัญหา เด็กที่เรียนอ่อน เพราะตนเองไม่อาจพึ่งหรือได้ประโยชน์จากเด็กเหล่านี้

ความเชื่อ การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง สิทธิในเรื่องความเชื่อในการเลือกนับถือศาสนาและสิทธิในทางการเมือง เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ให้การรับรองไว้ ในปัจจุบัน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ส่งเสริมให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกัน ส่งเสริมให้มีหลักสูตรและการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสังคม ความต้องการของชุมชน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรของท้องถิ่นจึงต้องพัฒนาให้เหมาะสม มีการประกันคุณภาพให้ได้มาตรฐานและสอดคล้องกับเนื้อหาการศึกษา ประกันสิทธิทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา ความเห็นและการแสดงออกทางกิจกรรมทางการเมือง ผู้เป็นครูจึงต้องเข้าใจและยอมรับในสิทธิดังกล่าวนี้ ไม่ต่อต้าน ขัดขวาง หรือปฏิบัติการณ์เป็นปฏิปักษ์ เช่น พุดจาถากถาง หรือตั้งข้อรังเกียจ เป็นต้น

ข้อ ๑๑. “ต้องไม่จำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การเลือกกิจกรรมทางการศึกษา การแสดงออกทางวิชาการ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาของเด็กและเยาวชน เว้นแต่การกระทำอันเป็นการขัดต่อระเบียบหรือกฎหมาย หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี”

คำอธิบาย การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการพูด การเขียน การพิมพ์ การเลือกกิจกรรมทางการศึกษา เป็นต้น นั้น เป็นสิทธิตามกฎหมายที่แม่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐^๕ ก็ให้การรับรองไว้ รวมทั้งเพื่อให้เกิดการสอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในเรื่องของการมีส่วนร่วม ซึ่งปรากฏอยู่ในข้อ ๘.๑, ๑๒.๑, ๑๓.๑, ๑๔, ๑๕.๑ และข้อ ๓๑

สิทธิดังกล่าวข้างต้นจึงย่อมกระทำได้ครบใดที่การกระทำนั้นยังอยู่ในขอบเขตของกฎหมายและขัดต่อศีลธรรมอันดี ผู้เป็นครูและสถาบันการศึกษาจึงไม่เพียงแต่ไม่ควรที่จะจำกัดสิทธิดังกล่าวของเด็กและเยาวชน แต่ควรที่จะสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนรู้จักสิทธิของตน พร้อมทั้งรู้หน้าที่และสามารถใช้สิทธินั้นอย่างถูกต้องมีเหตุผล ไม่ก้าวก่ายหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น การส่งเสริมให้เด็กมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในการพูด การเขียน การแสดงออก นั้นจะสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาตามแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา ที่ต้องการให้เด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มิใช่ท่องจำตามที่ครูกำหนด แต่ครูต้องมีกระบวนการที่สอนให้เด็กคิดเป็นทำเป็น กระบวนการเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักการคิดอย่างเป็นระบบและเป็นระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล กล้าที่จะแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแข็งแกร่ง และสามารถที่จะคิดและแก้ไขปัญหาเอาตัวรอดได้แม้ในยามที่สถานการณ์ฉุกเฉิน เพราะถูกฝึกให้คิดและได้รับการฝึกฝนทักษะต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งการพูด การเขียน การแสดงออกได้อย่างคล่องแคล่ว

^๕ มาตรา ๓๕ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น...”

ผลอีกประการหนึ่งจากการส่งเสริมให้เด็กคิดน้อย แสดงออกน้อย จากระบบการเรียนดั้งเดิมคือการที่เด็กบางคนโต้แย้งอย่างมีเหตุผล แต่ได้รับปฏิกิริยาสนองกลับที่ไม่ดี ทำให้เด็กไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำ และนิสัยดังกล่าวติดตัวมาจนโต ทำให้เป็นคนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องต่อไป

บทบัญญัติในข้อนี้มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาระบบการเรียนการสอนแบบเดิม ที่ครูใช้อำนาจเหนือศิษย์จำกัดสิทธิต่างๆ ในการคิด การพูด การเขียน การจัดกิจกรรมหรือการแสดงออกอื่น แม้กระทั่งสิทธิที่จะเลือกแนวทางการศึกษาตามที่ตนต้องการ แต่จะต้องส่งเสริมให้เด็กมีเสรีภาพในการใช้สิทธิ ในการมีส่วนร่วม เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุลและสมบูรณ์

ข้อ ๑๒. “ห้ามแสวงหาประโยชน์จากเด็กและเยาวชน ทั้งในด้านแรงงาน ทรัพย์สิน สิทธิในร่างกาย หรือเป็นการละเมิดสิทธิอื่น ๆ ของเด็กและเยาวชน

การทำกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการศึกษาอบรมต้องคำนึงถึงเพศ อายุ สุขภาพ สภาวะจิตใจ ความพร้อมด้านร่างกายและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ของเด็กและเยาวชน แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดี”

คำอธิบาย เด็กและเยาวชนยังเป็นผู้ที่อ่อนแอทางร่างกาย อ่อนเยาว์ทางความคิด และอ่อนด้อยประสบการณ์ทางโลก จึงถูกรอบงำ หลอกลวงเพื่อเอาเปรียบได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กจะให้ความเคารพนับถือ และเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์เสมอ หากครูฉวยจังหวะ ฉวยโอกาสแสวงหาประโยชน์จากเด็ก หรือกระทำละเมิดต่อเด็กย่อมทำได้โดยง่าย ดังนั้นตามกฎหมายแล้วจะมีโทษสำหรับผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ และใช้อำนาจนั้นในการกระทำความผิดสูงกว่าการกระทำความผิดของคนทั่วไป เพราะเป็นการใช้อำนาจในฐานะผู้มีหน้าที่กระทำความผิด ไม่ว่าจะป็นนายธนาคาร พ่อแม่หรือผู้ปกครอง ซึ่งสามารถใช้โอกาสที่มีอยู่ทำความผิดได้ง่ายกว่า จึงต้องได้รับโทษหนักกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไปกระทำความผิดนั้น

การแสวงหาประโยชน์โดยการใช้แรงงานจากเด็กโดยมิชอบหรือไม่เหมาะสม เช่น การใช้เด็กนักเรียนให้ปั่นนวดผ่อนคลายความเมื่อยล้า การใช้เด็กไปปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่เป็นงานหนักหรือเสี่ยงอันตราย เช่น ใช้เด็กนักเรียนให้ไปทำงานบ้าน การใช้เด็กไปซื้อสิ่งของ เช่น บุหรี่ สุรา โดยต้องเดินทางข้ามถนนที่เสี่ยงอันตรายจากรถยนต์ การใช้เด็กในกิจกรรมการเกษตร การแสดงบนเวที เช่น เล่นดนตรี ร้องเพลง หรือในธุรกิจค้าขายส่วนตัวของครู อันเป็นการแสวงหาประโยชน์จากแรงงานเด็กนั้นเป็นการไม่ถูกต้อง รวมตลอดทั้งการใช้เด็กให้ทำกิจกรรมเพื่อชื่อเสียงของโรงเรียนมากเกินไป จนเด็กไม่มีเวลาพักผ่อนหรือไม่มีเวลาศึกษาหาความรู้ทางวิชาการหรือทำการบ้านได้อย่างเต็มที่

กฎหมายและระเบียบดังกล่าวนี้ได้ห้ามมิให้ใช้เด็กทำงาน แต่ต้องการให้เด็กและเยาวชนทำงานตามสมควรแก่กำลังและความเหมาะสม เพราะการฝึกฝนให้เด็กรู้จักทำงาน และหารายได้โดยไม่เกินกำลังและไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมนั้น เป็นการฝึกฝนให้เด็กรู้จักคุณค่าของงาน ภูมิใจในผลของการทำงานและรายได้ที่ได้รับ ทำให้เห็นคุณค่าของเงินและรู้จักใช้อย่างประหยัด

การแสวงหาประโยชน์ที่เป็นทรัพย์สินจากเด็ก เช่น การให้เด็กซื้อหรือจัดหาสิ่งของมาให้ครู อาจารย์ เพื่อแลกกับการสอบผ่านในวิชาที่ต้องซ่อมของอาจารย์นั้น หรือให้เด็กนักเรียนออกค่าใช้จ่ายในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ส่วนตัวของครู อาจารย์ เป็นต้น

การแสวงประโยชน์จากเด็กและเยาวชนจากการละเมิดสิทธิในร่างกายหรือโดยการละเมิดสิทธิในด้านอื่นๆ เช่น การลวนลาม การล่วงละเมิดทางเพศ โดยการทำอนาจาร สัมผัส ถูกต้องร่างกาย การใช้รูปร่างกายของเด็กที่เจริญวัยเป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมเพื่อแสวงประโยชน์ เป็นต้น

สำหรับข้อกำหนดในระเบียบฯ ที่มีบทบัญญัติว่า การทำกิจกรรม การเรียนการสอนหรือการศึกษาอบรมจะต้องคำนึงถึง เพศ อายุ สุขภาพ สภาวะจิตใจ ความพร้อมทางด้านร่างกายและสิ่งแวดล้อมของเด็กและเยาวชน ก็เพื่อเป็นข้อเตือนใจผู้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลและจัดกิจกรรมต่างๆ จะต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมในทุกด้านมาประกอบการตัดสินใจและการควบคุมดูแล ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันและระงับเหตุร้าย ความเสียหาย ความด้อยประสิทธิภาพและความไม่เหมาะสมที่จะเกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมนั้น

ตัวอย่างเช่น ในกิจกรรมลูกเสือที่มีกิจกรรมให้เด็กปีนต้นไม้สูง เด็กที่ไม่ชำนาญไม่มีทักษะหรือมีน้ำหนักตัวมากตกลงมาได้รับอันตรายถึงชีวิตได้ หรือในกิจกรรมเนตรนารีที่ปรากฏเป็นข่าวว่า ครูอาจารย์ให้นักเรียนเอาผ้าปิดตาและเดินแถวผ่านบ่อน้ำลึกเพื่อไปสู่จุดหมายที่กำหนด ปรากฏว่าเด็กนักเรียนหลายคนพลัดตกลงไปในบ่อ และต้องจมน้ำเสียชีวิตโดยที่ครูอาจารย์ไม่สามารถช่วยเหลือด้วยประการใดๆ ได้ กรณีอื่นๆ เช่น การลงโทษเด็กที่เจ็บป่วยหรือมีโรคประจำตัวจนอาจได้รับอันตราย การทำโทษเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงเกินเพื่อนในระดับชั้น เพราะเด็กนักเรียนนั้นไม่สนใจเรียนแทนที่จะจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้ เป็นต้น

บทบัญญัติในข้อดังกล่าวนี้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔๐^๕ มาตรา ๓๒ ซึ่งกล่าวถึงแรงงานเด็ก การป้องกันให้รอดพ้นจากการนำแรงงานเด็กไปกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ ถือว่าเป็นการนำเด็กออกนอกกระบวนการที่เข่าพึงได้รับ และมาตรา ๓๔ ในการป้องกันการถูกล่วงละเมิดทางเพศ การนำเด็กไปค้าประเวณี และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๒.๑, ๓๒.๑, ๓๓, ๓๔ และ ๓๖

อีกประการหนึ่งคือ บทบัญญัติในข้อดังกล่าวนี้มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสถานศึกษาแสวงหาประโยชน์จากเด็ก เช่น ใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียนหรือสถาบันจนเกินความพอดี เป็นผลกระทบต่อการศึกษา การพักผ่อนและการทำกิจกรรมอื่นของเด็ก กรณีสถานศึกษาเรียกเก็บเงินค่าบริการ ค่าบำรุง ค่ากิจกรรม หรือเรียกร้องให้นักเรียนเสียสละหรือบริจาคทรัพย์สินกำลังความสามารถหรือโดยไม่เต็มใจ เพื่อแก้ไขปัญหาครูอาจารย์แสวงหาประโยชน์จากเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรง เช่น การใช้เด็กทำงานส่วนตัว ทำธุรกิจ เช่น ขายประกัน การแสวงหาประโยชน์ที่เป็นทรัพย์สิน เช่น การเรียกค่าปรับจากเด็ก เป็นต้น ในทางอ้อม การที่ครูอาจารย์ไม่เอาใจใส่ในหน้าที่การสอน โดยละทิ้งห้องเรียนไปทำธุรกิจส่วนตัว การเบียดบังเวลาราชการไปทำผลงานทางวิชาการ หรือเปิดสอนพิเศษเพื่อรับค่าตอบแทน โดยทำการสอนในเวลาเรียนไม่เต็มตามหลักสูตร หรือไม่เต็มตามศักยภาพ เหล่านี้ก็ล้วนเป็นการแสวงหาประโยชน์จากเด็กทั้งสิ้น

นอกจากนี้ข้อบัญญัติดังกล่าวยังมีเจตนารมณ์ครอบคลุมไปถึงการให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีหน้าที่ในการช่วยป้องกันมิให้บุคคลภายนอกมาแสวงหาประโยชน์จากเด็กในสถานศึกษา เช่น ใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการค้ายาเสพติด เช่น ยาบ้า รวมทั้งเพื่อแก้ไขปัญหาการที่เด็กต่างวัยในสถานศึกษากระทำละเมิดต่อตนเอง เช่น เด็กโตรีดไถเงินหรือลวนลามเด็กที่เล็กกว่า

^๕ มาตรา ๔๐ “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นส่วนตัว ย่อมได้รับการคุ้มครอง...”

ข้อ ๑๓. “ให้สถานศึกษาใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ในสัดส่วนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกเพื่อเป็นการพัฒนาและคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ยากไร้ เด็กและเยาวชนที่พิการหรือทุพพลภาพหรือเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาส และเด็กและเยาวชนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่อยู่ในสถานศึกษา ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ โดยการร่วมมือกับชุมชน และประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กและเยาวชนเป็นลำดับแรก”

คำอธิบาย จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ก็เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนที่มีคุณภาพและรัฐต้องให้โอกาสนั้นโดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และในการจัดการศึกษาดังกล่าวได้มีบทบัญญัติของกฎหมายทั้งที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการศึกษา ได้แก่ ทั้งทรัพยากรมนุษย์ เงินงบประมาณ อาคารสถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

สำหรับทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาของรัฐส่วนใหญ่ คือ งบประมาณของรัฐ แม้ว่าในแต่ละปีกระทรวงศึกษาธิการจะได้รับงบประมาณเพื่อการดังกล่าวมากกว่าหนึ่งแสนล้านบาท แต่เงินส่วนใหญ่ถูกใช้ไปเป็นเงินเดือน เงินสวัสดิการ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเช่าบ้าน ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเดินทาง ฯลฯ ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา อีกส่วนหนึ่งหมดไปกับค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างอาคารสถานที่ จึงเหลืองบประมาณที่จะสามารถนำไปใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา หนังสือ และเครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดการศึกษาน้อย โรงเรียน สถาบันการศึกษาจึงต้องแสวงหาและระดมทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ เงินบำรุงการศึกษา เงินค่าบริการต่างๆ ที่เก็บจากนักเรียน เงินจัดสรรที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. อบจ. เทศบาล กทม. เงินที่ได้รับบริจาคหรือที่ได้จากการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เช่น เงินของสมาคมครูและผู้ปกครอง ค่าเช่า ค่าใช้บริการ รวมทั้งทรัพยากรอื่นๆ ในท้องถิ่นที่สามารถระดมมาใช้ในการจัดการศึกษา เช่น ที่ดินหรือวัสดุสิ่งของอื่นๆ มาใช้เพื่อพัฒนาการศึกษาในสัดส่วนที่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษานำทรัพยากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการจัดการบริหารการศึกษา การอำนวยความสะดวกส่วนบุคคลที่ไม่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสูงมาก เช่น ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมที่สร้างชื่อเสียงให้โรงเรียนอันเป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและไม่คุ้มค่าการลงทุน ในขณะที่ขาดการให้ความสำคัญกับการจัดอุปกรณ์สิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ เช่น การจัดซื้อหนังสือและการพัฒนาห้องสมุดอันเป็นแหล่งความรู้ การจัดหาอุปกรณ์และเทคโนโลยีการเรียนรู้ที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์การเรียนทางภาษา และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ทั้งเด็กธรรมดาและเด็กพิการ จึงนับเป็นการละเลยสิทธิของเด็กประการหนึ่ง

สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีสิทธิได้รับการศึกษานั้น หมายถึงเด็กและเยาวชนทุกคนไม่มีข้อจำกัดความแตกต่างในด้านต่างๆ เช่น การเป็นผู้ยากไร้ พิการ ทุพพลภาพ มีความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา สถานภาพทางสังคม เช่น ไม่มีสัญชาติ ฯลฯ หากยังสามารถที่จะเรียนรู้ได้ สถานศึกษาจะปฏิเสธหรือกีดกันไม่ให้โอกาส ไม่รับเข้าศึกษาโดยอ้างเหตุผลเหล่านี้ไม่ได้ ขอบบพร่อง ความผิดปกติและความด้อยโอกาสเหล่านี้ไม่ใช่ความผิดของเด็กและเยาวชน เขาเหล่านี้เกิดมามีกรรมอยู่แล้ว ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาไม่มีสิทธิซ้ำเติม

ละเอียด หรือทอดทิ้งเขาเสีย แต่เป็นหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องใช้การศึกษาพัฒนาเด็กและเยาวชนทุกคน ให้มีความฉลาดทางปัญญา (Intelligence Quotient) ความฉลาดทางอารมณ์ หรือมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional Quotient) รู้จักการควบคุมอารมณ์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข พลังคุณธรรม (Moral Quotient) มีจิตสำนึกด้านคุณธรรม ละอายต่อความชั่วและเกรงกลัวต่อบาป และพลังความเข้มแข็งทางจิตใจ (Spirit Quotient) เพื่อที่จะสามารถยกระดับของตนเองให้สามารถพึ่งตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ยกเว้นระดับทางเศรษฐกิจและสภาพทางสังคมให้ดีขึ้นจนสามารถยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่เป็นพิสัยต่อสังคมทั้งในฐานะที่เป็นมนุษย์ตัวเล็กๆ

การดำเนินการดังกล่าวนี้ จะต้องสอดคล้องกับกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การกระจายอำนาจทางการศึกษา ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และดำเนินการพัฒนาหรือปฏิรูปควบคู่ไปกับบริบทอื่นๆ ของสังคม ได้แก่ การปฏิรูปทางการเมืองและสังคม เป็นต้น รวมทั้งการนำสิ่งดีงามทั้งหลายที่เป็นต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย เช่น วัฒนธรรมอันดี กฎมณเฑียรบาลไทย ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น มาบูรณาการในทางปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน โดยการที่สถาบันการศึกษา ครู อาจารย์ร่วมมือและประสานงานกับชุมชน สังคม หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชน (NGO) เพื่อความสำเร็จในการจัดการศึกษา

บทบัญญัติในข้อดังกล่าวมีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายปัญหาการที่ผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือข้าราชการครู และผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรง ไม่เอาใจใส่เรื่องสิทธิของเด็ก ทั้งสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาและสิทธิในการมีส่วนร่วม และเพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายของหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสถาบันการศึกษาที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของรัฐ ขาดความสนใจไม่รับผิดชอบ รวมทั้งการไม่มีงบประมาณสนับสนุน การดำเนินการคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๘๐^๖ และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็ก ในข้อ ๓.๑, ๓.๒, ๓.๓, ๔, ๖, ๒๓, ๒๔.๑, ๒๖, ๒๗.๑ และ ๒๗.๒

ข้อ ๑๔. “สถานศึกษาต้องให้เสรีภาพและส่งเสริมการศึกษาอบรมและการเรียนการสอนแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่หรือศีลธรรมอันดี การคัดชื่อเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานออกหรือให้ออกจากสถานศึกษา จะกระทำมิได้ เว้นแต่เด็กหรือเยาวชนนั้นจะกระทำผิดทางอาญาอย่างร้ายแรงที่มีใช้การกระทำโดยประมาท

การย้ายเด็กและเยาวชนในสถานศึกษานั้นๆ ออกจากสถานศึกษาจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะจัดหาสถานศึกษาหรือกระบวนการทางการศึกษาที่เหมาะสมรองรับ โดยการพิจารณาร่วมกันระหว่างเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง ครูและคณะกรรมการสถานศึกษา”

^๖ มาตรา ๘๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ “รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน

รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้”

คำอธิบาย ในประการแรกระเบียบดังกล่าวนี้ มีเจตนาที่จะให้เด็กและเยาวชนมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ ภายใต้กรอบของกฎหมายในการใช้สิทธิในด้านต่าง ๆ ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการศึกษาที่เด็กจะต้องมีโอกาสได้ศึกษาเต็มตามศักยภาพของตน ไม่ถูกจำกัดสิทธิในการได้รับการพัฒนาทางสติปัญญาไม่ว่าจะเป็นเด็กปัญญาอ่อน เด็กพิการหรือเด็กที่ไม่อยู่ในระเบียบวินัย เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่ส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกของเด็กและเยาวชน รวมทั้งปัญหาการที่ครูยึดติดในความคิดของตน และใช้ตนเองเป็นศูนย์กลาง บังคับให้เด็กต้องคิด ฟังและทำตามที่ครูสั่ง ปัญหาที่ครูสอนโดยใช้ตนเองเป็นศูนย์กลาง ทั้งที่ต้องพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ เป็นต้น

สำหรับการคัดชื่อเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้เด็กและเยาวชนทุกคนต้องได้รับการศึกษา ๑๒ ปี โดยไม่รวมการศึกษาในระดับอนุบาล อันเป็นมาตรฐานของประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น จะกระทำมิได้ เนื่องจากการขัดต่อกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากมาตรา ๒๗ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีบทบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี โดยที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพและโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ประกอบกับการที่เด็กและเยาวชนที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ๑๒ ปี นั้นจะได้รับการเรียนรู้และเติบโตพอที่จะเอาตัวรอดและช่วยตนเองได้แล้ว

การแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎระเบียบของโรงเรียนหรือสถานศึกษาหรือก่อความเสียหายขึ้น หรือประพฤติตนไม่เหมาะสม เป็นเหตุให้สถานศึกษาเสื่อมเสียชื่อเสียง หรือเป็นเด็กมีปัญหา เช่น ดิตยาเสพติด กระทำผิดอาญา โดยการคัดชื่อออกหรือไล่ออกจากสถานศึกษาจึงเป็นการไม่ถูกต้อง เพราะเป็นการจับไล่เด็กออกจากระบบที่จะสามารถควบคุมดูแลและปรับแก้ให้กลับคืนเป็นคนดีได้ ออกไปสู่สังคมที่เลวร้ายนอกระบบ ทำให้เด็กได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นคนเลวเต็มตัว และกลายเป็นภัยต่อสังคมในที่สุด เพราะได้รับการพัฒนาในสถาบันการศึกษาชั้นสูงอยู่ในยุคตระวาง

ดังนั้นเด็กที่มีปัญหา เช่น ดิตสารเสพติด เช่น ยาบ้า กระทำผิดอาญา เช่น ลักขโมย ประพฤติตนไม่เหมาะสม เช่น ไม่มีระเบียบวินัย หรือกระทำผิดพลาด เช่น เด็กที่ตั้งครรภ์ ผู้บริหารสถานศึกษาจะใช้วิธีการแก้ปัญหโดยไล่ออกจากสถานศึกษาเพื่อรักษาชื่อเสียงของสถาบันไว้ไม่ได้ แต่จะต้องถือว่าสภาพและปัญหาของเด็กเหล่านั้นคือ สิ่งที่ข้าราชการครูและผู้บริหารมีหน้าที่ต้องดูแลและแก้ไขให้กลับคืนดี เช่น เด็กที่ดิตสารเสพติด เช่น ยาบ้า จะต้องถือว่าเป็นผู้ป่วยที่จะต้องได้รับการเยียวยาและบำบัด เด็กที่ไม่มีวินัย ต้องใช้มาตรการทุกอย่างรวมทั้งความเข้าใจในตัวเด็กมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น ทั้งนี้เว้นแต่กรณีที่เกิดกระทำผิดทางอาญาอย่างร้ายแรงที่มีใช้การกระทำด้วยความประมาท เช่น ค้ายาเสพติด เป็นต้น จึงต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบได้ทราบและดำเนินการตามกระบวนการของกฎหมายต่อไป

แนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาคเด็กและเยาวชนที่มีปัญหา เช่น กระทำผิดระเบียบของสถานศึกษา อยู่เนือง ๆ หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมด้วยประการต่าง ๆ หากอยู่ในสถานทีนั้นต่อไปจะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่เด็กและเยาวชนคนอื่น หรือจะก่อความเสียหายหรือเป็นผลร้ายมากขึ้น คือการย้ายเด็กหรือเยาวชนรายนั้น ออกจากสถานศึกษา แต่มิใช่เป็นการกระทำโดยการกดดันของข้าราชการครูและผู้บริหารสถานศึกษา แห่งนั้นเพียงฝ่ายเดียว จำเป็นต้องพิจารณาร่วมกันและได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย ทั้งตัวเด็กและเยาวชน

ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร และกรรมการสถานศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขอย่างหลากหลายรอบด้าน และสามารถดำเนินการไปได้อย่างรอบคอบ

นอกจากนี้เมื่อระบบการศึกษาพัฒนาต่อไปตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาและตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ กระทรวงที่รับผิดชอบทางการศึกษาจะต้องจัดระบบและกระบวนการทางการศึกษาที่เหมาะสมขึ้นมารองรับ เช่น มีสถาบันการศึกษาขึ้นมารองรับเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาเหล่านี้ขึ้นมาโดยเฉพาะ

ข้อ ๑๕. “ให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านโภชนาการ สาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ดูแลรักษาความปลอดภัย รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาการของเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องเพียงพอและเหมาะสม”

คำอธิบาย หน้าที่ของครูอาจารย์ ผู้บริหารและสถานศึกษา มิใช่มีเพียงให้การศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่เพราะนักเรียนนักศึกษาที่เป็นศิษย์เหล่านั้นคือชีวิตที่มีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิดและมีอารมณ์ที่ตอบสนองต่อผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมได้ รวมทั้งมีความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิตเหมือนคนทั่วไป ปัจจัยแวดล้อมทั้งหลาย ทั้งปัจจัยทางกายภาพ เช่น อาหาร อากาศ อุณหภูมิ แสง เสียง ฝุ่นละออง ขนาดของโต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ และปัจจัยที่เป็นนามธรรม เช่น ความรัก ความเข้าใจ ความเมตตา ความเอื้ออาทร และความเอาใจใส่ที่ครูมีต่อศิษย์ ที่มีใช้ความรักตามพิธีกรรม แต่เป็นความรักด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครู เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้และการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและทางสติปัญญา จึงกำหนดให้เป็นภาระหน้าที่ของครูอาจารย์ ผู้บริหาร และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่จะต้องจัดสรรงบประมาณ จัดกิจกรรมด้านสวัสดิการ และการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ได้แก่

กิจกรรมด้านโภชนาการ ได้แก่ การดูแลสถานที่ประกอบการขายอาหาร คุณภาพของอาหาร แหล่งน้ำดื่ม ให้ถูกสุขลักษณะและมีคุณภาพ ตัวอย่างเช่น ไม่ส่งเสริมให้มีการจำหน่ายอาหารประเภทขนมของขบเคี้ยวที่ไม่มีคุณค่าทางอาหาร หรืออาจมีอันตราย ไม่ส่งเสริมให้มีการจำหน่ายน้ำดื่มประเภทน้ำอัดลมในโรงเรียน เพียงเพื่อหวังค่าตอบแทนและกำไรจากการขายเป็นจำนวนไม่มากนัก

กิจกรรมเหล่านี้ครอบคลุมถึงกิจกรรมการจัดอาหารเลี้ยงเด็กตามโครงการอาหารกลางวัน โครงการอาหารเสริม (นม) สำหรับเด็ก ที่รัฐบาลหรือท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณมาให้ โดยดูแลให้เด็กและเยาวชนได้รับบริการนั้นอย่างทั่วถึงและได้คุณภาพเต็มตามค่าของเม็ดเงินที่ได้รับ สำหรับโรงเรียนหรือสถานศึกษาในระดับที่ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการดังกล่าว แต่ในสถาบันการศึกษาเหล่านั้นย่อมมีนักเรียนนักศึกษาที่ขาดแคลนหรือด้อยฐานะทางเศรษฐกิจที่ครูอาจารย์ควรให้การดูแลให้ทั่วถึง เช่น จัดทุนการศึกษาในเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลน เป็นต้น

การจัดการด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐาน เช่น การมีห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอ การมีบริการด้านการรักษาพยาบาลเด็กและเยาวชนที่เจ็บป่วย มีห้องพยาบาลและเตียงพยาบาลที่พอเพียงได้สัดส่วนกับจำนวนนักเรียน การกำจัดขยะมูลฝอยสิ่งโสโครกและรักษาความสะอาดในบริเวณโรงเรียน มีระบบป้องกันฝุ่นละออง กลิ่นเหม็น และสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพจากรอบๆ บริเวณโรงเรียน เป็นต้น

การดูแลรักษาความปลอดภัย มีการจัดระบบเวรยามดูแลรักษาความปลอดภัยในบริเวณโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นจุดอับในสถานศึกษาที่อาจมีบุคคลภายนอกที่เป็นอาชญากรหรือผู้ร้าย รวมทั้ง

บุคลากรในสถานศึกษานั้นเอง มากระทำอันตรายแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษานั้น เช่น ก่อเหตุข่มขืน กระทำชำเรา ข่มขืนรังแก ข่มขู่เอาทรัพย์สิน ประพฤติสิ่งที่ล่อแหลมต่อการผิดกฎหมายหรือกระทำความผิดกฎหมาย บ้านเมือง เช่น ดมสารระเหย จำหน่ายยาเสพติด เช่น ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน เป็นต้น

การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ดูแลจัดหาโต๊ะเก้าอี้ที่มีขนาดเหมาะสมกับร่างกายของเด็กและเยาวชน การจัดสถานที่พักผ่อนให้เพียงพอ จัดบริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ร่มรื่นน่าอยู่ มีบรรยากาศเหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น สถานศึกษาต้องจัดหาให้เพียงพอ ดูแลรักษาให้สามารถใช้งานได้ดี มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

ข้อกำหนดตามมาตรการดังกล่าวข้างต้นนั้น มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการของนักเรียน รวมทั้งปัญหาการไม่มีอาหารกลางวันรับประทานของเด็กที่ขาดแคลน ยากไร้ มีปัญหาทางครอบครัว เช่น ครอบครัวแตกแยก ไม่มีผู้ดูแลเอาใจใส่

เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ อนามัย ของเด็กและเยาวชน ทั้งสุขภาพทางร่างกายและสุขภาพจิตจากแรงกดดันในด้านต่างๆ เช่น การที่เด็กเจ็บป่วย หรือได้รับอุบัติเหตุฉุกเฉินโดยไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครู อาจารย์

เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ปลอดภัยและภาวะเสี่ยงอันตรายในบริเวณสถานศึกษา เนื่องจากการขาดการดูแลเอาใจใส่ของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนไม่สนใจการศึกษาเล่าเรียน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมและรบกวนการเรียนการสอน ปัญหาการหนีเรียน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมยั่ววนใจ ปัญหาการติดยาเสพติดที่แพร่หลาย เป็นต้น ทั้งนี้โดยเป็นไปตามมาตรา ๕๒ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐^๓ และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๒๔ และ ๒๕

ข้อ ๑๖. “ให้บุคลากรทางการศึกษาถือเป็นหน้าที่ในการเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการป้องกัน บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด เด็กและเยาวชนที่พิการยากไร้ มีปัญหาทางกฎหมาย ถูกแสวงประโยชน์โดยมิชอบ ถูกกระทำละเมิด หรือเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก หรือประสบปัญหาอื่นๆ

ในกรณีที่มีการกระทำละเมิดสิทธิเด็ก หรือมีการทำละเมิดต่อเด็กและเยาวชนให้บุคลากรทางการศึกษาที่รู้หรือเห็นการกระทำดังกล่าว มีหน้าที่แจ้งต่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และให้หัวหน้าสถานศึกษาดำเนินการที่จำเป็นโดยเร็ว เช่น ติดต่อผู้ปกครอง นำเด็กและเยาวชนไปตรวจร่างกาย ดำเนินการสอบสวนและร้องทุกข์ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม รวมทั้งการให้ความช่วยเหลืออื่นที่จำเป็น”

^๓ มาตรา ๕๒ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกัน ในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิจะได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

คำอธิบาย บุคลากรทางการศึกษา ตามคำนิยามในข้อ ๕ หมายถึงผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ แม้ว่าจะมีอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไปตามตำแหน่งหน้าที่ที่กำหนด ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนโดยตรง เช่น เป็นครูสอนประจำวิชา หรือมีหน้าที่โดยอ้อม เช่น บริหารจัดการศึกษา แต่ทุกตำแหน่งหน้าที่ล้วนมีเป้าหมายเดียวกันคือ พัฒนาคุณภาพของเด็กและเยาวชน แต่มีบุคคลเหล่านี้จำนวนหนึ่งขาดความสำนึกและความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อเด็กและเยาวชนให้สมบูรณ์ เช่น ครูอาจารย์บางคนมีหน้าที่สอน เมื่อสอนตามตารางสอนแล้วก็ถือว่าหมดหน้าที่ ไม่สนใจดูแลเอาใจใส่นักเรียนนักศึกษาที่อยู่ในสถานศึกษานั้น หรือผู้บริหารสถานศึกษาที่สนใจแต่การบริหารงานบุคคลหรือภารกิจส่วนตัว จนละเลยปัญหาของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาที่จะต้องแก้ไข หรือจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือโดยเร่งด่วน

จึงถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการปฏิบัติงานเพื่อเด็ก ส่งเสริมให้มีการเคารพและปฏิบัติตามสิทธิอันพึงมีพึงได้ของเด็กและเยาวชน การป้องกันการกระทำละเมิดและการละเลยต่อสิทธิของเด็กและเยาวชน การบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ซึ่งรวมทั้งการเยียวยาแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชนนอกจากที่ปกติดังต่อไปนี้คือ

เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งนี้ต้องถือว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกชักนำหรือประพฤติดิตพลาดเสพหรือตกเป็นผู้ติดสารเสพติดต่างๆ เช่น ยาบ้า มิใช่อาชญากร แต่เป็นผู้ป่วยที่ต้องให้การรักษาได้รับการดูแลเอาใจใส่ เพื่อเยียวยา บำบัดให้หายขาดจากการเป็นทาสสารเสพติด และฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพปกติ

เด็กและเยาวชนที่พิการหรือทุพพลภาพ เด็กเหล่านี้มีความเป็นคนโดยสมบูรณ์ และมีสิทธิตามกฎหมายเหมือนคนปกติทุกประการ แต่เพราะความไม่พร้อมหรือไม่สมประกอบทางด้านร่างกาย อารมณ์ หรือสติปัญญา ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองหรือเรียนรู้ได้เต็มความสามารถในระดับหนึ่ง จึงต้องการความช่วยเหลือจากครู เพื่อนๆ หากผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องละเลยเสีย เด็กและเยาวชนเหล่านี้ก็ช่วยตนเองได้อย่างยากลำบาก หรือต้องสูญเสียโอกาสในการได้รับการพัฒนา จำเป็นที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องให้ความช่วยเหลือให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเหล่านี้ถึงขีดสูงสุดที่จะกระทำได้ เช่น รับเข้าศึกษาในสถาบัน ดูแลช่วยเหลือเอาใจใส่ ให้เรียนร่วมกับเด็กปกติ เป็นต้น เพื่อให้เด็กเหล่านี้ช่วยตนเองได้และเป็นกำลังส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคม

เด็กยากไร้ เด็กด้อยโอกาส เด็กเหล่านี้จะมาจากครอบครัวที่ยากจน มีปัญหา มีความขาดแคลนด้านวัตถุ เช่น เสื้อผ้า อาหาร อุปกรณ์การศึกษา และอาจถูกหลอหลอมด้วยสิ่งแวดล้อมที่เลวร้าย จนมีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ จึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ ช่วยแก้ไขปัญหา และให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพในตนเอง เช่นเดียวกับเด็กทั่วไป

เด็กที่มีปัญหาทางกฎหมาย เช่น เด็กที่ไม่มีชื่อในทะเบียนเกิดเพราะไม่มีการแจ้งเกิด เด็กต่างด้าว เด็กชนกลุ่มน้อย เด็กชายขอบ (peripheral child) ที่ด้อยโอกาสไปเสียทุกอย่าง เด็กที่พ่อแม่หย่าร้าง หรือไม่มีผู้ปกครองดูแล

เด็กที่ถูกแสวงประโยชน์โดยมิชอบ เช่น ถูกใช้แรงงานเกินกำลัง ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดขี่บังคับให้ทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้ใหญ่

เด็กที่ถูกกระทำละเมิดด้วยประการต่าง ๆ ทั้งการล่วงละเมิดทางเพศ ถูกข่มขืน ถูกกระทำอนาจาร การถูกละเมิดทางร่างกาย เช่น เด็กที่ถูกทำร้ายร่างกาย กักขัง ทบตีหรือถูกกระทำทารุณให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ถูกกระทำละเมิดทางวาจา เช่น คำด้วยถ้อยคำหยาบคาย พุดตลกตางเสียชื่อเสียง หรือเด็กที่ถูกทำร้ายจิตใจด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการถูกกลั่นแกล้งหรือสร้างความกดดันจนเด็กหาทางออกไม่ได้

เด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาความยากลำบากหรือประสบปัญหาอื่น ๆ เช่น ไร้ที่พึ่งพิง เด็กที่หิวโหยเนื่องจากครอบครัวยากจนไม่มีอาหารกลางวันรับประทาน เด็กที่มีปัญหาอบnoxiousทางจิตใจ เด็กที่ถูกข่มขู่บังคับ เด็กกำพร้าไม่มีพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือมีแต่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ เป็นต้น

เด็กและเยาวชนเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือจากครูและบุคลากรทางการศึกษา จึงถือเสมือนเป็นพ่อแม่คนที่สองของเด็กและเยาวชน

ในกรณีที่มีการกระทำละเมิดสิทธิเด็กหรือมีการกระทำละเมิดต่อเด็กและเยาวชน เช่น มีบุคคลภายนอกหรือข้าราชการครู ข่มขืนหรือกระทำอนาจารเด็กนักเรียน หรือกำลังมีการลงโทษนักเรียนเกินกว่าเหตุจนอาจเป็นอันตรายแก่ชีวิตหรือร่างกายของเด็ก ครูอาจารย์หรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องที่ทราบหรือรู้เห็นเหตุดังกล่าวต้องรีบแจ้งต่อผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าสถานศึกษา เพื่อจะได้ดำเนินการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ เช่น ระวังเหตุร้ายแรงที่กำลังเกิดขึ้น แก้ไขหรือบำบัดเยียวยาเด็กหรือเยาวชนที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำละเมิดนั้น นำเด็กหรือเยาวชนไปตรวจร่างกายไว้เป็นหลักฐาน หรือเข้ารับการรักษาพยาบาลหากได้รับอันตรายแก่กายหรือใจ ดำเนินการสืบสวนข้อเท็จจริงเพื่อตรวจสอบมูลความผิด หรือดำเนินการสอบสวนทางวินัย และร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ทั้งนี้เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการให้ความช่วยเหลืออื่นตามที่จำเป็น เช่น จัดหาที่พักที่ปลอดภัยสำหรับเด็กหญิงที่ถูกข่มขืนหรือกระทำอนาจารโดยญาติที่เป็นชาย เป็นต้น ภารกิจดังกล่าวนี้ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็กโดยสถานศึกษา จะละเลยเพิกเฉยเสียมิได้ การละเว้นหรือกระทำการฝ่าฝืนข้อกำหนดนี้ถือว่าเป็นการไม่ปฏิบัติตามระเบียบและแบบธรรมเนียมของทางราชการ และเป็น การกระทำผิดวินัยข้าราชการได้

สำหรับวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติในข้อนี้มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหเกี่ยวกับสิทธิเด็ก ดังต่อไปนี้คือ

๑. เพื่อแก้ไขปัญหาคความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการละเลยในเรื่องสิทธิเด็กและการกระทำละเมิดต่อเด็ก อันเนื่องมาจากการรอคอยให้เกิดปัญหาขึ้นก่อนแล้วจึงเข้าไปแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุโดยไม่ใช้มาตรการในการป้องกัน หรือเตรียมความพร้อมไว้ก่อน ทั้งที่สามารถทำได้และการป้องกันไว้ก่อนย่อมดีกว่าการแก้ไขในภายหลัง

๒. เพื่อให้ข้าราชการครูและผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กที่สุด ได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ มีวิธีการคิดใหม่ หยุดละเลยในสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก เกิดจิตสำนึกที่ดีและหันกลับมามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการป้องกันปัญหา ปกป้องดูแลเด็กและเยาวชน และแก้ไขปัญหเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาด้านความประพฤติ การเสพสารเสพติด การถูกละเมิด ปัญหาความเจ็บป่วย ฯลฯ อย่างจริงจัง รวมทั้งการกำหนดให้มีมาตรการในเชิงป้องกันและบำบัดเยียวยาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การเยี่ยมบ้านเด็ก การติดตามความประพฤติ การสร้างระบบและกระบวนการในการป้องกันเยียวยาแก้ไขปัญหเด็กกร่วมกับชุมชนและสังคม เริ่มตั้งแต่กระบวนการสืบค้น การค้นหา การป้องกัน การรักษามบำบัด

การฟื้นฟูเด็กที่ติดยาบ้า เด็กที่ถูกกลั่นแกล้งจากครู ฯลฯ ด้วยความเข้าใจโดยการปลอบโยน ให้กำลังใจ ไม่ซ้ำเติม เพื่อบรรเทาปัญหาและช่วยบรรเทาบาปในจิตใจของเด็ก การพัฒนาศักยภาพของครูแนะแนวและครูอาจารย์ทุกคนให้มีความรู้ความสามารถ ในการเป็นที่ปรึกษาปัญหาของเด็กและเยาวชน ส่งเสริมและพัฒนาครูให้สามารถที่จะทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์อยู่เคียงข้างเด็ก และสามารถมีบทบาทในการปกป้องคุ้มครองเด็กได้

๓. เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กด้อยโอกาส ให้มีโอกาสดังกล่าวที่ได้รับและใช้สิทธิของเด็กที่มีอยู่ตามกฎหมายได้เท่าเทียมกับเด็กและเยาวชนทั่วไป

บทบัญญัติในข้อดังกล่าวนี้มีขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๘๐ มาตรา ๘๒ และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๓.๑, ๓๔, ๓๖ และข้อ ๓๕

ข้อ ๑๗. “ให้บุคลากรทางการศึกษา เด็กและเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการ สอดส่องดูแลเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาให้ประพฤติตนอยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดี

ห้ามกระทำการใดๆ ที่เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ จำหน่ายแจกสื่อ หนังสือ หรือสิ่งพิมพ์ทางเพศที่ไม่เหมาะสมในสถานศึกษา”

คำอธิบาย ในวรรคแรกเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษาได้แก่ข้าราชการครู และผู้บริหาร เป็นต้น วัตถุประสงค์จะตรงเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทและถือเป็นพันธกิจที่จะต้องดูแล สอดส่องคุ้มครองความปลอดภัย และเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชน จะถือว่าครูมีใช่หรือไม่เป็น หน้าที่ของคนอีกต่อไปไม่ได้แล้ว ขณะเดียวกันเพื่อเป็นการส่งเสริมสิทธิของเด็กในเรื่องสิทธิในการมีส่วนร่วม จึงเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลเด็ก และเยาวชนในสถานศึกษานั้น ทั้งนี้เพราะเด็กและเยาวชนย่อมทราบถึงปัญหาและความต้องการตามสภาพ ความเป็นจริง และได้มีโอกาสนำเสนอข้อเท็จจริง ความคิดเห็นและความต้องการเหล่านั้น เพื่อประกอบการพิจารณาในการออกมาตรการต่างๆ ของสถานศึกษา ในการควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนให้ประพฤติตน เป็นคนดี มีวินัย รู้จักเคารพกฎหมาย กฎ กติกาของสังคม และตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดี

สำหรับในวรรคสองนั้นเนื่องจากในปัจจุบันได้มีสื่อต่างๆ ที่เผยแพร่ภาพหรือข้อความที่สื่อแสดงไป ในทางลามก อนาจาร หรือยั่วยู่ทางเพศ กระตุ้นให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกใฝ่ต่ำผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือการ์ตูน เกมคอมพิวเตอร์ ภาพทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เด็กและเยาวชนซึ่งยังขาดวุฒิภาวะ ที่จะควบคุมอารมณ์และขาดสติปัญญาที่จะพิจารณาถึงความผิดชอบชั่วดีได้ จึงอาจถูกกระตุ้น ล่อลวง ชักพา ให้มีพฤติกรรมในทางเพศที่ไม่เหมาะสมก่อนวัยอันควร หรือมีจิตใจฝักใฝ่กับเรื่องเหล่านี้จนเกิดความเสียหาย ต่อการเรียนหรือกิจกรรมทางการศึกษาอื่นๆ จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาที่จะ ควบคุม ดูแลและป้องกันมิให้มีการเผยแพร่หรือจำหน่ายแจกสื่อเลวร้ายเหล่านี้ในสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติในข้อนี้มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการเบี่ยงเบนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ไปในทางที่ไม่ดี เนื่องจากการแพร่หลายของสื่อ สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือการ์ตูนที่ไม่เหมาะสมต่อพัฒนาการ ด้านจิตใจของเด็ก เช่น สื่อที่มีความล่อแหลมทางเพศ สื่อที่มีเนื้อหาสาระที่สร้างสมความรู้สึกโหดร้ายทารุณ หรือความก้าวร้าว หรือการนิยมความรุนแรงขึ้นในจิตใจของเด็กและเยาวชน

บทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นไปตามมาตรา ๓๕ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐^๔ และบัญญัติขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็ก ในข้อ ๓.๑ และ ๓๔

ข้อ ๑๘. “ให้บุคลากรทางการศึกษา ถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องจัดการศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชน ในสถานศึกษาให้เกิดความรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม จนเป็นวิถีชีวิตอย่างสมดุล ยั่งยืน มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและเหมาะสมกับศักยภาพ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง”

คำอธิบาย การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แต่หากกล่าวโดยสรุปแล้วการศึกษาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนากาย ซึ่งรวมทั้ง สติปัญญา ให้มีทั้งความรู้และทักษะทางวิชาการให้สามารถนำไปใช้งานได้ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ ให้เป็นผู้มีวินัย มีคุณธรรมและจริยธรรมกำกับตนควบคู่กันไป ทั้งนี้เพราะการพัฒนาแต่ด้านเดียวทางด้านวัตถุหรือ วิชาการโดยไม่มีคุณธรรมกำกับใจนั้น เป็นการพัฒนาที่อันตรายเพราะจะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวและแสวงหา ประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและส่วนรวมจึงเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่การทำลายล้างในที่สุด

ในปัจจุบันหลักสูตรการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และพฤติกรรมการสอนของครู เน้นการสอน ด้านวิชาการและกิจกรรม แต่ละเลยและขาดการเอาใจใส่การฝึกฝนอบรมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ เด็กและเยาวชน ทั้งที่เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม รวมทั้งรูปแบบการสอนที่เน้นการท่องจำ ขาดการคิดสร้างสรรค์ด้วยตนเอง จึงทำให้เด็กและเยาวชนขาดจิตสำนึกที่ดี มีค่านิยมที่ผิด อ่อนด้อยในด้าน คุณธรรม หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ไร้สำนึกที่จะรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รวมทั้งเด็กต้องเผชิญกับความเครียดมากขึ้น ทั้งยาเสพติด พฤติกรรมก้าวร้าว การใช้ความรุนแรง ความเบี่ยงเบน และการประพฤติดีตกทางเพศ ประพฤติตนไปในทางอบายมุข เช่น เที่ยวกลางคืน เป็นต้น

บทบัญญัติในข้อนี้ จึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนที่จะต้อง มีบทบาทหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชนในความรับผิดชอบ โดยจะละเลย เพิกเฉยเสียมิได้ การสร้างคุณธรรมเป็นกระบวนการในการให้ความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของความดี คีต อันเป็นวินัยทางใจและธรรมที่จำเป็น เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ฯลฯ ลงในจิตใจของเด็กและ เยาวชน ผ่านการฝึกฝนอบรมในภาคปฏิบัติจนแสดงออกทางกายและวาจา เป็นวัตรปฏิบัติเรียกว่าจริยธรรม และเมื่อแสดงออกหรือปฏิบัติเป็นประจำจนกลายเป็นระเบียบแบบแผนที่ต้องปฏิบัติโดยสม่ำเสมอเรียกว่าวินัย กระบวนการทั้งหมดนี้ต้องใช้ใช้เวลา ความเพียร ความอดทนอย่างสูง ในการหล่อหลอมจิตใจให้เลื่อมใสศรัทธา ในคุณค่าของความดี มีค่านิยมที่ถูกต้อง และนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นลักษณะนิสัยจนกลายเป็น

^๔ มาตรา ๓๕ วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

“การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือเพื่อรักษา ความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทางจิตใจ หรือสุขภาพของ ประชาชน...”

เป็นวิถีชีวิต สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเด็กและเยาวชนได้ตระหนักว่า การที่ตนได้รับการศึกษาสูงขึ้นเป็นลำดับนี้ ถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับโอกาสและการสนับสนุนเป็นพิเศษจากส่วนรวม จึงต้องทำหน้าที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพื่อนำความรู้ความสามารถตอบแทนเกื้อกูลสังคมต่อไป และนำชีวิตของตนออกสู่สังคมอย่างมีศักดิ์ศรีและมีจิตวิญญาณสากล

การดำเนินการดังกล่าวมานี้ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคมากมายทั้งจากปัจจัยภายในคือนิสัยและพื้นฐานด้านจิตใจของเด็ก เป็นต้น และปัจจัยภายนอกได้แก่ สิ่งแวดล้อม เช่น คนรอบข้างตัวเด็ก ฐานะทางเศรษฐกิจ สื่อสารมวลชน วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม ผู้เป็นครูไม่อาจดำเนินการให้เป็นผลสำเร็จโดยลำพัง จึงจำเป็นต้องอาศัยพลังจากสังคม ได้แก่ การเปิดโอกาสและขอความร่วมมือจากชุมชนและสังคม รวมทั้งองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

บทบาทของบิดาในข้อนี้มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการที่ข้าราชการครูให้ความสำคัญทางด้านวิชาการให้ความสนใจกับเด็กที่เรียนเก่งหรือมีความสามารถอยู่แล้ว ส่งเสริมการแข่งขันเพื่อการสร้างชื่อเสียงให้สถาบันจนละเลยเด็กส่วนหนึ่งและละเลยการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะลดปัญหาของเด็กและเยาวชนลงได้ เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนขาดคุณธรรม จริยธรรม ขาดจิตสำนึกที่ดึงมารวมทั้งการมีค่านิยมที่ผิดเพรားบางต่อการกระทบ ขาดปัญญาที่จะคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล และวิธีการคิดเพื่อแก้ไขปัญหาชีวิต จนทำให้เด็กและเยาวชนหลงเดินทางผิด เช่น ดิดสารเสพติด มีความเสรีทางเพศเกินขอบเขต เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กให้ได้เป็นไปตามมาตรา ๘๑ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐^๕ และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๓.๑ และ ๒๕

ข้อ ๑๕. “ให้สถานศึกษาดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิเด็กและเยาวชน ฝึกฝนทักษะและพัฒนาความสามารถในการให้คำปรึกษาและร่วมแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชน เพื่อดำเนินการพิจารณา ตรวจสอบแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและให้การปกป้องคุ้มครองอย่างมีเหตุผล รวมทั้งเสริมสร้างจิตสำนึกให้มีทัศนคติที่ดีในการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนด้วย

ให้สถานศึกษาจัดให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ถึงสิทธิและเสรีภาพของตนโดยทั่วถึงกัน”

คำอธิบาย บทบัญญัติในข้อนี้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของสถานศึกษา ซึ่งก็หมายถึงตัวผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ ครูอาจารย์ในสถานศึกษานั้น เป็นต้น ในฐานะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมในสถานศึกษาให้ขับเคลื่อนไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผู้บริหารสถานศึกษาให้มีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง ดังนี้คือ

๑. ส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ครู อาจารย์ ผู้บริหาร นักการภารโรง และเจ้าหน้าที่อื่นในสถานศึกษานั้น มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิของเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนได้อย่างถูกต้อง เช่น เคารพในสิทธิของเด็ก ร่วมพิทักษ์และปกป้องเด็ก

^๕ มาตรา ๘๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คุณธรรมฯ”

จากการถูกระงับละเมิด เป็นต้น สำหรับวิธีการในการปฏิบัติอาจทำได้โดยการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ การจัดส่งบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องสิทธิเด็ก

๒. ฝึกฝนทักษะและพัฒนาความสามารถในการให้คำปรึกษาและร่วมแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชน เพื่อดำเนินการตรวจสอบและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากครูอาจารย์มีหน้าที่แต่เพียงการสอนแต่เพียงประการเดียว แต่ทำหน้าที่เสมือนพ่อแม่คนที่สองของเด็กและเยาวชนที่จะต้องดูแลความเป็นอยู่ทุกข์สุขของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนตลอดเวลาที่อยู่ในสถานศึกษา และเมื่อแผ่ออกไปถึงนอกสถานศึกษาตามโอกาสอันควรด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเฝ้าระวังและตรวจสอบสิ่งบอกเหตุที่จะทำให้เกิดปัญหา หรือเป็นอันตรายกระทบมาถึงเด็กและเยาวชนได้ ขณะเดียวกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแล้วจากพฤติกรรมของตัวเด็กเองหรือจากการกระทำของบุคคลอื่น ผู้เป็นครูอาจารย์ต้องเข้ามาช่วยดูแลแก้ไขปัญห หรือให้คำปรึกษาเพื่อเยียวยาบำบัดให้ปัญหานั้นลดความรุนแรงลงหรือหมดสิ้นไป โดยจะนั่งดูคายอยู่ไม่ได้

๓. ให้การปกป้องคุ้มครองเด็กอย่างมีเหตุผล หมายถึง การดูแล ดำเนินการให้การช่วยเหลือเด็กและเยาวชนให้ได้รับความปลอดภัยและได้รับประโยชน์ตามสิทธิอันพึงมีพึงได้ แต่ต้องเป็นการช่วยเหลือเด็กอย่างมีเหตุผลและชอบธรรมด้วย มิฉะนั้นแล้วจะเป็นการส่งเสริมเด็กในทางที่ผิดซึ่งจะไม่ใช่ผลดีแก่ฝ่ายใดทั้งสิ้น เช่น เด็กและเยาวชนที่ติดสารเสพติดต้องถือเป็นผู้ป่วยที่ต้องจัดส่งไปบำบัดรักษา มิใช่ปกปิดเรื่องไว้เพื่อชื่อเสียงของสถานศึกษา เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดอาญา เช่น ค้ายาบ้า ต้องส่งให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามหน้าที่ เป็นต้น

๔. สร้างเสริมจิตสำนึกให้มีทัศนคติที่ดีในการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ทั้งนี้สืบเนื่องจากมีครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาจำนวนมากขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิเด็ก มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเด็กและเยาวชน เช่น เห็นว่าเด็กและเยาวชนเป็นเสมือนวัตถุสิ่งของที่ จะกระทำการหรือใช้อำนาจที่เหนือกว่าครอบงำโดยไม่เป็นธรรม และไม่คำนึงถึงความรู้สึกและจิตใจของเด็ก อย่างไรก็ตาม การขาดจิตสำนึกและความตระหนักในเรื่องสิทธิเด็ก จึงทำให้เกิดการละเลย เมินเฉยต่อการดูแลเอาใจใส่ในการปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือกระทำการล่วงละเมิดต่อเด็กและเยาวชนเสียเอง รวมทั้งทำให้ขาดความเข้าใจ ความไว้วางใจต่อกัน เด็กจึงขาดที่พึ่งที่ปรึกษาและแสวงหาทางออก หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางที่ผิดได้โดยง่าย

ผู้เป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงต้องชวนชวนเข้ารับการอบรม หรือศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิเด็ก ปรับเปลี่ยนทัศนคติใหม่ มีวิธีคิดใหม่ว่าสิทธิของเด็กและเยาวชนก็คือสิทธิของมนุษยชนทุกคน เด็กและเยาวชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร ทุกคนล้วนมีความเป็นคนโดยสมบูรณ์ และมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติตามสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ตามสิทธิที่กฎหมายและระเบียบต่างๆ บัญญัติขึ้นรองรับโดยเท่าเทียมกัน เมื่อมีความเข้าใจดีแล้วก็ให้ความรัก ความเมตตากรุณา ความยุติธรรม ฯลฯ แก่เด็กด้วยความตั้งใจและจริงใจ ครูก็จะสามารถปฏิบัติหน้าที่โดยมีเด็กเป็นงาน เป็นผู้รับบริการได้อย่างมีความสุขไม่เป็นทุกข์กับงานที่ทำนั้น

๕. เป็นหน้าที่ของครูอาจารย์และผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะต้องดำเนินการให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษา เรียนรู้ถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเองอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักและระมัดระวังรักษาสิทธิของตน แต่ต้องรู้จักการใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมายและกติกาสังคมโดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเคารพสิทธิของผู้อื่น ขณะเดียวกันก็ต้องเรียนรู้ถึงหน้าที่ของตนและปฏิบัติหน้าที่นั้นด้วยความรับผิดชอบ

บทบัญญัติในข้อนี้มีขึ้นเพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๘๐^{๑๑} และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสิทธิเด็กในข้อ ๓.๑ และ ๒๘ และเพื่อแก้ไขปัญหาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผู้บริหารสถานศึกษาขาดจิตสำนึกของครูที่ดีในการทำงานเพื่อเด็ก ขาดความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาของเด็กอย่างมีเหตุผล โดยเที่ยงธรรมและด้วยความเข้าใจ รวมทั้งปัญหาการที่ครูมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่เด็กและเยาวชน

ข้อ ๒๐. “ให้บุคลากรทางการศึกษาดำเนินการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาสิทธิเด็กและเยาวชนด้วยความยุติธรรม โดยประสานกับชุมชน หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยถือประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ”

คำอธิบาย บทบัญญัติในระเบียบในข้อนี้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือข้าราชการครูและผู้บริหารสถานศึกษา ในการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิเด็กและเยาวชนด้วยความยุติธรรม

การให้ความช่วยเหลือหมายถึงกระบวนกรทั้งหมดในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น การดูแลช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา และการเยียวยาฟื้นฟูบำบัดภายหลังจากนั้น ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น

- สถานศึกษาหรือหน่วยงานนั้นมีการวางแผน กำหนดมาตรการ วิธีการหรือแนวปฏิบัติภายในสถานศึกษาหรือหน่วยงาน มิให้เด็กถูกล่วงละเมิดสิทธิหรือมีการกระทำละเมิดต่อเด็ก (Child Abuse) เช่น มีมาตรการป้องกันการแพร่ของยาเสพติดให้โทษในสถานศึกษา การป้องกันเด็กรังแกหรือทำร้ายกันเองหรือก่อการวิวาทกัน การจัดเวรยามตรวจตราจุดหรือแหล่งที่เป็นสถานที่ต่อแหลมให้เกิดการกระทำหรือที่จะชักจูงใจให้เด็กและเยาวชนมีว่สุ่มกระทำผิด และนำตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดหรือประพฤตินเสียหยา มาอบรมสั่งสอนและลงโทษตามควรแก่กรณี การวางมาตรการมิให้ข้าราชการครูกระทำละเมิดต่อเด็ก เป็นต้น

- จัดให้มีสถานที่หรือคลินิกที่มีกิจกรรมให้คำปรึกษาเมื่อพบปัญหาเด็กหรือเมื่อเด็กมีปัญหาและต้องการคำปรึกษา หรือต้องการความช่วยเหลือ โดยมีครูอาจารย์แนะแนว หรืออาจารย์ที่ปรึกษา หรืออาจารย์ฝ่ายปกครอง ให้การดูแลช่วยเหลือ

- ให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์หรือบรรเทาปัญหาแก่เด็กนักเรียนและเยาวชนที่ประสบปัญหาภัยพิบัติสาธารณภัยยามฉุกเฉิน ให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่เด็กและเยาวชนของสถานศึกษาซึ่งถูกกระทำละเมิด ถูกทำร้ายหรือมีพฤติกรรมถูกหลอกลวง ทั้งจากบุคคลภายในสถานศึกษาและบุคคลภายนอก เช่น ญาติ เพื่อน

ควบคุมตรวจตราสิ่งที่เป็นภัยต่อสวัสดิภาพเด็ก นักเรียนและเยาวชน เช่น สารเสพติด สิ่งพิมพ์ที่เป็นการยั่วยุให้เด็กนักเรียนและเยาวชนประพฤตินเสียหยา

นำเด็กและเยาวชนที่ถูกกระทำละเมิด หรือมีปัญหา เช่น ติดสารเสพติด ฯลฯ ไปรับการบำบัดรักษา รวมทั้งดำเนินการฟื้นฟูจิตใจ รับแจ้งและให้การช่วยเหลือเด็กให้พ้นจากอันตราย หรือป้องกันเด็กมิให้ถูกกระทำละเมิดซ้ำ ให้ความคุ้มครองแก่เด็ก สามารถให้ข้อเท็จจริงแก่เจ้าหน้าที่ในชั้นสอบสวน

^{๑๑} มาตรา ๘๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ “รัฐต้องพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของ...”

การดำเนินการทั้งหมดดังกล่าวแล้วเป็นการดำเนินการโดยลำพังของบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุการณ์และปัญหาทั้งหลายเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยที่เป็นพลวัตของสังคมโดยรวม เช่น กระแสความเจริญทางด้านวัตถุ การมีสถานที่เรีงรมย์และสื่อที่ล่อแหลมหรือยั่วยวนจิตใจไปในทางเสื่อมจำนวนมาก การที่ผู้ใหญ่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี การแพร่หลายของยาเสพติดและการหลอกลวงเด็กที่กระทำกันเป็นกระบวนการ การที่บิดามารดา ญาติพี่น้อง สถาบันครอบครัว ไม่อาจอุปการะเลี้ยงดูให้ความอบอุ่นแก่เด็กได้ตามบทบาทหน้าที่และตามที่สังคมคาดหวัง การที่สังคมของเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือญาติ หมู่บ้าน สภาพความเป็นชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกันล่มสลาย เด็กจึงมีสภาพเหมือนดอกไม้ในท่ามกลางทะเลโคลน ซึ่งรอวันที่จะถูกสภาพแวดล้อมกลืนหายไปในการแสที่เลวร้ายของสังคม โดยถูกกระทำละเมิดสิทธิในรูปแบบต่างๆ ถูกทอดทิ้ง ถูกกระทำทารุณ ถูกเอาเปรียบ ขูดรีดและแสวงประโยชน์ด้วยประการต่างๆ แต่กลับถูกปกปิดอยู่ในสังคม ครู อาจารย์ และสถานศึกษาจึงไม่อาจแก้ไขปัญหาได้เองทั้งหมดได้

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้พลังทางสังคม ช่วยผลักดันให้กระบวนการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วทันเหตุการณ์ โดยการกำหนดให้บุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ ร่วมมือประสานงานกับชุมชน สังคม หน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมประชาสงเคราะห์ สำนักงานคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน สำนักงานอัยการสูงสุด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานคร สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ รัฐสภา เป็นต้น และองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับสิทธิเด็ก เช่น ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิเด็ก ให้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนประสานแผน ประสานการทำงานในลักษณะของการเป็นเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ ย่อมจะสามารถทำให้การปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองสิทธิเด็กของบุคลากรทางการศึกษา และการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและทันการณ์ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลได้มีนโยบายในการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการโดยมีกฎหมายรองรับไว้ชัดเจนแล้ว ตัวอย่างงานหรือโครงการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานและบุคลากรจากหลายฝ่ายจึงจะประสบผลสำเร็จได้ เช่น โครงการโรงเรียนสีขาว ซึ่งเป็นโครงการป้องกันและบำบัดการแพร่ระบาดของสารเสพติดแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โครงการเสมอพัฒนาชีวิต ซึ่งเป็นโครงการช่วยเหลือและป้องกันปัญหาการนำเด็กและเยาวชนไปสู่ขบวนการค้าประเวณี นโยบายในการรับเด็กพิการเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติในสถานศึกษา โครงการเงินกู้สำหรับเป็นทุนในการศึกษาต่อของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

การดำเนินการในลักษณะที่ประสานสัมพันธ์ความร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายทุกองค์กรโดยพร้อมเพรียงกันเช่นนี้ จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาด้านสิทธิเด็กได้อย่างเบ็ดเสร็จ เป็นการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ทั้งหมดขององค์กรในสังคมมาร่วมมือกันอย่างเป็นเอกภาพ เป็นการให้พลังทางสังคมผลักดันให้การแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิเด็กให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมครบวงจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการรณรงค์ให้บุคคลในสังคมได้ตระหนักและสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม (Social Awareness) ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็ก

คำอธิบายระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒

๑. มูลเหตุและการบังคับใช้

เนื่องจากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่มีอยู่แต่เดิมนั้น ได้ใช้มาเป็นเวลานานแล้วและมีข้อกำหนดที่ไม่สอดคล้องกับระเบียบและกฎหมายแม่บทอื่นๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ดังนั้นเพื่อให้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับดังกล่าวนี้ได้มีการพัฒนาให้ถูกต้องตรงกับกฎหมายหลักที่ตราขึ้นใหม่ และบังเกิดผลดีแก่เด็กและเยาวชนไทย กระทรวงศึกษาธิการ จึงประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓ ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นไป^{๑๑} โดยให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๕ และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๒๒ นั้นเสีย และให้ถือว่าระเบียบหรือข้อบังคับหรือคำสั่งอื่นใดที่ได้กำหนดไว้แล้ว โดยที่เป็นการขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ก็ให้ใช้ระเบียบนี้แทน^{๑๒}

๒. นิยามของคำ

ในระเบียบดังกล่าวนี้ได้ให้ความหมายของถ้อยคำเฉพาะไว้โดยสรุปดังนี้คือ^{๑๓}

“หัวหน้าสถานศึกษา” หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ หรือหัวหน้าของสถานศึกษานั้นๆ

“การลงโทษ” หมายความว่า การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่ประพฤติผิดหรือฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา หรือของกระทรวงศึกษาธิการ หรือฝ่าฝืนกฎกระทรวงที่ออกตามความในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓๒ ซึ่งกฎระเบียบ ข้อบังคับเหล่านี้ เป็นกรอบความประพฤติเพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการศึกษายืนอยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกฎหมายของบ้านเมืองและศีลธรรมอันดี ประพฤติตนเหมาะสมกับวัยและทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ทั้งนี้โดยกำหนดจุดมุ่งหมายของการลงโทษไว้ว่า ต้องกระทำไปเพื่อการสั่งสอนให้เด็กและเยาวชนรู้สึกสำนึกตน รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้สึกเจ็บตลอบต่อการกระทำผิด และกลับตัวกลับใจประพฤติตนเป็นคนดี

ดังนั้นการลงโทษนักเรียน นักศึกษา จึงต้องทำต่อเมื่อมีความจำเป็นและใช้เป็นวิธีสุดท้าย โดยต้องลงโทษด้วยความเมตตา ด้วยความปรารถนาที่จะอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีทั้งในปัจจุบันและในอนาคตและต้องกระทำโดยปราศจากอคติทั้งสิ้น คือ ไม่ลงโทษเพราะความรัก ความโกรธ ความหลง และความกลัว

^{๑๑} ระเบียบฯ ข้อ ๒

^{๑๒} ระเบียบฯ ข้อ ๓

^{๑๓} ระเบียบฯ ข้อ ๔

“การกระทำผิด” หมายความว่า การที่นักเรียนหรือนักศึกษาประพฤติผิดหรือฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา หรือของกระทรวงศึกษาธิการ หรือกฎกระทรวงที่ออกตามความในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๓๒ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งกำหนดว่านักเรียนและนักศึกษาต้องไม่แต่งกายหรือประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่วัย หรือไม่เหมาะสมแก่สภาพของนักเรียนและนักศึกษา

การแต่งกายและความประพฤติที่ถือว่าไม่เหมาะสมแก่สภาพของนักเรียน ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๓๒ มีดังต่อไปนี้ คือ^{๑๔}

(๑) นักเรียนชายตัดผมหรือไว้ผมยาวจนด้านข้างและด้านหลังยาวเลยตีนผมหรือไว้หนวดไว้เครา นักเรียนหญิงตัดผมหรือไว้ผมยาวเลยदनคอ หากโรงเรียนหรือสถานศึกษาได้อนุญาตให้ไว้ผมยาวเกินกว่านั้น ก็ให้รวบให้เรียบร้อย

นักเรียนใช้เครื่องสำอางหรือสิ่งปลอมเพื่อการเสริมสวย

(๒) เทียบเต๋ออยู่ในที่สาธารณสถาน หรือทำลายสมบัติของโรงเรียนหรือสถานศึกษาหรือสาธารณสมบัติ

(๓) แสดงกิริยาวาจา หรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่ไม่สุภาพ

(๔) มั่วสุมและก่อความเดือดร้อนรำคาญอย่างหนึ่งอย่างใด

(๕) เล่นการพนันซึ่งต้องห้ามตามกฎหมายการพนัน

(๖) เทียบเต๋อเวลากลางคืนระหว่างเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา ถึง ๕.๐๐ นาฬิกา ของวันรุ่งขึ้น เว้นไว้แต่ไปกับบิดามารดาหรือผู้ปกครองหรือได้รับอนุญาตจากโรงเรียนหรือสถานศึกษา

(๗) สูบบุหรี่ สูบกัญชา หรือเสพสุรา ยาเสพติด หรือของมึนเมาอย่างอื่น

(๘) เข้าไปในสถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการหรือสถานอื่นใดซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ไร่รับจํานำ หรือสถานการพนันในระหว่างเวลาที่มีการเล่นการพนัน เว้นแต่จะเป็นผู้อาศัยอยู่หรือเยี่ยมญาติในสถานทีนั้น

(๙) เข้าไปในงานหรือร่วมสังสรรค์ และงานนั้นมีการเดินรำหรือการแสดงซึ่งไม่สมควรแก่สภาพของนักเรียน เว้นแต่ไปกับบิดามารดาหรือผู้ปกครองหรืองานนั้นบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือสถานศึกษาของนักเรียนคนหนึ่งคนใดเป็นผู้จัด

(๑๐) เข้าไปในสถานค้าประเวณี เว้นแต่จะเป็นผู้อาศัยอยู่ในที่นั้นหรือเข้าไปเยี่ยมญาติซึ่งอาศัยอยู่ในสถานทีนั้น

(๑๑) คบค้าสมาคมกับหญิงซึ่งประพฤติตนเพื่อการค้าประเวณี เว้นแต่จะเป็นญาติใกล้ชิดกับหญิงนั้น

(๑๒) ประพฤติตนในทำนองชู้สาว

(๑๓) มีวัดดูระเบิดกิติ หรือมีอาวุธติดตัวหรือซ่อนเร้นไว้เพื่อใช้ในการประทุษร้ายกิติ

(๑๔) หลบหนีโรงเรียน

การแต่งกายและความประพฤติที่ถือว่าไม่เหมาะสมแก่สภาพของนักศึกษาตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๓๒ คือ

(๑) นักศึกษาชายตัดผม หรือไว้ผมยาวจนด้านข้างและด้านหลังยาวเลยตีนผม หรือไว้หนวดไว้เครา

^{๑๔} ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓๒ ข้อ ๔

นักศึกษาหญิงนุ่งกระโปรงสั้นจนชายกระโปรงสูงกว่ากึ่งกลางสะบ้าหัวเข่าเกิน ๕ เซนติเมตร ขอบกระโปรงต่ำกว่าระดับสะดือ คาดเข็มขัดหลวมต่ำกว่าระดับขอบกระโปรง หรือแต่งกายไม่เหมาะสมกับสภาพกุลสตรีไทย

นักศึกษาใช้เครื่องสำอางหรือสิ่งปลอมเพื่อการเสริมสวย

(๒) สูบกัญชา หรือเสพสุรา ยาเสพติด หรือของมีนเมาอย่างอื่น

(๓) กระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจบริหารของโรงเรียน หรือสถานศึกษา หรือบังคับขู่เข็ญ ขู่ข่ม ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้นักเรียนหรือนักศึกษากระทำการเช่นนั้น และ

(๔) ความประพฤติไม่เหมาะสมแก่สภาพของนักเรียนตาม (๒), (๓), (๔), (๕), (๘), (๑๐), (๑๑), (๑๒) และ (๑๓)

“**กระทำกิจกรรม**” หมายความว่า การให้นักเรียนหรือนักศึกษาที่กระทำผิด ทำกิจกรรมหรือบำเพ็ญตน ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อสถานศึกษา หรือต่อสังคม

การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่ประพฤติผิดหรือฝ่าฝืนระเบียบดังกล่าวแล้วนี้ ถือเป็น การลงโทษ ในเชิงบวกที่ไม่เป็นการทำร้ายต่อร่างกายหรือจิตใจของผู้กระทำผิด แต่เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เกิดความสำนึกได้เองในสิ่งที่ตนกระทำ และยังทำให้ผู้กระทำผิดได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษสถานเบาที่ถือว่าเป็นสากล และแม้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญา ศาลก็อาจพิพากษาให้ลงโทษสถานเบาโดยการให้บุคคลดังกล่าวไปปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์แก่สังคมได้

๓. โทษที่จะลงแก่นักเรียนหรือนักศึกษา

โทษที่จะลงโทษแก่นักเรียนหรือนักศึกษาที่กระทำผิดหรือฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา หรือของกระทรวงศึกษาธิการหรือกฎกระทรวงฯ มี ๕ สถานคือ

(๑) ว่ากล่าวตักเตือน

(๒) ทำกิจกรรม

(๓) ทักท้วง

(๔) พักการเรียน

(๕) ให้ออก

จากข้อกำหนดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าไม่มีการลงโทษโดยการเขียนอีกต่อไป การลงโทษโดยการเขียน จึงไม่มีกฎหมายหรือระเบียบใดให้อำนาจข้าราชการครูกระทำได้ ผู้ลงโทษโดยการเขียนจึงเป็นการไม่ปฏิบัติตามระเบียบนี้และอาจเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายได้

แม้ว่าข้าราชการครูจะเคยชินกับการลงโทษการเขียนและรู้สึกยากลำบากในทางปฏิบัติกับรูปแบบในการลงโทษโดยวิธีง่าย ๆ ก็ตาม แต่พึงระลึกว่าการลงโทษด้วยวิธีการรุนแรงดังกล่าวนี้ไม่ใช่วิธีการแก้ไขปัญหาคที่ดี เป็นการสร้างความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่ศิษย์ แต่ยังมีวิธีการอื่นที่ให้ผลในเชิงบวก ซึ่งข้าราชการครูจะต้องใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถ เช่น ใช้ความรู้ด้านจิตวิทยา ใช้คุณธรรมประจำตน เช่น ความเมตตา ความอดทน เพิ่มมากขึ้น ซึ่งไม่เหลือวิธีที่จะกระทำได้ แม้จะประสบความสำเร็จยากลำบากเพิ่มขึ้น แต่จะเกิดความผูกพันทางใจ ความรักความปรารถนาดี และให้ผลที่แน่นอนและยั่งยืนมากกว่า

๔. ระดับโทษที่ใช้กับแต่ละระดับสถานศึกษา

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้ กำหนดให้สถานศึกษาแต่ละระดับพิจารณาลงโทษแก่นักเรียน นักศึกษาที่กระทำผิดได้ดังต่อไปนี้คือ^{๑๕}

สถานศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับโทษที่ลงได้คือ โทษว่ากล่าว ตักเตือน ทำกิจกรรมและทำทัณฑ์บน

สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ ระดับโทษที่ลงได้คือ โทษ ว่ากล่าวตักเตือน ทำกิจกรรม ทำทัณฑ์บนและพักการเรียน

สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี สำหรับโทษทุกสถานในโทษ ๕ สถาน ที่กล่าวมาแล้ว

ทั้งนี้โดยมีข้อกำหนดเพิ่มเติมว่า สำหรับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในรูปแบบนอกระบบโรงเรียน เช่น การจัดการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน หรือการศึกษาเฉพาะทาง เช่น การศึกษาพิเศษ หรือมี กฎหมายจัดการศึกษาเป็นของตนเอง เช่น การจัดการศึกษาของสถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ซึ่งมีพระราชบัญญัติจัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะและจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น การจะลงโทษอย่างไร ด้วยวิธีใด ให้เป็นไปตามที่สถานศึกษานั้นกำหนด โดยอาจทำเป็นประกาศหรือระเบียบของสถาบันเพิ่มเติม ตามความเหมาะสม ทั้งนี้โดยยึดถือระเบียบฉบับดังกล่าวนี้เป็นหลัก

แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นไปโดยเหมาะสมกับวุฒิภาวะของนักศึกษาและบริบทแวดล้อมอื่นๆ โดยที่ไม่เป็น การขัดกับกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีและต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของนิสิตนักศึกษาเป็นสำคัญ

๕. วิธีการในการลงโทษ

วิธีการในการลงโทษและการพิจารณาใช้โทษในแต่ละระดับ ตามระเบียบฯ ฉบับนี้มีดังนี้คือ

๑. การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา ผู้ลงโทษได้แก่ ครูอาจารย์หรือผู้บริหารสถานศึกษาจะต้อง พิจารณาข้อเท็จจริงให้ปรากฏชัดแจ้งเป็นที่ประจักษ์ว่า นักเรียนนักศึกษาผู้นั้นได้กระทำผิดจริงและสมควรที่จะ ถูกลงโทษให้เหมาะสมกับโทษในระดับใด จึงจะลงโทษได้^{๑๖}

การลงโทษในทุกสถานที่ยกขานมานั้น เว้นแต่โทษว่ากล่าวตักเตือน ก่อนที่จะลงโทษผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้อง เสนอความเห็นพร้อมกับเหตุผลประกอบเสนอต่อหัวหน้าสถานศึกษา เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงลงโทษได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้มีการพิจารณาลั่นกรองให้รอบคอบ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วหัวหน้าสถานศึกษาอาจมอบอำนาจให้ บุคคลใดซึ่งอาจเป็นผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน มอบอำนาจให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ฝ่ายปกครองของโรงเรียนทำหน้าที่แทนได้

๒. โทษว่ากล่าวตักเตือน ให้ใช้กับนักเรียนนักศึกษาที่กระทำความผิดไม่ร้ายแรง โดยที่หัวหน้า สถานศึกษาหรือครูอาจารย์ที่ได้รับมอบหมายพิจารณาเห็นว่าเหมาะสม และจะบังเกิดผลดีที่สุดแล้ว^{๑๗}

^{๑๕} ระเบียบฯ ข้อ ๖

^{๑๖} ระเบียบฯ ข้อ ๘

^{๑๗} ระเบียบฯ ข้อ ๘

๓. โทษการให้ทำกิจกรรม ให้ใช้สำหรับกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษากระทำผิดระเบียบวินัยของสถานศึกษา หรือต่อศีลธรรมอันดี หรือเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่นักเรียนหรือนักศึกษาอื่น ซึ่งอาจประพฤติตามในทางที่ผิดได้^{๘๘}

การลงโทษโดยการให้ทำกิจกรรมนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่สถานศึกษากำหนด เป็นการให้อำนาจสถานศึกษากำหนดหลักเกณฑ์ในการลงโทษนักเรียนนักศึกษาโดยการทำกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การทำงานให้สถานศึกษา หรือชุมชน หรือโดยการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม หรือต่อสถานศึกษา

๔. การลงโทษโดยการทำทัณฑ์บน ใช้สำหรับในกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษาประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่สภาพนักเรียนหรือนักศึกษาตามกฎหมายกระทรวง ออกตามความในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓๒ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๕ ดังได้กล่าวไว้แล้ว ในกรณีที่ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงหรือเกียรติศักดิ์ของสถานศึกษา หรือฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษาอย่างร้ายแรง หรือได้รับโทษอย่างอื่นแล้ว แต่ยังไม่เจ็ดหลาย ยังคงประพฤติผิดซ้ำอีก ก็ให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือไว้เป็นหลักฐาน และให้เชิญบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาบันทึกรับทราบความผิดและรับรองการทำทัณฑ์บนไว้ด้วย^{๘๙}

๕. การลงโทษโดยการสั่งพักการเรียน ใช้สำหรับกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษากระทำผิดในกรณีต่อไปนี้^{๙๐}

(๑) นักเรียนหรือนักศึกษาที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่สภาพนักเรียนหรือนักศึกษาตามกฎหมายกระทรวง ออกตามความในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓๒ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ในกรณีที่ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติศักดิ์ของสถานศึกษา หรือฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษาอย่างร้ายแรง หรือเคยถูกลงโทษให้ทำทัณฑ์บนมาแล้ว แต่ไม่เจ็ดหลายยังกระทำผิดซ้ำอีก

(๒) นักเรียนหรือนักศึกษา ซึ่งประพฤติตนฝ่าฝืนระเบียบกระทรวงศึกษาธิการที่ระบุไว้ให้สั่งพักการเรียน ซึ่งเป็นกรณีที่มีปรากฏอยู่ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการที่มีหรืออาจมีต่อไปในฉบับอื่น

ระยะเวลาในการลงโทษพักการเรียน^{๙๑}

๑. การสั่งพักการเรียนจะกระทำได้ครั้งหนึ่งไม่เกินเจ็ดวัน หรือจนกว่าความผิดนั้นจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

๒. ในกรณีที่สั่งพักการเรียนเกินเจ็ดวันให้ถือปฏิบัติดังนี้

สำหรับโรงเรียนรัฐบาลที่ตั้งอยู่ในส่วนกลางได้แก่ในเขตกรุงเทพมหานครให้ขออนุมัติต่ออธิบดีกรมเจ้าสังกัด ส่วนโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค ให้ขออนุมัติต่ออธิบดีหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย

สำหรับโรงเรียนเอกชนที่ตั้งอยู่ในส่วนกลางให้ขออนุมัติเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ส่วนโรงเรียนเอกชนให้ขออนุมัติผู้ว่าราชการจังหวัด

^{๘๘} ระเบียบฯ ข้อ ๕

^{๘๙} ระเบียบฯ ข้อ ๑๐

^{๙๐} ระเบียบฯ ข้อ ๑๑

^{๙๑} ระเบียบฯ ข้อ ๑๑

เมื่อสั่งพักการเรียนแล้ว สถานศึกษาจะต้องแจ้งให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองนักเรียนทราบเป็นลายลักษณ์อักษร

เนื่องจากการสั่งพักการเรียนนักเรียนนักศึกษา เป็นการลงโทษที่มีผลกระทบกระเทือนในเชิงลบต่อการศึกษาล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษาที่ถูกลงโทษ เช่น ต้องเสียโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระยะเวลาหนึ่ง อาจเรียนไม่ทันเพื่อนหรือไม่ได้ทำกิจกรรมทางการศึกษาร่วมกับเพื่อน จึงต้องใช้เมื่อจำเป็นและมีเงื่อนไขว่า เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง เพื่อให้สำนึกตนและกลับตัวเป็นคนดี ไม่ใช่มาตรการตอบโต้หรือตอบแทนเพื่อให้นักเรียนนักศึกษาคิดใช้ความผิดที่ตนได้กระทำตามหลักทัณฑ์วิทยา เนื่องจากนักเรียนนักศึกษามีผู้ใช้ผู้ร้ายหรืออาชญากรที่จะต้องขจัดออกสังคม ผู้มีอำนาจในการสั่งพักการเรียน จึงต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาให้รอบคอบสำหรับการสั่งลงโทษพักการเรียนเกินเจ็ดวันนั้น ยังมีผลกระทบกระเทือนต่อนักเรียนนักศึกษามาก จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการกลั่นกรองเป็นลำดับขั้นมากขึ้นอีกสักระยะหนึ่งด้วย

๖. การลงโทษโดยการให้ออก ใช้สำหรับกรณีที่นักเรียนนักศึกษาที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่สภาพนักเรียนหรือนักศึกษาตามกฎกระทรวง ออกตามความในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓๒ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ หรือฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษาหรือประพฤตินิสัยธรรมจนเป็นที่เห็นได้ว่า ถ้าให้อยู่ในสถานศึกษาต่อไป จะทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติศักดิ์ของสถานศึกษาหรือจะเป็นเหตุให้ระเบียบวินัยหรือศีลธรรมอันดีของนักเรียนหรือนักศึกษาอื่นพลอยเสื่อมเสียไปด้วย การที่จะสั่งลงโทษให้ออกนั้น หัวหน้าสถานศึกษาจะต้องเชิญบิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนนักศึกษามารับทราบเหตุผลด้วย จึงจะมีคำสั่งลงโทษให้ออกแก่นักเรียนหรือนักศึกษาผู้นั้นได้ และสถานศึกษาจะต้องออกหนังสือหลักฐานแสดงผลการเรียนให้แก่นักเรียนหรือนักศึกษาผู้นั้นด้วย^{๒๒}

การลงโทษให้ออกนั้นใช้สำหรับนักเรียนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี แต่พ้นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพไปแล้ว เช่น นักเรียนนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในระดับ ปวช., ปวส. หรือระดับอนุปริญญาอื่นๆ และต้องเป็นกรณีที่นักเรียนนักศึกษาได้กระทำความผิดระเบียบวินัย ผิดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีอย่างร้ายแรงเท่านั้น

ข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการลงโทษนักเรียนนักศึกษา

๑. ห้ามครูอาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษาลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาด้วยวิธีรุนแรง หรือใช้ เป็นเครื่องมือในการกลั่นแกล้ง หรือลงโทษด้วยความโกรธ ลู่แก่อำนาจโทษ หรือกระทำไปด้วยความอาฆาต พยาบาท รวมทั้งห้ามมิให้ลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่กำลังเจ็บป่วยทั้งทางกายและจิต หรือกำลังมีปัญหา กระทบกระเทือนจิตใจอย่างแรง ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับอายุ วัย และปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ของนักเรียนหรือนักศึกษาด้วย

จุดมุ่งหมายในการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา ก็เพื่อเป็นการว่ากล่าวสั่งสอนโดยเจตนาที่จะแก้ไขนิสัย และความประพฤติที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องของนักเรียนหรือนักศึกษาให้รู้สำนึกในความผิด ละเว้นการประพฤติชั่ว ที่กำลังกระทำอยู่และกลับประพฤติตนในทางที่ดีต่อไป^{๒๓}

^{๒๒} ระเบียบฯ ข้อ ๑๒

^{๒๓} ระเบียบฯ ข้อ ๑๓

ทั้งนี้เนื่องจากการลงโทษเป็นมาตรการในเชิงลบที่เป็นการใช้อำนาจที่เหนือกว่าของครูอาจารย์ และ กติกาของสถานศึกษา หรือสังคม ในการข่ม เคือง และบังคับให้นักเรียนนักศึกษาที่กระทำผิดรู้สึกสำนึกตัว กลับคืนสู่การเป็นคนดี การลงโทษจึงต้องทำด้วยเหตุผลและเป็นไปโดยยุติธรรม ทั้งผู้ลงโทษจะต้องใช้คุณธรรม ในจิตใจในข้อโทษกรรม และเมตตาธรรม ประกอบในการพิจารณาโทษเสมอ โดยจะต้องพิจารณาบริบทแวดล้อม ในทุกด้าน บังคับและมูลเหตุที่อยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุในการกระทำผิด

๒. ในการลงโทษนักเรียนนักศึกษา โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องบันทึกพฤติกรรมและโทษที่ลงไว้ในสมุดหมายเหตุรายวันของสถานศึกษาเพื่อเป็นหลักฐานทุกครั้ง รวมทั้งต้องแจ้งให้บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ของนักเรียนหรือนักศึกษาทราบเป็นหนังสือทุกครั้งด้วย^{๒๔}

ทั้งนี้ ก็เพื่อให้มีระเบียบเป็นหลักฐานในการติดตามปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน รวมทั้งเพื่อเป็นการร่วมมือกันของทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบิดามารดา^{๒๕}

ข้อกำหนดที่ให้อำนาจส่วนราชการต้นสังกัดออกเพิ่มเติมได้

ให้กรมหรือส่วนราชการที่มีชื่อเรียกอย่างอื่นที่มีฐานะเป็นหน่วยงานระดับกรม วางระเบียบหรือ ข้อกำหนดให้การตัดคะแนนความประพฤตินักเรียนหรือนักศึกษา ในสังกัดได้ตามที่เห็นสมควร

สำหรับสถานศึกษาที่มีระเบียบว่าด้วยการตัดคะแนนความประพฤติของนักเรียนหรือนักศึกษาอยู่แล้ว จะใช้ระเบียบนั้นต่อไปก็ได้

เนื่องจากกรมหรือส่วนราชการที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนแต่ละหน่วยงาน มีลักษณะในการจัดการศึกษา วัตถุประสงค์ ระดับของการจัดการศึกษา อายุของนักเรียนนักศึกษา และปัจจัย แวดล้อม รวมทั้งข้อจำกัดอื่นๆ ที่แตกต่างกันไป ประกอบกับเพื่อเป็นการกระจายอำนาจให้หน่วยงานในระดับ ปฏิบัติการบริหารจัดการการศึกษาในหน่วยงานได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพตรงกับสภาพ ความเป็นจริงมากที่สุด จึงให้หน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้วางระเบียบหรือข้อกำหนดภายในว่าด้วยการตัดคะแนน ความประพฤติของนักเรียนนักศึกษา เพื่อเป็นมาตรการในการควบคุมดูแลพฤติกรรมของนักเรียนนักศึกษา ให้อยู่ในกรอบของระเบียบวินัย กฎหมายและศีลธรรมอันดี

สำหรับระเบียบว่าด้วยการตัดคะแนนความประพฤติของนักเรียนหรือนักศึกษาที่สถานศึกษาใดมีอยู่แล้ว ในส่วนที่ไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ หรือระเบียบกฎหมายอื่นใด รวมทั้งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ ความเป็นจริงอยู่แล้ว ก็สามารถที่จะใช้ระเบียบในส่วนนั้นต่อไปได้

^{๒๔} ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ ข้อ ๑๔

^{๒๕} ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ ข้อ ๑๕

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of the Child) เป็นอนุสัญญาที่จัดทำขึ้นโดยสหประชาชาติ โดยคณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติที่ได้ออกขึ้นตั้งแต่ปีเด็กสากล ๒๕๒๒ และสหประชาชาติได้ให้การรับรอง เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ ลักษณะของอนุสัญญาดังกล่าวเป็นข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อการคุ้มครองคุณภาพชีวิตของเด็กให้ได้มาตรฐานตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และเพื่อให้เด็กสามารถจะพัฒนาตนเองต่อไปได้อย่างเต็มศักยภาพของตน

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยลงนามในภาคยานุวัติสาร (instrument of accession) เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ในปัจจุบันยังมีข้อสงวน ๒ ข้อ คือข้อ ๗ ว่าด้วยเรื่องการได้รับสัญชาติและการเลี้ยงดูจากบิดามารดา และข้อ ๒๒ ว่าด้วยการได้รับสถานะผู้ลี้ภัยและการคุ้มครองช่วยเหลือทางมนุษยธรรม อนุสัญญานี้ถือได้ว่าเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ฉบับที่ ๓ ที่ประเทศไทยได้ลงนามเข้าเป็นภาคีรวม ๔ ฉบับ

สิทธิของเด็ก (Rights of the Child) ได้รับการรับรองโดยอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่เป็นมาตรฐานสากลขั้นต่ำสุดที่เด็กทั่วโลกจะต้องพึงได้รับ เพื่อเป็นหลักประกันและให้ความคุ้มครองแก่เด็กอย่างเต็มที่ในทุกๆ ด้าน ทั้งนี้เพราะเด็กยังเป็นบุคคลที่อ่อนแอ ไม่สามารถคุ้มครองตนเองได้

นอกจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติแล้ว ยังมีประกาศและข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศอีกหลายประการที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้การคุ้มครองและรับรองความปลอดภัยให้แก่เด็ก เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชนของสหประชาชาติ ดังที่กำหนดไว้ในข้อ ๕ ว่า

“เด็กและเยาวชนพึงได้รับการปกป้องให้พ้นจากการถูกทอดทิ้ง ความโหดร้ายทารุณและถูกข่มเหงรังแกทุกชนิด เด็กจะต้องไม่กลายเป็นสินค้าไม่ว่าในรูปแบบใด จะต้องไม่มีการรับเด็กเข้าทำงานก่อนวัยอันควร ไม่มีการกระทำใด ๆ อันเป็นการชักจูงหรืออนุญาตเด็กให้จำต้องรับจ้างทำงาน ซึ่งอาจต้องเป็นผลร้ายต่อสุขภาพของเด็ก หรือเป็นเหตุให้การพัฒนาทางกาย ทางสมอง และทางจิตใจของเด็กต้องเสื่อมถอยลง”

นอกจากนี้แล้วยังมีอนุสัญญา (Convention) และข้อแนะนำ (Recommendation) ฉบับอื่นๆ ที่ให้การปกป้องคุ้มครองเด็กไว้ในแต่ละเรื่องเป็นการเฉพาะ เช่น อนุสัญญาและข้อแนะนำเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กอีกหลายฉบับ ที่มีบทบัญญัติในการให้การคุ้มครองดูแลแรงงานเด็กในแต่ละเรื่องไว้เป็นการเฉพาะ

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแล้วก็ตาม แต่การเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว ยังไม่สามารถนำกฎหมายระหว่างประเทศฉบับนี้มาใช้บังคับในประเทศไทยได้โดยอัตโนมัติ ประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาจะต้องตรากฎหมายภายในขึ้นรองรับ เพื่อบังคับใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาในแต่ละข้อเป็นเรื่องๆ ไป เช่น การคุ้มครองเรื่องแรงงานเด็กจะไปปรากฏอยู่ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน เป็นต้น

ในปัจจุบันได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทหลัก ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กและการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กไว้เป็นอันมาก จนถือได้ว่าหากปฏิบัติตาม ขอบัญญัติของกฎหมายได้สมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว สิทธิของเด็กไทยจะได้รับการปกป้องคุ้มครองเกือบสมบูรณ์แบบ แต่สำหรับในทางปฏิบัติแล้ว ยังมีกฎหมายเกี่ยวกับเด็กเป็นจำนวนมากที่ยังล้าสมัยไม่เป็นปัจจุบันและไม่ทันกับ เหตุการณ์ และการบัญญัติกฎหมายในแต่ละช่วงระยะเวลาที่เป็นไปตามบริบทแวดล้อมทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคม

กล่าวคือในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ไม่มีกฎหมายโดยตรงเกี่ยวกับการพัฒนาหรือส่งเสริมเด็ก ยังคง ใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบัน ๕ ฉบับ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องบทลงโทษทางอาญากรณีกระทำความผิดทางอาญาและ การฟื้นฟูบำบัด ขณะถูกขังหรือฝึกอบรม การเกณฑ์ทหาร การห้ามคนต่างด้าว หรือการจดทะเบียนเพื่อแจ้ง สถานะของครอบครัว ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลทางทะเบียนราษฎร กฎหมายบางฉบับไม่มีการบังคับใช้ใน ทางปฏิบัติ เช่น พระราชบัญญัติปรามการทำให้แพร่หลายและค้าวัตถุอันลามก พ.ศ. ๒๕๓๑ แต่เป็นกฎหมาย ที่ไม่มีการอ้างฟ้องคดีสู่ศาล เนื่องจากมีประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๗ เกี่ยวกับเอกสารสิ่งพิมพ์ และ สิ่งอื่นใดอันลามก ใช้อยู่แล้ว

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๒๐ มีกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่ยังใช้บังคับอยู่ ๑๒ ฉบับ ส่วนใหญ่เป็น เรื่องการควบคุมความประพฤติไม่สมควรของนักเรียนนักศึกษา เจตนาของการตรากฎหมายขึ้นบังคับใช้เพื่อหยุด กิจกรรมทางการเมืองของนักเรียนนักศึกษาที่เริ่มสนใจและมีบทบาททางการเมืองเพื่อปรามให้ลดลง เนื่องจาก ในขณะนั้นยังเป็นการปกครองแบบเผด็จการทหาร

ในยุคปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นต้นมา มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวนี้ ๒๖ ฉบับ เป็นการบัญญัติกฎหมายใหม่แทนกฎหมายเดิมบางฉบับที่ยกเลิกไป โดยกำหนดมาตรการเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา สังคม และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและ เยาวชนมากขึ้น และกระจายไปสู่กลุ่มเด็กด้อยโอกาสมากขึ้น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา สวัสดิการ การปราบปรามยาเสพติด การปรามการค้าประเวณี เป็นต้น แต่ขณะเดียวกันก็มีเด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อ ของสังคมมากขึ้น เช่น เป็นเหยื่อของความรุนแรง การค้าหญิงและเด็ก การกระทำทารุณ การทรมานเด็ก ทั้งร่างกายและจิตใจ การแสวงประโยชน์ทุกรูปแบบจากเด็ก ทั้งด้านแรงงานและทางเพศ รวมทั้งกฎหมาย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก

อีกประการหนึ่ง คือ จำเป็นต้องมีการพัฒนา ปรับปรุงกฎหมายและบัญญัติกฎหมายใหม่ขึ้นรองรับ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเพื่อนำเจตนารมณ์ของกฎหมายไปสู่การปฏิบัติโดยให้มีการบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการประกันสวัสดิภาพ การประกันสังคมหรือส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสหรือได้ใช้สิทธิ ของเด็กตามอนุสัญญาอย่างเต็มที่ รวมทั้งการสร้างกลไกเพื่อขับเคลื่อนให้กระบวนการในการคุ้มครองสิทธิเด็ก ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อที่จะให้สามารถเห็นได้ว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีข้อกำหนดอย่างไร และมีกฎหมายภายใน ของไทยเกี่ยวข้องกับอนุสัญญาในแต่ละข้ออย่างไร รวมทั้งยังมีปัญหาหรือการไม่อาจปฏิบัติได้อย่างไรจึงนำเสนอ โดยสรุปข้ออนุสัญญาและประเด็นที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑. กำหนดนิยามของคำว่าเด็กว่า “เด็กหมายถึงมนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. พ.ร.บ. ส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๓
๒. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พ.ย. ๒๕๑๕ ข้อ ๑
๓. พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔
๔. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๓, ๗๔, ๗๕ และ ๗๖
๕. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕ และ ๑๔๔
๖. พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔
๗. พ.ร.บ. มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๔

ปัญหา การกำหนดอายุของเด็ก/เยาวชนที่ยังมีความแตกต่างกัน เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาโทษและการบรรลุนิติภาวะ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒. การไม่เลือกปฏิบัติ

“๑. รัฐจะเคารพและประกันสิทธิตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้แก่เด็กแต่ละคนที่อยู่ในเขตอำนาจของตน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติไม่ว่าชนิดใดๆ โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติ ชาติพันธุ์หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่นๆ ของเด็ก หรือบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย

๒. รัฐจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง เพื่อที่จะประกันว่าเด็กได้รับการคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติหรือการลงโทษในทุกรูปแบบบนพื้นฐานของสถานภาพ กิจกรรมความคิดเห็นที่แสดงออก หรือความเชื่อของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือสมาชิกในครอบครัวของเด็ก”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๓๐
๒. พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๒, ๕๔, ๕๗ และ ๕๘
๓. พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๓ มาตรา ๖ และ ๘
๔. พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
๕. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๕) ออกตาม พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๓ ข้อ ๒ และ ๓

ปัญหา การเลือกปฏิบัติยังมีอยู่อีกมาก เช่นกรณีเด็กต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเพื่อมาทำงานหรือถูกหลอกลวงให้มาค้าประเวณี ยังไม่มีมาตรการของรัฐที่คุ้มครองอย่างชัดเจน และไทยยังมีข้อสงวนที่ ๗ ซึ่งต้องคง พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๒๕ ทวิที่ให้สัญชาติแก่เด็ก ด้วยเหตุผลเพื่อความมั่นคงไว้

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓. คำมั่นถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก

“๑. ในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาสนา หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์การนิติบัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก

๒. *รัฐภาคีรับที่จะประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลเด็กเท่าที่จำเป็นสำหรับความอยู่ดีของเด็ก โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นที่รับผิดชอบเด็กนั้น ตามกฎหมายด้วย และเพื่อการนี้ จะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติและบริหารที่เหมาะสมทั้งปวง

๓. รัฐภาคีจะประกันว่าสถาบัน การบริการ และการอำนวยความสะดวกที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการดูแลหรือการคุ้มครองเด็กนั้นจะเป็นไปตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้โดยหน่วยงานที่มีอำนาจโดยเฉพาะ ในด้านความปลอดภัย สุขภาพ และในเรื่องจำนวนและความเหมาะสมของเจ้าหน้าที่ตลอดจนการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕๓, ๘๐ และ ๑๕๐
๒. พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๗ และ ๔๘
๓. พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๑
๔. พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒
๕. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๔, ๕, ๖, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕
๖. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๔ และ ๗๗
๗. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๐, ๑๕๖๑, ๑๕๖๔, ๑๕๖๕, ๑๕๖๖, ๑๕๖๗, ๑๕๖๘, ๑๕๖๙, ๑๕๗๒ และ ๑๕๗๕

ปัญหา ในทางปฏิบัติยังมีการละเมิดสิทธิเด็กตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ยังไม่ได้รับความเสมอภาคในระบบยุติธรรมเนื่องจากศาลเยาวชนและครอบครัวยังไม่มีทั่วประเทศ และการบังคับในทางแพ่ง โดยเฉพาะการบังคับคดีเรื่องอุปการะเลี้ยงดูบุตรยังทำได้ยาก

อนุสัญญาฯ ข้อ ๔. รัฐจะพึงปฏิบัติให้เป็นไปตามอนุสัญญา

“รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งด้านนิติบัญญัติ บริหารและด้านอื่นๆ เพื่อการปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิที่อนุสัญญานี้ได้ให้การยอมรับในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมนั้น รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการเช่นว่านั้นโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่และภายในกรอบของความร่วมมือระหว่างประเทศเมื่อจำเป็น”

* อนุสัญญาข้อ ๓ ประเทศไทยได้มีกฎหมายรองรับไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ บรรพ ๕ หมวด ๒

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๗๕

ปัญหา ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่ยังมิได้แก้ไขและยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายใหม่รองรับตามรัฐธรรมนูญ ได้ครบถ้วน

อนุสัญญาฯ ข้อ ๕. การพutschิตินหน้าทีของบิดามารดา ครอบครัวหรือชุมชน

“รัฐภาคีจะเคารพต่อความรับผิดชอบ สิทธิ และหน้าที่ของบิดามารดาหรือของสมาชิกของครอบครัวขยาย หรือชุมชน ซึ่งกำหนดไว้โดยขนบธรรมเนียมในท้องถิ่น หรือของผู้ปกครองตามกฎหมายหรือบุคคลอื่นที่รับผิดชอบต่อเด็กตามกฎหมาย ในอันที่จะให้แนวทางและการแนะแนวตามที่เหมาะสมในการใช้สิทธิของเด็ก ตามที่อนุสัญญานี้ให้การรับรอง ในลักษณะที่สอดคล้องกับความสามารถที่พัฒนาตามวัยของเด็ก”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖๕

ปัญหา บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญยังไม่ครอบคลุมทุกประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิของเด็กและการพัฒนาตามวัย

อนุสัญญาฯ ข้อ ๖. เด็กมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอดและได้รับการพัฒนา

“๑. รัฐภาคียอมรับว่า เด็กทุกคนมีสิทธิติดตัวที่จะมีชีวิต

๒. รัฐภาคีจะประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ให้มีการอยู่รอดและการพัฒนาของเด็ก”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕๓ และ ๘๐

๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕

๓. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๓, ๓๐๔ และ ๓๐๕

ปัญหา การทำแท้งเถื่อนยังคงมีอยู่แพร่หลาย การบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพ สุขภาพของทารกในครรภ์ยังไม่ได้รับการดูแลจากรัฐเพียงพอที่จะลดจำนวนการตายของทารกตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา

อนุสัญญาฯ ข้อ ๗. สิทธิที่จะได้รับการจดทะเบียนเกิด

“๑. เด็กจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังการเกิด และจะมีสิทธิที่จะมีชื่อนับแต่เกิดและ *สิทธิที่จะได้สัญชาติและเท่าที่จะเป็นไปได้ **สิทธิที่จะรู้จักและได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน

๒. รัฐภาคีจะประกันให้มีการปฏิบัติตามสิทธิเหล่านี้ตามกฎหมายภายในและพันธกรณีของรัฐภาคีที่มีอยู่ภายใต้ตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ได้จดทะเบียนในสถานะไร้สัญชาติ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. พ.ร.บ. ทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๘, ๑๙ และ ๒๐

๒. พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗ ทวิ

๓. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๖๔

๔. กฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความใน พ.ร.บ. การทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑
 ๕. ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๕๐ ถึง ๖๐

ปัญหา ประเทศไทยยังคงตั้งข้อสงสัยในอนุสัญญาข้อนี้ เนื่องจากไทยประสบปัญหาที่มีผู้หลบหนีเข้าเมือง โดยผิดกฎหมายจำนวนมาก เพื่อลี้ภัยสงครามและเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้เกิด ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมมาก เช่น ปัญหาเด็กเร่ร่อน เด็กขอทาน

อนุสัญญาฯ ข้อ ๘. สิทธิในการรักษาเอกลักษณ์ของตน

“๑. รัฐภาคีรับที่จะเคารพต่อสิทธิของเด็กในการรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้รวมถึงสัญชาติ ชื่อ และความสัมพันธ์ทางครอบครัวของตนตามที่กฎหมายรับรอง โดยปราศจากการแทรกแซงที่มีชอบด้วยกฎหมาย
 ๒. ในกรณีที่มีการตัดเอกลักษณ์บางอย่าง หรือทั้งหมดของเด็กออกไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย รัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือและความคุ้มครองตามสมควรเพื่อให้เอกลักษณ์ของเด็กกลับคืนมาโดยเร็ว”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๔
๒. พ.ร.บ. ชื่อนุคคล พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๖, ๗ และ ๘
๓. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๖๑

ปัญหา บุตรต้องใช้ชื่อสกุลบิดาหากปรากฏว่ามีบิดา (แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๘๓/๒๕๒๒ ว่าเด็ก จะใช้ชื่อสกุลของมารดาก็ได้)

อนุสัญญาฯ ข้อ ๙. สิทธิที่จะไม่ถูกแยกจากบิดามารดา

“๑. รัฐภาคีจะประกันว่า เด็ก* จะไม่ถูกแยกจากบิดามารดาโดยขัดกับความประสงค์ของบิดามารดา เว้นแต่ในกรณีที่หน่วยงานที่มีอำนาจ ซึ่งอาจถูกทบทวนโดยทางศาลจะกำหนดตามกฎหมายและวิธีพิจารณา ที่ใช้บังคับอยู่ว่าการแยกเช่นนี้จำเป็นเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก การกำหนดเช่นนี้อาจจำเป็น ในกรณีเฉพาะ เช่น ในกรณีที่เด็กถูกระงับโดยมิชอบหรือถูกทอดทิ้งโดยบิดามารดา หรือในกรณีที่บิดา มารดาอยู่แยกกันและต้องมีการตัดสินใจว่าเด็กจะพำนักที่ใด

๒. ในการดำเนินการใดๆ ตามวรรค ๑ ของข้อนี้ จะให้โอกาสทุกฝ่ายที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าว และแสดงความคิดเห็นของตนให้ประจักษ์

๓. รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิของเด็กที่ถูกแยกจากบิดามารดา หรือจากทั้งคู่อันที่จะรักษา ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการติดต่อโดยตรงทั้งกับบิดาและมารดาอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่เป็นการขัดต่อ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก

๔. ในกรณีที่การแยกเช่นนี้เป็นผลมาจากการกระทำใดๆ โดยรัฐภาคีต่อบิดาหรือมารดา หรือทั้ง บิดาและมารดา หรือต่อเด็ก เช่น การกักขัง การจำคุก การเนรเทศ การส่งตัวออกนอกประเทศหรือการเสียชีวิต (รวมทั้งการเสียชีวิตอันเกิดจากสาเหตุใดๆ ที่เกิดขึ้นขณะที่ผู้นั้นอยู่ในการควบคุมของรัฐ) หากมีการร้องขอ รัฐภาคีนั้นจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเกี่ยวกับที่อยู่ของสมาชิกของครอบครัวที่หายไปแก่บิดามารดา เด็ก หรือในกรณีที่เหมาะสมแก่สมาชิกคนอื่นของครอบครัว เว้นแต่เนื้อหาของข้อมูลข่าวสารนั้นจะก่อให้เกิด ความเสียหายต่อความอยู่ดีของเด็ก

อนึ่ง รัฐภาคีจะให้การประกันต่อไปว่าการยื่นคำร้องขอเช่นนั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลร้ายต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔, ๑๕๒๐, ๑๕๒๑, ๑๕๓๐, ๑๕๖๔, ๑๕๖๕, ๑๕๖๖, ๑๕๖๗, ๑๕๖๘, ๑๕๘๒, ๑๕๘๓, ๑๕๘๔, ๑๕๘๔/๑, ๑๕๘๘/๒๑, ๑๕๘๘/๒๒, ๑๕๘๘/๒๓, ๑๕๘๘/๒๔, ๑๕๘๘/๒๘, ๑๕๘๘/๓๑, ๑๕๘๘/๓๕ และ ๑๕๘๘/๓๗
๒. พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๕, ๖, ๑๘ และ ๒๑
๓. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๒, ๔, ๕, ๗, ๑๐, ๑๒, ๑๓ และ ๑๕
๔. พ.ร.บ. ราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕
๕. ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๘๑ เรื่องเด็กในความดูแลของผู้ต้องขังติดมายังเรือนจำ ข้อ ๑ ถึง ๗
๖. ระเบียบกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๘๑ เรื่องเด็กในความดูแลของผู้ต้องขังติดมายังเรือนจำ ข้อ ๑ ถึง ๘

ปัญหา เด็กกำพร้าที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ยังไม่ได้รับการดูแลช่วยเหลือจากรัฐ กรณีถูกฟ้องเลิกรับบุตรบุญธรรมจากผู้รับบุตรบุญธรรม และปัจจุบันยังคงมีเฉพาะผู้ต้องขังเป็นหญิงตั้งครรภ์จนคลอดบุตรในเรือนจำเท่านั้นที่เด็กอยู่ได้จนครบอายุ ๓ ปี

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๐. สิทธิในการอยู่ร่วมกันกับครอบครัว

“๑. ตามพันธกรณีของรัฐภาคี ภายใต้ข้อ ๕ วรรค ๑ คำร้องของเด็ก หรือบิดามารดาของเด็กที่จะเดินทางเข้าหรือออกนอกรัฐภาคี เพื่อวัตถุประสงค์ของการกลับไปอยู่ร่วมกันใหม่เป็นครอบครัว จะได้รับการดำเนินการโดยรัฐภาคีในลักษณะที่เป็นคุณ มีมนุษยธรรมและรวดเร็ว รัฐภาคีจะประกันอีกด้วยว่าการยื่นคำร้องดังกล่าวจะไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้ร้องและสมาชิกในครอบครัวของผู้ร้อง

๒. เด็กที่บิดามารดาอาศัยอยู่ต่างรัฐกันกับเด็ก จะมีสิทธิที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัวและการติดต่อโดยตรงกับทั้งบิดาและมารดาได้อย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่ในสภาพการพิเศษเพื่อการนี้และตามพันธกรณีของรัฐภาคีภายใต้ข้อ ๕ วรรค ๑ รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิของเด็กและบิดามารดาของเด็กในอันที่จะเดินทางออกนอกประเทศใดๆ รวมทั้งประเทศของตนและสิทธิที่จะเดินทางเข้าประเทศของตน สิทธิที่จะเดินทางออกนอกประเทศใดๆ จะอยู่ภายใต้ความสงบเรียบร้อย สาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชนหรือสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นและสอดคล้องกับสิทธิอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับในอนุสัญญานี้”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๓๖, ๓๗ และ ๕๓
๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๘๘/๒๘
๓. พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๘ มาตรา ๓ และ ๕
๔. พ.ร.บ. การทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๔ และ ๑๗

๕. ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๒๖ และ ๑๒๗

ปัญหา เด็กข้ามชาติและแรงงานเดือนผิดกฎหมาย ตรวจสอบ วันเกิด อายุที่แท้จริง และที่อยู่ได้ยากมาก

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๑. หยุดยั้งการโยกย้ายเด็กโดยมิชอบ

“๑. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่จะหยุดยั้งการโยกย้ายเด็ก และการไม่ส่งเด็กกลับคืนจากต่างประเทศที่มีขอบด้วยกฎหมาย

๒. เพื่อการนี้ รัฐภาคีจะส่งเสริมให้มีการจัดทำความตกลงทวิภาคี หรือพหุภาคีหรือการภาคยานุวัติความตกลงที่มีอยู่”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗
๒. พ.ร.บ. มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๕, ๘, ๙, ๑๐ และ ๑๑
๓. พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๑๘
๔. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ออกตามความใน พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕) และแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๖
๕. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ออกตามความใน พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ ข้อ ๒ และ ๓
๖. พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๑, ๑๒ และ ๒๔

ปัญหา การดำเนินคดีอย่างต่อเนื่องกับผู้จัดหาหรือนำตัวเด็กในประเทศเพื่อนบ้านมาค้าประเวณีในไทยมีน้อย และยังปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะเป็นผู้ต้องหามากกว่าเป็นเหยื่อ โดยมุ่งประสงค์ที่จะส่งตัวออกนอกประเทศ เพื่อเป็นการผลักภาระ และเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๒. สิทธิที่จะคิดและแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่กระทบต่อตน

“๑. รัฐภาคีจะประกันแก่เด็กที่สามารถมีความคิดเห็นเป็นของตนเองได้แล้ว ซึ่งสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นเหล่านั้นโดยเสรีในทุกๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็ก ทั้งนี้ ความคิดเห็นดังกล่าวของเด็กจะได้รับการพิจารณาดมสมควรแก่อายุ และวุฒิภาวะของเด็กนั้น

๒. เพื่อความมุ่งประสงค์นี้ เด็กจะได้รับโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โอกาสที่จะมีสิทธิมีเสียงในกระบวนการพิจารณาทางตุลาการและทางปกครองใดๆ ที่มีผลกระทบต่อเด็ก ไม่ว่าโดยตรง หรือโดยผ่านผู้ทำการแทนหรือองค์กรที่เหมาะสมในลักษณะที่สอดคล้องกับระเบียบวิธีปฏิบัติตามกฎหมายภายใน”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๓๕
๒. พ.ร.บ. จัดตั้งศาลคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๓, ๗๑, ๗๗ และ ๘๓
๓. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ และ ๑๗๓

ปัญหา ประเทศไทยยังมีศาลเยาวชนและครอบครัวไม่ครบทั่วประเทศเด็กและเยาวชนจึงไม่ได้รับความเสมอภาคในระบบยุติธรรมโดยเท่าเทียมกัน

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๓. มีเสรีภาพในการแสดงออกและการรับข้อมูลข่าวสารโดยไม่ถูกจำกัด

“๑. เด็กจะมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก สิทธินี้จะรวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหาได้รับ หรือ ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความคิดทุกลักษณะโดยไม่ถูกจำกัดโดยเขตแดน ไม่ว่าจะโดยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือการตีพิมพ์ ในรูปของศิลปะหรือผ่านสื่ออื่นใดตามที่เด็กเลือก

๒. การใช้สิทธิดังกล่าวนี้อาจอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ แต่ข้อจำกัดเหล่านี้ต้องเป็นข้อจำกัด เช่นที่บัญญัติตามกฎหมาย และเช่นที่จำเป็นเท่านั้น ดังนี้

(ก) เพื่อการเคารพต่อสิทธิและชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือ

(ข) เพื่อการรักษาความมั่นคงของชาติ หรือความสงบเรียบร้อย หรือสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๗, ๓๘, ๔๑, ๔๒ และ ๕๘

๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๓, ๒๕, ๑๕๔๕, ๑๕๔๘ และ ๑๕๕๖

ปัญหา เด็กที่ยังมิได้เป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของบิดาและยังมิได้บรรลุนิติภาวะ ไม่อาจให้ความยินยอมในคดีที่บิดายื่นคำร้องขอรับรองบุตร ภาระการอุปการะเลี้ยงดูจึงตกแก่มารดาฝ่ายเดียว

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๔. มีเสรีภาพในการคิดและการนับถือศาสนา

“๑. รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิของเด็กที่จะมีเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา

๒. รัฐภาคีจะเคารพต่อสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา และผู้ปกครองตามกฎหมายในกรณีที่เหมาะสม ในอันที่จะให้แนวทางแก่เด็กในการใช้สิทธิของตนในลักษณะที่สอดคล้องกับความสามารถที่พัฒนาตามวัยของเด็ก

๓. เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของตน อาจอยู่เพียงภายใต้ข้อจำกัดเช่นที่กำหนดโดยกฎหมายเท่านั้น และเช่นที่จำเป็นที่จะรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน หรือสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลอื่น”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๘ และ ๗๘

๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๘/๕

ปัญหา เด็กไม่ทราบถึงสิทธิของตน และการบังคับใช้กฎหมายของไทยยังขาดประสิทธิภาพ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๕. มีเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสงบ

“๑. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะมีเสรีภาพในการสมาคมและเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสงบ

๒. ไม่อาจมีการจำกัดการใช้สิทธิเหล่านี้ นอกเหนือจากข้อจำกัดที่กำหนดขึ้นโดยสอดคล้องกับกฎหมายและที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์ของความมั่นคงแห่งชาติ หรือความปลอดภัย

ของประชาชน ความสงบเรียบร้อย การคุ้มครองด้านสาธารณสุขหรือศีลธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔๔ และ ๔๕

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๖. สิทธิในความเป็นส่วนตัวและครอบครัวต้องไม่ถูกแทรกแซง

“๑. เด็กจะไม่ถูกแทรกแซงโดยพลการหรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว บ้านหรือหนังสือได้ครอบ รวมทั้งจะไม่ถูกกระทำโดยมิชอบต่อเกียรติและชื่อเสียง

๒. เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายจากการแทรกแซงหรือการกระทำดังกล่าว”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔, ๕, ๒๖, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๕, ๓๗, ๔๘ และ ๕๓
๒. พ.ร.บ. บัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. ๒๕๒๖ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๒) มาตรา ๕, ๖ และ ๑๑

ปัญหา ในทางปฏิบัติยังมีการละเมิดและแทรกแซงความเป็นส่วนตัวอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็ก ในสถานศึกษา

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๗. สิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ส่งเสริมความผาสุกทางกายและจิตใจ

“รัฐภาคียอมรับในหน้าที่อันสำคัญของสื่อมวลชนและจะประกันว่าเด็กสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และวัสดุจากแหล่งต่าง ๆ กัน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลข่าวสารและวัสดุที่มุ่งส่งเสริมความผาสุกทั้งทางสังคม จิตใจ และศีลธรรม ตลอดจนสุขภาพกายและจิตของเด็ก เพื่อการนี้ รัฐภาคีจะ

ก) ส่งเสริมให้สื่อมวลชนเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัสดุที่จะมีประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม แก่เด็กและโดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของข้อ ๒๕

ข) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการผลิต แลกเปลี่ยนและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และวัสดุดังกล่าวจากแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

ค) ส่งเสริมการผลิตและเผยแพร่หนังสือสำหรับเด็ก

ง) ส่งเสริมให้สื่อมวลชนให้ความสนใจเป็นพิเศษกับความจำเป็นทางด้านภาษาของเด็กที่เป็นสมาชิกของชนกลุ่มน้อยหรือชนพื้นเมือง

จ) ส่งเสริมการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการป้องกันเด็กจากข้อมูล ข่าวสาร และวัสดุที่เป็นอันตรายต่อความอยู่ดีกินดีของเด็ก ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงบทบัญญัติในข้อ ๑๓ และ ๑๘”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔ และ ๑๕
๒. พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๘๔ มาตรา ๕ และ ๒๑

๓. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๗

๔. คำสั่งของคณะปฏิวัติการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๓๖ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕
ข้อ ๓ (๔)

ปัญหา ความล้าหลังของกฎหมายและกลไกในกระบวนการยุติธรรม ที่ยังพัฒนาตามไม่ทันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ถูกนำไปใช้ในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมและในการประกอบอาชญากรรม เช่น การมีภาพลามกปรากฏแพร่หลายในอินเทอร์เน็ต (Internet)

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๘. รัฐต้องช่วยเหลือบิดามารดาในการอบรมและพัฒนาเลี้ยงดูเด็ก

“๑. รัฐภาคีจะใช้ความพยายามอย่างที่สุด เพื่อประกันให้มีการยอมรับหลักการที่ว่าทั้งบิดาและมารดามีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก บิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายแล้วแต่กรณี เป็นผู้รับผิดชอบเบื้องต้นในการเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นพื้นฐาน

๒. เพื่อความมุ่งประสงค์ในการให้หลักประกันและส่งเสริมสิทธิที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ รัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่บิดามารดา และผู้ปกครองตามกฎหมายในอันที่จะปฏิบัติความรับผิดชอบของตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และจะประกันให้มีการพัฒนาสถาบัน อำนวยความสะดวกและการบริการต่างๆ สำหรับการดูแลเด็ก

๓. รัฐภาคีดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงที่จะประกันว่า บุตรของบิดามารดาที่ต้องทำงานมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการดูแลเด็กที่พวกเขาจะมีสิทธิจะได้”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๘๐

๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๒, ๒๔, ๒๖, ๒๗, ๑๕๖๔, ๑๕๖๕, ๑๕๖๖, ๑๕๖๗, ๑๕๗๔ และ ๑๕๘๔/๑

๓. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๖, ๑๐, ๑๕, ๒๐ และ ๒๔

๔. ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้อ ๓, ๕ และ ๕

๕. พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๔๕, ๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๑, ๕๒, ๑๔๔ และ ๑๔๕

๖. พ.ร.บ. ส่งเสริมการฝึกอาชีพ พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๔, ๑๕ และ ๒๔

ปัญหา กฎหมายการฝึกอาชีพให้แก่เด็กที่ทำงานยังไม่ชัดเจน และยังไม่ได้รับการพัฒนาให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย โดยแท้จริง

อนุสัญญาฯ ข้อ ๑๕. รัฐต้องคุ้มครองเด็กจากการใช้ความรุนแรง

“๑. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ด้านนิติบัญญัติ บริหาร สังคม และการศึกษา ในอันที่จะคุ้มครองเด็กจากรูปแบบทั้งปวง ความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ การทำร้ายหรือการกระทำ

อันมิชอบ การทอดทิ้งหรือการปฏิบัติโดยประมาท การปฏิบัติที่ผิดหรือการแสวงประโยชน์ รวมถึงการกระทำอันมิชอบทางเพศ ขณะอยู่ในความดูแลของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นใดซึ่งเด็กนั้นอยู่ในความดูแล

๒. ตามแต่จะเหมาะสม มาตรการคุ้มครองเช่นว่านี้ควรรวมถึง กระบวนการที่มีประสิทธิผลสำหรับการจัดตั้งแผนงานทางสังคม ในอันที่จะให้การสนับสนุนที่จำเป็นแก่เด็กและบุคคลซึ่งเด็กนั้นอยู่ในความดูแล ตลอดจนกระบวนการที่มีประสิทธิผลสำหรับการป้องกันในรูปแบบอื่น และให้มีการระงับ การรายงาน การส่งเรื่องเพื่อพิจารณา การสืบสวน การปฏิบัติและการติดตามเรื่องของกรณีการปฏิบัติที่ผิดต่อเด็กตามที่ระบุมาแล้วข้างต้นในกรณีที่เหมาะสมให้ทางตุลาการเข้ามามีส่วนร่วมด้วย”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕๓ และ ๘๐
๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๘/๒๔, ๑๕๕๘/๒๕, ๑๕๕๘/๓๑, ๑๕๕๘/๓๕ และ ๑๕๕๘/๓๗
๓. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๓ ถึง ๗๖ มาตรา ๒๗๗, ๒๗๗ ทวิ, ๒๗๗ ตริ, ๒๗๘, ๒๘๐, ๒๘๒, ๒๘๓, ๒๘๓ ทวิ, ๒๘๔, ๒๘๕, ๒๘๖, ๒๘๖, ๒๘๖, ๒๘๖, ๓๐๑, ๓๐๖, ๓๐๗ ถึง ๓๒๑ และ ๓๕๐
๔. พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒
๕. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๕ และ ๑๓
๖. กฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๕๑๕) ออกตามความในประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕
๗. ประกาศกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๒๖ อาศัยอำนาจตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๐๓ ข้อ ๒
๘. พ.ร.บ. สถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๖
๙. พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๑๕, ๑๖, ๓๕, ๑๔๔ และ ๑๔๗
๑๐. พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๒๒, ๒๖, ๒๘, ๓๐ และ ๓๑
๑๑. พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓, ๕, ๖, ๗, ๘, ๘๕, ๕๑, ๕๔, ๖๐ และ ๖๑
๑๒. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กโดยสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓
๑๓. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓

ปัญหา - การบังคับใช้กฎหมายของไทยยังขาดประสิทธิภาพและขาดความร่วมมือกันในระบบกระบวนการยุติธรรม

- การลงโทษบิดามารดาเด็กที่ค้าเด็กหรือรู้เห็นเป็นใจในการค้าเด็ก ตามมาตรา ๑๐ แห่ง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่มีประสิทธิภาพในการบังคับพอ เนื่องจากเด็กไม่เป็นพยานในการเบิกความลงโทษบิดามารดาของตน
- ไม่มีกลไกที่ใช้ในการคุ้มครองเด็กที่ถูกนายจ้างล่วงละเมิดทางเพศ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๐. รัฐต้องดูแลเด็กที่ถูกพรากจากครอบครัว

“๑. เด็กที่ถูกพรากจากสภาพครอบครัวไม่ว่าจะโดยถาวรหรือชั่วคราว หรือที่ไม่อาจปล่อยให้อยู่ในสภาพที่ว่านั้น เพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเอง จะได้รับการคุ้มครองและความช่วยเหลือพิเศษที่จัดให้โดยรัฐ

๒. รัฐภาคีจะประกันให้มีการดูแลแก่เด็กเช่นว่านั้นตามกฎหมายภายใน

๓. นอกเหนือจากประการอื่นแล้ว การดูแลดังกล่าวอาจรวมถึง การจัดหาผู้อุปถัมภ์ กาฟาลาห์ของกฎหมายอิสลาม การรับบุตรบุญธรรม หรือถ้าจำเป็น การจัดให้อยู่ในความดูแลของสถาบันที่เหมาะสมสำหรับการดูแลเด็ก ในการพิจารณาถึงหนทางแก้ไขให้คำนึงถึงความต่อเนื่องในการเลี้ยงดูเด็กและภูมิหลังทางชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม และภาษาของเด็ก

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๕

๒. ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้อ ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ๙

๓. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๒, ข้อ ๔ ถึงข้อ ๑๕, ๑๖, ๒๐, ๒๑, ๒๓ และ ๒๔

๔. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ออกตามความในคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๑ ถึง ๑๕”

ปัญหา รัฐยังไม่ได้เข้ามาดูแลเด็กที่บิดามารดาถูกจำคุก เด็กเร่ร่อน รวมทั้งบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ให้การคุ้มครองและดูแลสวัสดิภาพของเด็กยังมีน้อยมาก

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๑. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก

“รัฐภาคีซึ่งยอมรับและหรือยอมให้มีระบบการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจะประกันว่าประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่สุด และจะ

ก) ประกันว่าการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้กำหนดตามกฎหมายและวิธีพิจารณาที่ใช้บังคับอยู่ และอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารทั้งปวงที่เกี่ยวข้องและเชื่อถือได้ว่า การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมนั้น กระทำได้เมื่อคำนึงถึงสถานภาพของเด็กใน ส่วนที่เกี่ยวกับบิดามารดา ญาติพี่น้อง และผู้ปกครองตามกฎหมายและในกรณีจำเป็น บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความยินยอมอย่างผู้เข้าใจเรื่องต่อการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมโดยได้รับคำปรึกษาตามที่จำเป็น

ข) ยอมรับว่าการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมข้ามประเทศอาจถือได้ว่าเป็นทางเลือกหนึ่งของการดูแลเด็ก หากไม่สามารถจัดหาผู้อุปถัมภ์หรือครอบครัวที่รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมให้เด็กได้ หรือไม่สามารถให้เด็กได้รับการดูแลด้วยวิธีการอันเหมาะสมในประเทศต้นกำเนิดของเด็กนั้น

ค) ประกันว่าเด็กที่อยู่ในข่ายของการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมข้ามประเทศ จะได้รับมาตรการคุ้มครองและมาตรฐานเช่นเดียวกับที่ใช้อยู่ในกรณีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมภายในประเทศ

ง) ดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงเพื่อประกันว่า ในการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมข้ามประเทศนั้น การจัดหาผู้อุปการะแก่เด็กจะไม่ส่งผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ทางการเงินที่ไม่สมควรจากการนั้น

จ) ส่งเสริมเมื่อเห็นว่าเป็นการเหมาะสมซึ่งความมุ่งหมายของข้อนี้เป็นการจัดทำข้อตกลงหรือความตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี และภายในกรอบนี้พยายามที่จะประกันว่าการจัดหาผู้อุปถัมภ์แก่เด็กในอีกประเทศหนึ่งนั้น ได้กระทำโดยหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ ทั้งฉบับรวม ๓๕ มาตรา
๒. กฎกระทรวง พ.ศ. ๒๕๒๓ ออกตามความใน พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕) แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ข้อ ๑ ถึง ๑๐
๓. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ออกตามความใน พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕) แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ข้อ ๑ ถึง ๖
๔. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ออกตามความใน พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒
๕. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ออกตามความใน พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ ข้อ ๒ ถึง ๗
๖. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความใน พ.ร.บ. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒
๗. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๕๘/๑๕ ถึง ๑๕๕๘/๓๗

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๒. เด็กที่ลี้ภัยต้องได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือ

“๑. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะประกันว่าเด็กที่ร้องขอสถานะเป็นผู้ลี้ภัยหรือที่ได้รับการพิจารณาเป็นผู้ลี้ภัยตามกฎหมายหรือกระบวนการภายในหรือระหว่างประเทศที่ใช้บังคับ ไม่ว่าจะมิบิดามารดาของเด็กหรือบุคคลอื่นติดตามมาด้วยหรือไม่ก็ตาม จะได้รับการคุ้มครองและความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมที่เหมาะสมในการได้รับสิทธิที่มีอยู่ตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญานี้และในตราสารระหว่างประเทศอื่น ๆ อันเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนหรือมนุษยธรรมซึ่งรัฐดังกล่าวเป็นภาคี

๒. เพื่อวัตถุประสงค์นี้ รัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือตามที่พิจารณาว่าเหมาะสมแก่ความพยายามใดๆ ของทั้งองค์การสหประชาชาติ และองค์การระดับรัฐบาล หรือองค์การที่มีในระดับรัฐบาลอื่นที่มีอำนาจซึ่งร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ ในการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็ก เช่น การติดตามหาบิดามารดาหรือสมาชิกอื่นของครอบครัวของเด็กผู้ลี้ภัย เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นสำคัญการกลับไปอยู่ร่วมกันใหม่เป็นครอบครัวของเด็ก ในกรณีที่ไม่สามารถค้นพบบิดามารดาหรือสมาชิกอื่นๆ ของครอบครัวเด็กนั้นจะได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับเด็กที่ถูกพรากจากสภาพครอบครัว ทั้งที่เป็นการถาวรหรือชั่วคราวไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ดังเช่นที่ได้ระบุไว้ในอนุสัญญานี้”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. พ.ร.บ. การทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๔๕๓ มาตรา ๔, ๕, ๗, ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๒๐ และ ๒๓

๒. พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔, ๖, ๗, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๒, ๒๕, ๓๓, ๓๘, ๔๑, ๔๒, ๔๔, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๕๗ และ ๕๘

๓. พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗ ทวิ

ปัญหา ประเทศไทยได้ตั้งข้อสงวนในอนุสัญญานี้ และไม่ได้ให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยผู้ลี้ภัยของสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๕๑ โดยถือว่าผู้อพยพจากอินโดจีนเข้ามาในไทยระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายไม่ใช่สถานะของผู้อพยพหรือลี้ภัย

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๓. รัฐต้องส่งเสริมศักดิ์ศรีและดูแลช่วยเหลือเด็กพิการ

“๑. รัฐภาคียอมรับว่าเด็กที่พิการทางร่างกายหรือจิต ควรมีชีวิตที่สมบูรณ์และปกติสุขในสภาวะที่ประกันศักดิ์ศรี ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และเอื้ออำนวยให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในชุมชน

๒. รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็กพิการที่จะได้รับการดูแลเป็นพิเศษ และจะสนับสนุนประกันที่จะขยาย เท่าที่กำลังทรัพยากรจะอำนวย ความช่วยเหลือซึ่งมีการร้องขอและซึ่งเหมาะสมกับสภาพของเด็กและสภาพการณ์ของบิดามารดาหรือบุคคลอื่นที่ดูแลเด็ก

๓. โดยยอมรับความจำเป็นพิเศษของเด็กพิการ ความช่วยเหลือที่ให้ตามวรรคสองของข้อนี้เป็น การให้เปล่าเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ โดยพิจารณาถึงกำลังทรัพย์ของบิดามารดาหรือบุคคลอื่นที่ดูแลเด็กและความช่วยเหลือเช่นว่าจะถูกกำหนดขึ้นเพื่อที่จะประกันว่า เด็กพิการจะมีความสามารถและปฏิบัติกรอย่างมีประสิทธิภาพได้จะต้องได้รับการศึกษา ฝึกอบรม การบริการดูแลสุขภาพ การบริการด้านการฟื้นฟูสภาพ การเตรียมสำหรับการจ้างงานและโอกาสทางด้านสันตนาการในลักษณะที่ส่งเสริมให้เด็กสามารถบรรลุผลสำเร็จอย่างเต็มที่เท่าที่เป็นได้ในการเข้ากับสังคมและการพัฒนาตนเอง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้วย

๔. ภายใต้บรรยากาศความร่วมมือระหว่างประเทศ รัฐภาคีจะส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมในด้านการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน และด้านการรักษาเด็กพิการทางการแพทย์ทางจิตวิทยา และทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมทั้งการเผยแพร่และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการฟื้นฟูการศึกษาและการบริการด้านการฝึกอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้รัฐภาคีสามารถปรับปรุงความสามารถและทักษะและเพิ่มพูนประสบการณ์ในด้านนี้ ในเรื่องนี้ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาควรได้รับการคำนึงถึงเป็นพิเศษ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๔, ๖ และ ๕๕

๒. พ.ร.บ. ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔, ๕ และ ๖

๓. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ กำหนดให้หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจที่รับผิดชอบในการให้บริการประชาชน ถือปฏิบัติในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ

๔. นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ส่งเสริมให้คนพิการทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียน

๕. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กโดยสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓ ข้อ ๑๓

ปัญหา กฎหมายเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในบางข้อล้าหลัง ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๔. เด็กต้องได้รับการดูแลให้ได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุด

“๑. รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุดเท่าที่จะหาได้ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยและการฟื้นฟูสุขภาพ รัฐภาคีจะพยายามดำเนินการที่ประกันว่าไม่มีเด็กคนใดถูกกลั่นแกล้งสิทธิในการรับบริการดูแลสุขภาพเช่นว่านั้น

๒. รัฐภาคีจะให้มีการปฏิบัติตามซึ่งสิทธินี้อย่างเต็มที่และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมดังนี้

ก) ลดการเสียชีวิตของทารกและเด็ก

ข) ประกันให้มีการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ที่จำเป็นและการดูแลสุขภาพแก่เด็กทุกคน โดยเน้นการพัฒนาการดูแลสุขภาพขั้นปฐม

ค) ต่อสู้กับโรคภัยและทุพโภชนาการ รวมทั้งที่อยู่ภายในขอบข่ายของการดูแลสุขภาพขั้นปฐม ซึ่งนอกเหนือจากวิธีการอื่นแล้วยังดำเนินการโดยการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่พร้อมแล้ว และโดยการจัดหาอาหารที่ถูกโภชนาการและน้ำดื่มที่สะอาดอย่างเพียงพอ ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงอันตรายและความเสี่ยงของมลภาวะ

ง) ประกันให้มีการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสมแก่มารดาทั้งก่อนและหลังคลอด

จ) ประกันว่าทุกส่วนของสังคม โดยเฉพาะบิดามารดาและเด็ก จะได้รับข้อมูลข่าวสาร และเข้าถึงการศึกษาและการสนับสนุนให้ใช้ความรู้พื้นฐานในเรื่องโภชนาการและสุขภาพเด็ก เรื่องประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา เรื่องอนามัยและสุขภาพจิตสภาวะแวดล้อมและเรื่องการป้องกันอุบัติเหตุ

ฉ) พัฒนาการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การแนะแนวแก่บิดามารดาและการให้บริการและการศึกษาในเรื่องการวางแผนครอบครัว

๓. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพทั้งปวง เพื่อที่จะขจัดทางปฏิบัติดั้งเดิมที่เป็นผลร้ายต่อสุขภาพของเด็ก

๔. รัฐภาคีรับที่จะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อที่จะให้การดำเนินการให้สิทธิที่ยอมรับในข้อนี้บังเกิดผลอย่างเต็มที่ตามลำดับ เกี่ยวกับเรื่องนี้ความจำเป็นของประเทศกำลังพัฒนา จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕๒ และ ๘๒

ปัญหา รัฐยังมีได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการให้บริการสาธารณสุขของรัฐแก่เด็กและทารก เพื่อรองรับตามรัฐธรรมนูญ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๕. รัฐต้องบำบัดรักษาและดูแลสุขภาพของเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ

“รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็ก ผู้ซึ่งได้รับการจัดโดยหน่วยงานที่มีอำนาจให้ไปได้รับการดูแลการคุ้มครองหรือการบำบัดรักษาสุขภาพทั้งทางร่างกายหรือจิต ในอันที่จะได้รับการทบทวนการบำบัดรักษาที่ให้แก่เด็กเป็นระยะๆ ตลอดจนสภาวะแวดล้อมอื่นทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการจัดดังกล่าว”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕๒ และ ๘๒

ปัญหา กฎหมายของไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่ครอบคลุมเจตนารมณ์ของอนุสัญญาในข้อนี้ ที่มุ่งหวังให้รัฐดูแล ทบทวน บำบัดรักษาเด็กอย่างต่อเนื่อง

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๖. เด็กต้องได้รับการประกันสังคมและการประกันภัยทางสังคมตามสมควร

“๑. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคน ในอันที่จะได้รับประโยชน์จากการประกันสังคม รวมถึง การประกันภัยทางสังคม และจะดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อให้สิทธินี้บังเกิดผลอย่างเต็มที่ตามกฎหมาย ของแต่ละประเทศ

๒. ในกรณีที่เหมาะสม การให้ประโยชน์ควรคำนึงถึงทรัพยากรและสภาวะแวดล้อมของเด็ก และบุคคล ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนข้อพิจารณาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการร้องขอรับประโยชน์ ซึ่งกระทำโดยเด็กผู้นั้นหรือตัวแทน”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕๓ และ ๘๖
๒. พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๕ และ ๑๘
๓. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๒) ออกตามความใน พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ ข้อ ๑ ถึง ๓
๔. พ.ร.บ. ประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ มาตรา ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๖๘, ๗๓, ๗๔ และ ๗๕
๕. พ.ร.บ. ขนส่งทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๗, ๘๗ และ ๘๘
๖. กฎกระทรวง ฉบับที่ ๕๒ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ข้อ ๒

ปัญหา รัฐยังไม่มีมาตรการและกลไกที่ชัดเจนในการประกันภัยทางสังคมแก่เด็ก

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๗. เด็กต้องได้รับการพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจในขั้นมาตรฐาน

“๑. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคนในอันที่จะได้รับมาตรฐานของการดำรงชีวิตที่เพียงพอสำหรับการพัฒนาด้านร่างกาย สมอง จิตใจ ศีลธรรมและสังคมของเด็ก

๒. บิดามารดาหรือผู้อื่นที่รับผิดชอบเด็ก มีความรับผิดชอบเบื้องต้นที่จะจัดหาสภาพความเป็นอยู่ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาของเด็ก ทั้งนี้ ตามความสามารถและกำลังทางการเงินของบุคคลเหล่านั้น

๓. ตามสภาวะและกำลังความสามารถของประเทศ รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะให้ ความช่วยเหลือบิดามารดาและผู้อื่นที่รับผิดชอบต่อเด็ก ในการดำเนินการตามสิทธินี้และในกรณีที่จำเป็น รัฐภาคีจะให้ความช่วยเหลือด้านวัตถุและแผนงานสนับสนุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโภชนาการ เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย

๔. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะได้รับชดใช้ค่าเลี้ยงดูเด็กคืนจากบิดามารดาหรือ ผู้อื่นที่มีความรับผิดชอบทางการเงินต่อเด็ก ทั้งที่อยู่ในรัฐภาคีเองและรัฐอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่บุคคล ที่มีความรับผิดชอบทางการเงินต่อเด็กอาศัยอยู่ในรัฐอื่น นอกเหนือจากรัฐที่เด็กอาศัยอยู่ รัฐภาคีจะส่งเสริม

การเข้าเป็นภาคีในความตกลงระหว่างประเทศหรือการจัดทำความตกลงเช่นว่านั้น ตลอดจนการจัดทำข้อตกลงอื่น ๆ ที่เหมาะสม”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๘ และ ๕๓
๒. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๑๔, ๒๘๖, ๒๙๒, ๒๙๓, ๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘ มาตรา ๓๑๒ ถึง ๓๑๕
๓. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๓๖ ถึง ๑๕๓๕ มาตรา ๑๕๔๑ ถึง ๑๕๕๒ มาตรา ๑๕๕๔ ถึง ๑๕๖๐
๔. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓ ข้อ ๑๐, ๑๓, ๑๔ และ ๑๘
๕. พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๒๒ และ ๒๓

ปัญหา ประเทศไทยยังไม่มีมาตรฐานการดำรงชีวิตของเด็ก เพื่อพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ ศิลธรรมและสังคม กำหนดไว้เป็นการชัดเจน

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๘. เด็กต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาในระดับมัธยมตามความเหมาะสม

“๑. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่ได้รับการศึกษา และเพื่อที่จะให้สิทธินี้บังเกิดผลตามลำดับบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะ

ก) จัดการศึกษาในระดับประถมเป็นภาคบังคับที่เด็กทุกคนสามารถเรียนได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและสายอาชีพ จัดการศึกษาให้แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน และดำเนินมาตรการที่เหมาะสม เช่น การนำมาใช้ซึ่งการศึกษาแบบให้เปล่า และการเสนอให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีที่น่าจำเป็น

ข) สนับสนุนการพัฒนาของการศึกษาระดับมัธยมในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ จัดการศึกษาให้แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน และดำเนินมาตรการที่เหมาะสม เช่น การนำมาใช้ซึ่งการศึกษาแบบให้เปล่าและการเสนอให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีที่น่าจำเป็น

ค) ทำให้การศึกษาในระดับสูงเปิดกว้างแก่ทุกคนบนพื้นฐานของความสามารถโดยทุกวิธีการที่เหมาะสม

ง) ทำให้ข้อมูลข่าวสาร และการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพ เป็นที่แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน

จ) ดำเนินมาตรการเพื่อสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ และลดอัตราการออกจากโรงเรียน

๒. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะประกันว่า ระเบียบวินัยของโรงเรียนได้กำหนดขึ้นในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็ก และสอดคล้องกับอนุสัญญานี้

๓. รัฐภาคีจะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อที่จะเกื้อกูลต่อการขจัดความเหลื่อมล้ำและการไม่รู้หนังสือทั่วโลกและเอื้ออำนวยให้ได้รับความรู้ทางวิชาการและทางเทคนิค และวิธีการสอนสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนา จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔๒, ๔๓ และ ๘๑
๒. พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๓ มาตรา ๔, ๖, ๘ และ ๑๐
๓. พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๐, ๑๗, ๑๘, ๒๕ และ ๔๗
๔. พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๘๕
๕. พ.ร.บ. เทศบาล พ.ศ. ๒๕๕๖ มาตรา ๕๐, ๕๓ และ ๕๖
๖. พ.ร.ก. เงินสวัสดิการเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร พ.ศ. ๒๕๒๓ มาตรา ๔, ๖, ๗ และ ๘
๗. พ.ร.บ. การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๔ และ ๑๕
๘. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยหลักฐาน วัน เดือน ปีเกิด ในการรับนักเรียนเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๔ และ ๕
๙. พ.ร.บ. กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑ (๒)
๑๐. พ.ร.บ. กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓, ๗, ๑๑, ๔๔, ๔๕ และ ๔๖
๑๑. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘ และ ๑๙
๑๒. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓ ข้อ ๕ ถึง ๑๒

ปัญหา ในทางปฏิบัติรัฐยังไม่สามารถจัดการศึกษาภาคบังคับ ๑๒ ปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายได้โดยทั่วถึง ยังไม่มีกลไกและมาตรการที่จะให้ความช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส เด็กยากไร้ได้เพียงพอ รัฐมีงบประมาณในการสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน โครงการเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาไม่เพียงพอ และไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

อนุสัญญาฯ ข้อ ๒๕. รัฐต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กทั้งร่างกายและจิตใจให้เต็มศักยภาพ

๑. รัฐภาคีตกลงว่าการศึกษาศึกษาของเด็กจะมุ่งไปสู่
 - ก) การพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็กให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน
 - ข) การพัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และต่อหลักการที่วางไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ
 - ค) การพัฒนาความเคารพต่อบิตามารดาของเด็ก เอกลัทธิทางวัฒนธรรม ภาษา และค่านิยมของเด็กนั่นเอง และต่อค่านิยมของชาติที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ และต่อค่านิยมของชาติถิ่นกำเนิดของเขา และต่ออารยธรรมอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากของเขาเอง
 - ง) การเตรียมเด็กให้มีชีวิตที่มีความรับผิดชอบในสังคมที่เสรีด้วยจิตสำนึกแห่งความเข้าใจกัน สันติภาพ ความอดกลั้น ความเสมอภาคทางเพศ และมิตรภาพในหมู่พลมนุษย์ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนชาติ กลุ่มศาสนาตลอดจนในหมู่คนพื้นเมืองดั้งเดิม
 - จ) การพัฒนาความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

๒. ไม่มีความตอนใดในข้อนี้หรือในข้อ ๒๘ ที่จะได้รับการตีความให้เป็นการก้าวก้าวเสรีภาพของบุคคลและองค์กร ในการจัดตั้งและอำนวยความสะดวกสถาบันทางการศึกษา แต่ทั้งนี้จะต้องเคารพต่อหลักการที่ระบุไว้ในวรรค ๑ ของข้อนี้เสมอ และต่อเนื่องไปที่ว่าการศึกษาที่ให้เป็นสถาบันเหล่านั้นต้องเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำที่รัฐได้วางไว้

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔, ๓๐, ๓๕ และ ๗๕
๒. พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๖, ๗, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕ และ ๕๘
๓. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนโดยสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อ ๕, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔ และ ๑๘
๔. พ.ร.บ. ลูกเสือ พ.ศ. ๒๕๐๗
๕. ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาชีพลูกเสือ ข้อ ๓ ถึง ๒๐
๖. ข้อบังคับลูกเสือแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ว่าด้วยเนตรนารี ข้อ ๒, ๓ และ ๔

ปัญหา การดำเนินการของรัฐให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายล่าช้า ขาดความพร้อม ขาดประสิทธิภาพ และเจ้าหน้าที่ของรัฐขาดอุดมการณ์และความจริงจังในการปฏิบัติงาน

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๐. เด็กชนกลุ่มน้อยยังรักษาวัฒนธรรมตนไว้ได้

“ในรัฐที่มีชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ ศาสนา หรือภาษา หรือกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมอาศัยอยู่ เด็กที่มาจากชนกลุ่มน้อยนั้นหรือที่เป็นชนพื้นเมืองจะไม่ถูกปฏิบัติหรือปฏิบัติที่จะปฏิบัติตามวัฒนธรรม ที่จะนับถือและปฏิบัติทางศาสนา หรือสิทธิที่จะใช้ภาษาของตนในชุมชนกับสมาชิกอื่นในกลุ่มเดียวกัน”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๘ และ ๔๖

ปัญหา ยังไม่มีกฎหมายระดับรองที่ชัดเจนในการรับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๑. สิทธิในการพักผ่อน และร่วมกิจกรรมสันทนาการตามวัย

“๑. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะมีการพักและเวลาพักผ่อน การเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นทางสันทนาการที่เหมาะสมตามวัยของเด็ก และการมีส่วนร่วมอย่างเสรีในทางวัฒนธรรมและศิลปะ

๒. รัฐภาคีจะเคารพและส่งเสริมสิทธิของเด็กที่จะเข้ามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทางวัฒนธรรมและศิลปะ และจะสนับสนุนการใช้โอกาสที่เหมาะสมที่เท่าเทียมกันสำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม ศิลปะ สันทนาการ และการพักผ่อนหย่อนใจ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๖, ๔๗ และ ๑๘

ปัญหา ประเทศไทยมีกฎหมายคุ้มครองเด็กที่ทำงานเฉพาะเรื่อง ให้มีเวลาพัก ห้ามทำงานเวลาวิกาล ทำงานล่วงเวลา หรือทำงานในวันหยุด แต่ยังไม่ครอบคลุมตามอนุสัญญาฯ ข้อ ๓๑

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๒. เด็กต้องไม่ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

“๑. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะได้รับการคุ้มครองจากการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และจากการทำงานใดที่ น่าจะเป็นการเสี่ยงอันตราย หรือที่ขัดขวางทางการศึกษาของเด็ก หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ หรือการพัฒนาทางร่างกาย สมอง จิตใจ ศิลธรรมและสังคมของเด็ก

๒. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติ บริหาร สังคมและการศึกษาเพื่อประกันให้มีการดำเนินตามข้อนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวและโดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในตราสารระหว่างประเทศอื่นๆ รัฐภาคีจะ

- ก) กำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับการรับเข้าทำงาน
- ข) กำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมเกี่ยวกับจำนวนชั่วโมงและสภาพการทำงาน
- ค) กำหนดบทลงโทษหรือวิธีการลงโทษอื่นๆ ที่เหมาะสมเพื่อประกันให้ข้อนี้มีผลใช้บังคับจริงจัง”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- ๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐ และ ๘๖
- ๒. พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๔๔ (หมวด ๔ การใช้แรงงานเด็ก)

ปัญหา กฎหมายที่มีอยู่ยังไม่คุ้มครองเด็กที่ทำงานตามบ้าน เด็กในภาคเกษตรกรรม เด็กตามสถานบริการน้ำมันหรือแรงงานข้ามชาติ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๓. ต้องคุ้มครองเด็กจากสารเสพติด

“รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง รวมทั้งมาตรการทางนิติบัญญัติ บริหาร สังคม และทางการศึกษาที่จะคุ้มครองเด็กจากการใช้โดยผิดกฎหมายซึ่งยาเสพติดรวมทั้งสารที่มีพิษต่อจิตประสาทอื่นๆ ที่ได้นิยามไว้ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องและที่จะป้องกันการใช้เด็กเพื่อการผลิตและค้าโดยผิดกฎหมายซึ่งสารเหล่านั้น”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- ๑. พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๗, ๘, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๕๗, ๕๘, ๕๙, ๑๐๑ และ ๑๐๒
- ๒. พ.ร.บ. วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๔, ๘๘, ๑๑๔, ๑๑๕ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕) มาตรา ๖๒ จัตวา, ๑๐๖ จัตวา
- ๓. พ.ร.ก. ป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. ๒๕๓๓ มาตรา ๑๑, ๑๕, ๒๓, ๒๖, ๒๗, ๒๘ และ ๓๐
- ๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๔) เรื่องกำหนดสถานพยาบาลที่ให้การบำบัด
- ๕. พ.ร.บ. ฟันฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๕
- ๖. พ.ร.บ. ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔

ปัญหา สารเสพติดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยาบ้า แพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว ผู้ใหญ่และเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องในการค้า และให้เด็กและเยาวชนเป็นเครื่องมือในการค้าและเป็นเหยื่อในการขายสารเสพติด คดีเด็กและเยาวชนเสพยาเสพติดจึงยังคงสูงมาก

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๔. เด็กต้องได้รับการคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์และการละเมิดทางเพศ

“รัฐภาคีรับที่จะคุ้มครองเด็กจากการแสวงประโยชน์ทางเพศและการกระทำทางเพศที่มีขอบทุกรูปแบบ เพื่อการนี้ รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงทั้งมาตรการภายในประเทศและมาตรการทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อป้องกัน

ก) การชักจูงหรือบีบบังคับเด็กให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเพศใดๆ ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

*ข) การแสวงประโยชน์จากเด็กในการค้าประเวณี หรือการกระทำอื่นๆ ที่เกี่ยวกับเพศที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ค) การแสวงประโยชน์จากเด็กในการแสดงลามกอนาจาร และที่เกี่ยวกับสิ่งลามกอนาจาร”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๘ ถึง ๑๓ และมาตรา ๓๒ และ ๓๓
๒. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๗
๓. คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๔๒ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๒ (๗), ๓, ๔, ๕, ๖ และ ๗
๔. พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๔, ๑๐, ๒๑, ๕๒ และ ๕๔
๕. พ.ร.บ. มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๔ ถึง ๑๓
๖. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๗ ถึง ๒๘๗

ปัญหา การบังคับใช้กฎหมายมีน้อยและขาดประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่ของรัฐยังละเลยและไม่เห็นความสำคัญของการกระทำละเมิดต่อเด็ก ไม่ลงโทษผู้กระทำผิดอย่างจริงจังและเข้มงวด นโยบายของรัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เกิดกระบวนกรที่มีขอบ เช่น Sex tour รวมทั้งสิ่งพิมพ์และการโฆษณาที่ล่อแหลมทางเพศ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๕. รัฐต้องป้องกันการลักพาและการค้าขายเด็ก

“รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงทั้งในระดับประเทศ ระดับทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อป้องกันการลักพา การขาย หรือการลักลอบค้าเด็ก ไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใดหรือในรูปแบบใด”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗, ๒๘๒, ๒๘๓, ๓๑๒ และ ๓๑๓
๒. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๒๐ และ ๒๔
๓. พ.ร.บ. มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๕, ๖, ๗ และ ๘

ปัญหา - การลักพาและการลักลอบค้าเด็ก กระทำกันเป็นขบวนการที่มีทั้งอำนาจและอิทธิพล กลุ่มนอกกฎหมายได้รับการสนับสนุนจากการประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ และขาดการตรวจสอบและติดตามอย่างจริงจัง

- ยังมีการลักพาและการขายเด็กเพื่อไปใช้ในการแสวงประโยชน์โดยกลุ่มธุรกิจนอกกฎหมาย เช่น ขบวนการขอยาน จนถึงขบวนการค้าขายเด็กเพื่อเข้าสู่ธุรกิจทางเพศในระดับสากลที่มีเครือข่ายอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ทศนคติและค่านิยมที่ผิดของพ่อแม่ผู้ปกครองที่ขายบุตรสาวของตนเอง เพื่อแลกกับเงินและสิ่งตอบแทนทางวัตถุ ทำให้แก้ปัญหาได้ยาก

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๖. เด็กต้องได้รับการคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์

“รัฐภาคีจะคุ้มครองเด็กจากการถูกแสวงประโยชน์ในทุกรูปแบบอื่นทั้งหมดที่เป็นผลร้ายต่อสวัสดิการของเด็กไม่ว่าในด้านใด”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๗, ๒๗๘, ๒๗๙, ๒๘๒, ๒๘๓, ๒๘๓ ทวิ, ๒๘๔, ๓๑๐ ทวิ, ๓๑๒ ทวิ, ๓๑๒ ทริ, ๓๑๓, ๓๑๗, ๓๑๘ และ ๓๑๙
๒. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๗, ๒๐ และ ๒๔
๓. พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๒๕ มาตรา ๘, ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๓
๔. พ.ร.บ. มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าผู้หญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒
๕. พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๑๕, ๑๖, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๕๓, ๑๔๔, ๑๔๖, ๑๔๗ และ ๑๔๘

ปัญหา ในทางปฏิบัติยังมีการแสวงประโยชน์จากเด็กโดยมิชอบเป็นจำนวนมาก ทั้งด้านการใช้แรงงานเด็ก ในโรงงาน ในสถานบริการ ในธุรกิจโฆษณาและการค้า เป็นต้น การตรวจสอบติดตามผลและการให้ความคุ้มครองด้านสวัสดิภาพเด็ก รวมทั้งการจับกุมผู้กระทำละเมิดยังขาดความจริงจัง

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๗. เด็กต้องไม่ถูกทรมาน การปฏิบัติและการลงโทษที่โหดร้าย

“รัฐภาคีประกันว่า

ก) จะไม่มีเด็กคนใดได้รับการทรมาน หรือถูกปฏิบัติ หรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้า จะไม่มีการลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตที่ไม่มีโอกาสจะได้รับการปล่อยตัว สำหรับความผิดที่กระทำโดยบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

ข) จะไม่มีเด็กคนใดถูกลิดรอนเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือโดยผลการ การจับกุมกักขัง หรือจำคุกเด็กจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย และจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น และให้มีระยะเวลาที่สั้นที่สุดอย่างเหมาะสม

ค) เด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพจะได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรม และด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ และในลักษณะที่คำนึงถึงความต้องการของบุคคลในวัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพจะต้องถูกแยกต่างหากจากผู้ใหญ่ เว้นแต่จะพิจารณาเห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็กที่จะไม่แยกเช่นนั้น และเด็กจะมีสิทธิที่จะคงการติดต่อกับครอบครัวทางหนังสือได้ตอบและการเยี่ยมเยียน เว้นแต่ในสภาพการณ์พิเศษ

ง) เด็กทุกคนที่ถูกไล่ออกจากโรงเรียนหรือสถานศึกษาเพราะขาดเรียนหรือขาดการติดต่อเรียน หรือทางอื่นที่เหมาะสมโดยพลัน ตลอดจนสิทธิที่จะคำนึงความชอบด้วยกฎหมายของการไล่ออกจากโรงเรียนของเขาต่อศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจอื่นที่เป็นอิสระและเป็นกลาง และที่จะได้รับคำวินิจฉัยโดยพลันต่อการดำเนินการเช่นว่า **กฎหมายที่เกี่ยวข้อง**

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๑, ๒๓๗, ๒๓๘ และ ๒๔๐
๒. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๓, ๗๔, ๗๕ และ ๗๖
๓. พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๔๘, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔ และ ๕๘
๔. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๗๘ และ ๘๐
๕. ระเบียบว่าด้วยการดำเนินงานของสถานฝึกอบรมสถานกักกันและอบรม พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๒ และ ๑๖
๖. พ.ร.บ. ราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘
๗. ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๑ เรื่องเด็กในความดูแลของผู้ต้องขังติดมาয়ัง เรือนจำ ข้อ ๑ ถึง ๕
๘. พ.ร.บ. วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๐๖
๙. พ.ร.บ. วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๑๐

ปัญหา มีเด็กอีกหลายกลุ่ม เช่น เด็กด้อยโอกาส เด็กยากจน เด็กในสถานพินิจ เด็กต่างวัฒนธรรม เด็กพิการ เด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น มีพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยงหรือถูกทอดทิ้ง ที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้าย การถูกละเมิดโดยบุคคลใกล้ชิด การลงโทษด้วยความรุนแรง เช่น กักขัง ล่ามโซ่ กฎหมายที่มีอยู่ยังไม่เกิดผลบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ เช่น ยังมีการควบคุมตัวเด็กเกิน ๒๔ ชั่วโมง แต่มีน้อยรายที่จะกล้าแจ้งความ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๘. เด็กต้องไม่ถูกใช้ในกรณีพิพาทหรือการสงคราม

“๑. รัฐภาคีรับที่จะเคารพและประกันให้มีความเคารพต่อกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่ใช้บังคับกับรัฐภาคี ในกรณีพิพาทกันด้วยอาวุธซึ่งเกี่ยวข้องกับเด็ก

๒. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่สามารถกระทำได้ทั้งปวงที่จะประกันว่าบุคคลที่มีอายุไม่ถึง ๑๕ ปี จะไม่มีส่วนร่วมโดยตรงในการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

๓. รัฐภาคีจะหลีกเลี่ยงการเกณฑ์บุคคลใดๆ ที่มีอายุไม่ถึงสิบห้าปี เข้าประจำในกองทัพในการเกณฑ์บุคคลที่มีอายุถึงสิบห้าปี แต่ไม่ถึงสิบแปดปีนั้น รัฐภาคีจะพยายามเกณฑ์บุคคลที่มีอายุมากที่สุดก่อน

๔. ตามพันธกรณีภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในอันที่จะคุ้มครองประชาชนพลเรือนในการพิพาทกันด้วยอาวุธนั้น รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่สามารถกระทำได้ทั้งปวงที่จะประกันให้มีการคุ้มครองและดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการพิพาทกันด้วยอาวุธ”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖๕
๒. พ.ร.บ. รัราชทหาร พ.ศ. ๒๕๕๕ มาตรา ๕, ๑๐, ๑๔, ๑๖ และ ๒๕

อนุสัญญาฯ ข้อ ๓๕. **ฟื้นฟูเด็กที่ถูกกระทำโดยมิชอบกลับคืนสู่สังคมทั้งทางร่างกายและจิตใจ**

“รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะส่งเสริมการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจและการกลับคืนสู่สังคมของเด็กที่ได้รับเคราะห์จากการละเลยในรูปแบบใดๆ การแสวงประโยชน์การกระทำอันมิชอบ การทรมาน หรือการลงโทษ หรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือด่าซ้ำโดยรูปอื่นหรือการพิพาทกันด้วยอาวุธ การฟื้นฟูหรือการกลับคืนสู่สังคมดังกล่าวจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพการเคารพตนเองและศักดิ์ศรีของเด็ก”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๔ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๑๒, ๑๓ และ ๒๑
๒. พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๘๒, ๑๐๐ และ ๑๐๑

ปัญหา รัฐยังไม่มีกลไกและมาตรการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ถูกละเลย ทอดทิ้ง หรือได้รับเคราะห์กรรมจากการกระทำที่มิชอบ หรือการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมให้กลับคืนสู่สังคม มีสภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อนุสัญญาฯ ข้อ ๔๐. **เด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาต้องได้รับการปฏิบัติสมศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก**

“๑. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่จะได้รับการปฏิบัติต่อในลักษณะที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก ซึ่งจะเสริมความเคารพของเด็กต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่น และในลักษณะที่ต้องคำนึงถึงอายุของเด็กและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม และการมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคม

๒. เพื่อการนี้ และโดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของตราสารระหว่างประเทศรัฐภาคีประกันว่า

ก) จะไม่มีเด็กคนใดถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยเหตุแห่งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำ ซึ่งไม่ต้องห้ามตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำนั้นเกิดขึ้น

ข) เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญา อย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกันดังต่อไปนี้

(๑) ได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย

(๒) ได้รับแจ้งข้อหาทันทีและโดยตรง และในกรณีที่เหมาะสมโดยผ่านบิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย และจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เพื่อการเตรียมและการสู้คดีของเด็ก

(๓) ได้รับการตัดสินโดยไม่ชักช้า โดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระ และเป็นกลาง ในการพิจารณาความอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย ทั้งนี้ ให้มีความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือ

ทางอื่นที่เหมาะสม เว้นเสียแต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงอายุของเด็กหรือสถานการณ์ บิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย

(๔) จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยหรือสารภาพผิด สามารถซักถามหรือซักค้านพยานและให้พยานของตนเข้ามามีส่วนร่วม และให้มีการซักถามพยานแทนตนภายใต้เงื่อนไขแห่งความเท่าเทียมกัน

(๕) หากพิจารณาว่าได้มีการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ก็ให้การวินิจฉัยหรือมาตรการใดที่กำหนดโดยผลของการวินิจฉัยนั้น ได้รับการทบทวนโดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลางในระดับสูงขึ้นไป

(๖) ให้มีความช่วยเหลือของล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากเด็กไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ได้อยู่

(๗) ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณา ให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็กอย่างเต็มที่

๓. รัฐภาคีจะหาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย กำหนดกระบวนการพิจารณา จัดตั้งหน่วยงานและสถาบัน ซึ่งจะใช้เป็นการเฉพาะกับเด็กที่ถูกกล่าวหา ดั้งข้อหา หรือถูกถือได้ว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

* (ก) การกำหนดอายุขั้นต่ำ ซึ่งเด็กที่มีอายุต่ำกว่านั้นจะถูกถือว่าไม่มีความสามารถที่จะฝ่าฝืนกฎหมายได้

(ข) เมื่อเห็นว่าเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมาย จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่อยู่

๔. การดำเนินการต่างๆ เช่น คำสั่งให้มีการดูแล แนะแนวและควบคุม การให้คำปรึกษา การภาคทัณฑ์ การอุปการะดูแล แผนงานการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ และทางอื่นนอกเหนือจากการให้สถาบันเป็นผู้ดูแล จะต้องมิใช่เพื่อประกันว่า เด็กจะได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก และได้สัดส่วนกับทั้งสภาพการณ์และความผิดของเด็ก”

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๒, ๓๓ มาตรา ๒๓๕ ถึง ๒๔๗
๒. ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๓
๓. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๕, ๑๑๒, ๑๓๔, ๑๓๕, ๑๗๓
๔. พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖, ๓๘, ๓๙, ๕๕, ๕๖, ๖๑, ๖๓, ๖๘, ๗๓, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐, ๘๒, ๘๓, ๘๗, ๘๘, ๑๒๑ และ ๑๒๔

ปัญหา ยังไม่มีกฎหมายระดับรองตามรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย ค่าทดแทนกรณีถูกคุมขัง โดยไม่ปรากฏความผิด ยังมีการลงโทษเขียนในสถานพินิจ และศาลเยาวชนและครอบครัวยังมีไม่ครบทุกจังหวัด

หมายเหตุ อนุสัญญา ข้อ ๔๑ ถึง ๕๔ เป็นปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการให้เป็นไปตามอนุสัญญา

กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานเด็ก

๑. อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน

๑.๑ อนุสัญญาฉบับที่ ๒๙ ว่าด้วยการเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับ ค.ศ. ๑๙๓๐
(พ.ศ. ๒๔๗๓)

ประเทศไทยให้สัตยาบันเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒

สาระสำคัญ อนุสัญญาฉบับนี้กำหนดให้ประเทศสมาชิก ซึ่งให้สัตยาบันจะต้องดำเนินการยกเลิก
การเกณฑ์แรงงานบังคับทุกรูปแบบ

การเกณฑ์แรงงานบังคับ หมายถึง งานหรือบริการทุกชนิดซึ่งเอามาจากบุคคลใดๆ โดยการขู่เชิญ
ลงโทษ และบุคคลดังกล่าวนั้นมิได้สมัครใจ ยกเว้น

๑. งานหรือบริการใดๆ ซึ่งเกณฑ์โดยกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

๒. งานหรือบริการใดๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่พลเมือง

๓. งานหรือบริการใดๆ ที่เกณฑ์จากบุคคลที่ถูกตัดสินลงโทษในศาลยุติธรรม

๔. งานหรือบริการใดๆ ที่เรียกเกณฑ์ในกรณีฉุกเฉิน อันหมายถึง กรณีเกิดสงครามหรือภัยพิบัติ

๕. การบริการต่างๆ ของชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งดำเนินการโดยสมาชิกของชุมชนนั้น เพื่อประโยชน์ของ
ชุมชนนั่นเอง

ในกรณีที่มีการเกณฑ์แรงงานบังคับตามข้อ ๑ ถึง ๕ นั้น จะต้องนำข้อจำกัดต่อไปนี้มาพิจารณาด้วย

(๑) เป็นผู้ใหญ่ชายที่มีร่างกายสมบูรณ์ อายุไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปี และไม่เกิน ๔๕ ปี และต้องได้รับการ
ตรวจสอบจากแพทย์ว่ามีได้เป็นโรคติดต่อร้ายแรง เป็นบุคคลที่มีร่างกายเหมาะสมที่จะทำงานที่กำหนดไว้ได้

(๒) ให้ยกเว้นครูและนักเรียนในโรงเรียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ด้านการบริหารต่างๆ ไป

(๓) ต้องให้มีผู้ใหญ่ชายที่มีร่างกายสมบูรณ์ไว้ในชุมชนนั้นๆ ด้วย โดยปกติไม่ว่ากรณีใดๆ
จะเกณฑ์ไปได้ร้อยละ ๒๕

(๔) ต้องเคารพต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มสมรสและครอบครัว

ในการเกณฑ์แรงงานนั้นจะกระทำไม่เกิน ๖๐ วัน ในรอบ ๑๒ เดือน โดยให้นับรวมเวลาที่ใช้ใน
การเดินทางไปและกลับจากที่ที่จะต้องทำงานด้วย นอกจากนี้จะต้องกำหนดชั่วโมงทำงานเป็นเช่นเดียวกับ
ชั่วโมงทำงานปกติ โดยให้ได้รับค่าตอบแทนไม่น้อยกว่างานประเภทเดียวกัน และหากมีการทำงานเกินชั่วโมง
ปกติ จะต้องได้รับค่าตอบแทนในอัตราที่เป็นอยู่ทุกๆ ไป รวมทั้งต้องให้บุคคลที่ถูกเกณฑ์แรงงานมีวันหยุด
พักผ่อนประจำสัปดาห์ด้วย

การปฏิบัติตามอนุสัญญา

ในการใช้แรงงานเด็ก นายจ้างจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ กรณีการใช้แรงงานเด็ก โดยไม่สมัครใจ กักขังหน่วงเหนี่ยวหรือทรมานเด็ก นายจ้างจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมายอาญา

๑.๒ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๒๓ ว่าด้วยอายุขั้นต่ำที่อนุญาตให้ทำงานในเหมืองใต้ดิน ค.ศ. ๑๙๕๕ (พ.ศ. ๒๕๐๘)

ประเทศไทยให้สัตยาบันเมื่อ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๑

สาระสำคัญ อนุสัญญาฉบับนี้กำหนดให้รัฐบาลของประเทศสมาชิกกำหนดอายุขั้นต่ำในการจ้างบุคคลทำงานในเหมืองใต้ดิน โดยให้มีการปรึกษาหารือกับองค์การตัวแทนของนายจ้างและของแรงงานที่เกี่ยวข้องก่อน และอายุขั้นต่ำจะต้องไม่น้อยกว่า ๑๖ ปี โดยขอให้ประเทศสมาชิกซึ่งได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้แล้ว จัดให้มีการตรวจแรงงานอย่างเพียงพอ เพื่อควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งอนุสัญญา และเพื่อให้เป็นที่พอใจว่าบริการตรวจแรงงานที่มีอยู่นั้นเป็นการเพียงพอแล้ว

การปฏิบัติตามอนุสัญญา

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดงานและสถานที่ในการทำงานของเด็ก ลงวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ข้อ ๔(๕) และพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๔๕(๕) ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงานใต้ดิน ใต้น้ำ ในถ้ำ ในอุโมงค์ หรือปล่องในภูเขา ซึ่งเป็นงานอันตรายสอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าวแล้ว

๑.๓ อนุสัญญาฉบับที่ ๑๒๗ ว่าด้วยน้ำหนักรสูงสุดที่อนุญาตให้คนงานคนหนึ่งแบกหามได้ ค.ศ. ๑๕๖๗ (พ.ศ. ๒๕๑๐)

ประเทศไทยให้สัตยาบันเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑

สาระสำคัญ ประเทศสมาชิกที่รับหลักการและให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้ จะต้องห้ามมิให้คนงานแบกหามหรือขนถ่าย โดยใช้แรงงานกับของที่มีน้ำหนักอันอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่สุขภาพและความปลอดภัยของคนงานนั้น จะต้องมีการตรวจสอบสุขภาพการทำงานเช่นว่านี้และจะต้องให้คนงานเหล่านี้ได้รับการฝึกอบรมหรือได้รับคำแนะนำชี้แจงเกี่ยวกับวิธีทำงานอย่างเหมาะสม เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขภาพอนามัยของผู้ปฏิบัติงานและเพื่อป้องกันอุบัติเหตุในการทำงานด้วย นอกจากนี้ยังได้ระบุดังการใช้แรงงานหญิงและเด็กให้ทำงานแบกหามหรือขนถ่ายว่าจะต้องมีข้อจำกัดพิเศษและทุกกรณีน้ำหนักที่ใช้ให้หญิงและเด็กแบกหามจะต้องน้อยกว่าน้ำหนักที่กำหนดไว้สำหรับคนงานชายเสมอ

การปฏิบัติตามอนุสัญญา

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดงานและสถานที่ในการทำงานของเด็ก ลงวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ข้อ ๓(๔) ห้ามเด็กอายุตั้งแต่ ๑๓ ปี แต่ไม่ถึง ๑๕ ปี ทำงานยก แบก หาม หาบ ทูน หรือลากของที่มีน้ำหนักเกิน ๑๐ กิโลกรัม

แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ ออกมาใช้บังคับแล้ว แต่ประกาศกระทรวงฯ ดังกล่าว ก็ยังคงมีผลใช้บังคับตามบทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๑๖๖

อนึ่ง ยังมีอนุสัญญา ILO ที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานเด็กคือ ฉบับที่ ๑๓๘ ว่าด้วยอายุขั้นต่ำที่ยอมให้จ้างงาน ค.ศ. ๑๙๓๓ อนุสัญญานี้ ประเทศไทยยังมีได้รับสัตยาบัน สำคัญ คือ ILO กำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับการทำงานต้องไม่น้อยกว่า ๑๕ ปี และต้องพ้นวัยการศึกษาภาคบังคับ ในกรณีที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา อายุขั้นต่ำสำหรับการทำงานอาจกำหนดเป็น ๑๔ ปีได้ แต่สำหรับการทำงานอันตราย งานที่ไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพและต่อศีลธรรมของเยาวชนอายุขั้นต่ำต้องไม่น้อยกว่า ๑๘ ปี แม้ว่าประเทศไทยยังมิได้รับสัตยาบันในอนุสัญญานี้ แต่ก็ได้มีการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองแรงงานและกำหนดการใช้แรงงานเด็กในเรื่องดังกล่าวไว้แล้วในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ทั้งเรื่องอายุขั้นต่ำในการจ้างงานต้องไม่ต่ำกว่า ๑๕ ปี งานอันตรายและสถานที่ที่ไม่ปลอดภัย และห้ามเด็กทำ

๒. กฎหมายของประเทศไทยเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานเด็ก

เด็กเป็นทรัพยากรอันมีค่ายิ่งของชาติแต่เนื่องจากปัญหาความยากจนทำให้เด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนวัยอันสมควร รัฐบาลจึงได้ออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับความคุ้มครองในการทำงาน ตลอดจนได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน ตลอดจนการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อเด็ก สังคม เศรษฐกิจและประเทศชาติต่อไป

๑. อายุของเด็กที่จะทำงานได้ กฎหมายห้ามเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปีบริบูรณ์ทำงานโดยเด็ดขาด

เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ทั้งร่างกายและจิตใจยังไม่เติบโตเต็มที่ ไม่รู้จักรับผิดชอบและขาดความระมัดระวัง กฎหมายจึงห้ามมิให้ผู้ใดจ้างไว้เป็นลูกจ้างโดยเด็ดขาด

กฎหมายกำหนดให้นายจ้างที่จ้างเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี เป็นลูกจ้าง แจ้งการใช้แรงงานเด็ก กรณีที่มีการจ้างเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี เป็นลูกจ้างให้นายจ้างปฏิบัติ ดังนี้
แจ้งการจ้างลูกจ้างเด็ก

(๑) แจ้งการจ้างลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้นต่อพนักงานตรวจแรงงานภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่เด็กเข้าทำงาน

(๒) จัดทำบันทึกสภาพการจ้างกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเก็บไว้ ณ สถานประกอบกิจการหรือสำนักงานของนายจ้าง พร้อมทั้งจะให้พนักงานตรวจแรงงานตรวจได้ในเวลาทำงาน

(๓) แจ้งการสิ้นสุดการจ้างลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้นต่อพนักงานตรวจแรงงานภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่เด็กออกจากงาน

การแจ้งหรือการจัดทำบันทึกให้เป็นไปตามแบบที่อธิบดีกำหนด

๒. กำหนดเวลาทำงานของเด็ก แม้จะยังจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานเด็กอยู่แต่ก็ต้องถนอมแรงงานเด็กเอาไว้ไม่ให้ถูกทำลายไปก่อนถึงเวลาอันควร ต้องรู้จักเลือกใช้แรงงานเด็กให้เหมาะสมและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกายจิตใจและอารมณ์ด้วย จึงสมควรที่จะได้มีการกำหนดเวลาทำงานที่เหมาะสมสำหรับแรงงานเด็กเอาไว้เป็นพิเศษเพื่อมิให้เด็กต้องตรากตรำกับการทำงานที่หนักมากเกินไป โดยกำหนดห้ามมิให้

นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีเข้าทำงานในระหว่างเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายเสียก่อน จึงจะทำงานตามกำหนดเวลาที่ห้ามนี้ได้ ถ้าไม่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือก่อนที่จะไปจ้างเด็กทำงานในระหว่างเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา ถือได้ว่าผิดกฎหมายแล้ว แต่สำหรับเด็กซึ่งเป็นผู้แสดงภาพยนตร์ละครหรือการแสดงอย่างอื่นที่คล้ายคลึงกัน แม้จะอายุต่ำกว่าสิบแปดปี นายจ้างก็อาจให้ทำงานในระหว่างเวลาดังกล่าวได้ เพราะบางครั้งเป็นการจำเป็นที่อาจจะต้องถ่ายทำภาพยนตร์ หรือแสดงละครในช่วงเวลานั้น แต่นายจ้างจะต้องจัดให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กได้พักผ่อนก่อนเวลาทำงานดังกล่าวตามสมควร

๓. **กำหนดชั่วโมงทำงานของเด็ก** ในการทำงานในแต่ละวัน นายจ้างจะต้องกำหนดเวลาทำงานปกติให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กได้ทราบด้วยว่ามีกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดเมื่อไร ซึ่งกำหนดเวลาทำงานปกติในแต่ละวันนี้ นอกจากจะต้องคำนึงถึงกำหนดเวลาที่ห้ามเด็กทำงานดังกล่าวมาแล้ว นายจ้างยังต้องระวังที่จะไม่กำหนดเวลาทำงานปกติเอาไว้ให้เกินไปกว่าเวลาทำงานของแต่ละประเภทตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงด้วย แต่อย่างไรก็ตาม กำหนดเวลาทำงานปกติจะต้องไม่เกินไปกว่าวันละแปดชั่วโมง และไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมงต่อหนึ่งสัปดาห์ เว้นแต่งานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้างที่จะต้องมีการคุ้มครองไม่ให้ต้องทำงานที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยอยู่แล้ว

๔. **กำหนดเวลาพัก** แม้ว่าการทำงานในแต่ละวันเด็กจะได้มีกำหนดเวลาทำงานตามปกติเช่นเดียวกับลูกจ้างคนอื่น ก็ไม่น้อยกว่าหนึ่งชั่วโมงหลังจากที่ลูกจ้างทำงานมาแล้วไม่เกินห้าชั่วโมงติดต่อกัน โดยอาจตกลงกันล่วงหน้าให้มีเวลาพักครั้งหนึ่งน้อยกว่าหนึ่งชั่วโมงได้แต่เมื่อรวมกันแล้ววันหนึ่งต้องไม่น้อยกว่าหนึ่งชั่วโมงแล้วก็ตาม แต่สำหรับลูกจ้างเด็กนายจ้างยังมีหน้าที่ที่จะต้องจัดเวลาพักให้แก่ลูกจ้างเด็กอีกไม่น้อยกว่าหนึ่งชั่วโมงติดต่อกันหลังจากที่ลูกจ้างทำงานมาแล้วไม่เกินสี่ชั่วโมง แต่ในสี่ชั่วโมงนั้นให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กได้มีเวลาพักตามที่นายจ้างกำหนดด้วย^๑

๕. **การทำงานล่วงเวลาและในวันหยุด** กฎหมายกำหนดห้ามมิให้นายจ้างจ้างเด็กทำงานล่วงเวลาและทำงานในวันหยุด ถ้าเด็กอายุยังไม่ถึงสิบแปดปีแม้ว่าจะจ่ายค่าล่วงเวลาหรือค่าทำงานในวันหยุดให้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือมากกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ตาม^๒

๖. **ประเภทของงานที่ห้ามเด็กทำ** ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงานดังต่อไปนี้

- (๑) งานหลอม เป่า หล่อ หรือรีดโลหะ
- (๒) งานบ่มโลหะ

^๑ มาตรา ๕๖

^๒ มาตรา ๕๘

(๓) งานเกี่ยวกับความร้อน ความเย็น ความสั่นสะเทือน เสียง และแสงที่มีระดับแตกต่างจากปกติ อันอาจเป็นอันตราย ซึ่งได้แก่ งานซึ่งทำในที่ที่มีอุณหภูมิในสภาวะแวดล้อมในการทำงานสูงกว่าสี่สิบห้าองศาเซลเซียส งานซึ่งทำในห้องเย็นในอุตสาหกรรมการผลิตหรือการถนอมอาหารโดยการทำเยือกแข็ง งานที่ใช้เครื่องเจาะกระแทก งานที่มีระดับเสียงที่ลูกจ้างได้รับติดต่อกันเกินแปดสิบห้าเดซิเบล (เอ) ในการทำงานวันละแปดชั่วโมง^๗

(๔) งานที่เกี่ยวกับสารเคมีที่เป็นอันตราย งานเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุระเบิดหรือวัตถุไวไฟ ซึ่งได้แก่ งานผลิตหรือขนส่งสารก่อมะเร็งตามรายชื่อในบัญชีท้ายกฎกระทรวงนี้ งานที่เกี่ยวข้องกับสารไซยาไนด์ งานผลิตหรือขนส่งพลุ ดอกไม้เพลิง หรือวัตถุระเบิดอื่นๆ งานสำรวจ ขุด เจาะ ถัด บรจุ หรือขนถ่ายน้ำมัน เชื้อเพลิง หรือก๊าซ เว้นแต่ในงานในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง^๘

(๕) งานเกี่ยวกับจุลชีวันเป็นพิษ ซึ่งอาจเป็นเชื้อไวรัส แบคทีเรีย รา หรือเชื้ออื่น อันได้แก่ งานที่ทำในห้องปฏิบัติการชันสูตรโรค งานดูแลผู้ป่วยด้วยโรคติดต่อตามกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่อ งานทำความสะอาดเครื่องใช้และเครื่องนุ่งห่มผู้ป่วยในสถานพยาบาล งานเก็บขนกำจัดมูลฝอยหรือสิ่งปฏิกูลในสถานพยาบาล^๙

(๖) งานเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุระเบิด หรือวัตถุไวไฟ เว้นแต่ในงานในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ดังนี้

(ก) งานผลิตหรือขนส่งสารก่อมะเร็งตามรายชื่อในบัญชีท้ายกฎกระทรวงคือ

- ๔-แอมิโนไดฟีนีล (๔-Aminodiphenyl)
- อาร์เซนิก (Arsenic)
- แอสเบสตอส (Asbestos)
- เบนซีน (Benzene)
- เบริลเลียม (Beryllium)
- เบนซิไดน (Bencidin)
- บีส (คลอโรเมทิล)
อีเทอร์ (bas chloromethyl ether)
- สารประกอบโครเมียม (Cr VI) (Chromium Cr VI compound)
- น้ำมันดิน (Coal tar pitch volatile)
- บีตา-แนฟทิลเอมีน (B-Naphthylamine)
- นิกเกิลซัลไฟด์ (Nickel sulfide)
- ไวนิลคลอไรด์ (Vinyl chloride)
- ซิงค์โครเมต (Zinc chromate)

(ข) งานที่เกี่ยวข้องกับสารไซยาไนด์

(ค) งานผลิตหรือขนส่งพลุ ดอกไม้เพลิง หรือวัตถุระเบิดอื่นๆ

^๗ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑, ข้อ (๑) ข้อ (ก)-(ง)

^๘ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑, ข้อ (๒) ข้อ (ก)-(ง)

^๙ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑, ข้อ (๓) ข้อ (ก)-(ง)

(ง) งานสำรวจ ขุดเจาะ กลั่น บรรจุ หรือขนถ่ายน้ำมันเชื้อเพลิงหรือก๊าซ เว้นแต่สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

(๗) งานขับหรือบังคับรถยกหรือปั้นจั่นที่ใช้พลังงานเครื่องยนต์หรือไฟฟ้า ไม่ว่าจะขับหรือบังคับ จะกระทำในลักษณะใด^๖

(๘) งานใช้เลื่อยเดินด้วยพลังไฟฟ้า หรือเครื่องยนต์

(๙) งานที่ต้องทำได้ดิน ใต้น้ำ ในถ้ำ อุโมงค์ หรือปล่องในภูเขา

(๑๐) งานเกี่ยวกับกัมมันตภาพรังสีทุกชนิด^๗

(๑๑) งานทำความสะอาดเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ขณะที่เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กำลังทำงาน

(๑๒) งานที่ต้องทำบนนั่งร้านที่สูงกว่าพื้นดินตั้งแต่สิบเมตรขึ้นไป

(๑๓) งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง^๘

นอกจากนี้ยังได้กำหนดว่า ลูกจ้างเด็กซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบหกปีจะทำงานในเรือประมงไม่ได้ เว้นแต่เด็กนั้นอายุไม่ต่ำกว่าสิบห้าปีและบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนั้นทำงานอยู่ในเรือประมงนั้นด้วย หรือบิดาหรือมารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนั้นให้ความยินยอมเป็นหนังสือ^๙

สำหรับลูกจ้างเด็กที่เป็นหญิงมีครรภ์ นอกจากนายจ้างจะให้ทำงานในระหว่างเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกาไม่ได้แล้ว ยังจะให้ทำงานต่อไปนี้ไม่ได้ด้วย คือ

- งานเกี่ยวกับเครื่องจักร หรือเครื่องยนต์ที่มีความสั่นสะเทือน
- งานขับเคลื่อน หรือติดไปกับยานพาหนะ
- งาน ยก แบก หาม ทวน ลาก หรือเงินของหนักเกินสิบห้ากิโลกรัม
- งานที่ทำในเรือ
- งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจ้างแรงงานเด็กที่ทำงานในงานบรรจุหรือขนถ่ายสินค้าเรือทะเลก็ต้องห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีเข้าทำงาน เว้นแต่เป็นงานทำความสะอาดหรืองานผูกมัดจัดเรียงหรืองานอื่นตามที่อธิบดีประกาศกำหนด นายจ้างอาจจ้างเด็กอายุไม่ต่ำกว่าสิบหกปีเข้าทำงานดังกล่าวได้^{๑๐}

๗. สถานที่ที่ห้ามเด็กทำงาน

นอกจากการกำหนดประเภทของงานที่ไม่เหมาะสมจะจ้างให้เด็กทำงานแล้ว การจ้างเด็กทำงานในบางสถานที่ก็เป็นการไม่เหมาะสมกับความเป็นเด็ก เพราะอาจเป็นสถานที่ที่ต่อแถมและเสี่ยงต่อการประทุพผิตศีลธรรมอันดีงามได้ จึงได้มีการกำหนดห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีทำงานในสถานที่ดังต่อไปนี้ คือ

^๖ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๕๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑, ข้อ (๔)

^๗ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๕๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑, ข้อ (๕)

^๘ มาตรา ๔๕

^๙ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑, ข้อ (๔)

^{๑๐} กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑, ข้อ (๔)

- (๑) โรงฆ่าสัตว์
- (๒) สถานที่เล่นการพนัน
- (๓) สถานเดินรำ รำวง หรือร้องเงิง
- (๔) สถานที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการโดยมีผู้บ่าวเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอนหรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า
- (๕) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงต่อไป^{๑๑}

๘. ห้ามนายจ้างล่วงเกินทางเพศ

ห้ามมิให้นายจ้างหรือผู้ซึ่งเป็นหัวหน้างาน ผู้ควบคุมงาน หรือผู้ตรวจงานกระทำการล่วงเกินทางเพศต่อลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงหรือเด็ก

๙. ลูกจ้างเด็กทำงานในกิจการบรรทุกหรือขนถ่ายสินค้าเรือเดินทะเล

ห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงานในงานบรรทุกหรือขนถ่ายสินค้าเรือเดินทะเล เว้นแต่ทำงานทำความสะอาดเรือ งานผูกมัดจัดเรียงหรืองานอื่นที่อธิบดีประกาศกำหนด นายจ้างอาจรับเด็กอายุไม่ต่ำกว่า ๑๖ ปี เข้าทำงานดังกล่าวได้ (ขณะนี้ยังไม่มีประกาศกำหนด)

๑๐. ลูกจ้างเด็กทำงานบ้าน

ลูกจ้างเด็กที่ทำงานบ้านจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนี้

- ๑. ห้ามนายจ้างกระทำการล่วงเกินทางเพศ
- ๒.ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างลูกจ้างเด็กเป็นเงินไทยไม่น้อยกว่าเดือนละ ๑ ครั้ง หรือเว้นแต่จะมีการตกลงกันเป็นอย่างอื่น
- ๓. นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างมีวันหยุดพักผ่อนประจำปีไม่น้อยกว่าปีละ ๖ วัน

๑๑. ข้อควรปฏิบัติและจดจำสำหรับเด็กที่เข้ามาทำงาน

ข้อควรปฏิบัติ

- (๑) จดจำชื่อ นามสกุล ที่อยู่ของนายจ้าง
- (๒) จดจำชื่อ สถานที่ทำงาน สถานที่ตั้ง
- (๓) เมื่อได้งานทำแล้วต้องรีบเขียนจดหมายแจ้งที่อยู่ให้พ่อแม่ ผู้ปกครองทราบ
- (๔) เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับนายจ้างหรือมีปัญหาเรื่องงาน ให้ติดต่อหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานพื้นที่ ๑๕ พื้นที่ในกรุงเทพมหานครหรือสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเด็ก หรือสถานีตำรวจที่ใกล้ที่สุด
- (๕) อ่านและทำความเข้าใจกับกฎระเบียบต่างๆ ของสถานที่ทำงาน หากมีปัญหาให้สอบถามเจ้าหน้าที่หรือนายจ้าง

^{๑๑} มาตรา ๕๐

ข้อควรจำ

- ไม่ควรดื่มหรือรับประทานอาหาร และเครื่องดื่มของคนแปลกหน้า เพราะอาจถูกใส่ยานอนหลับในอาหาร
- ไม่ควรไปไหนมาไหนคนเดียวในเวลาค่ำคืน เพราะอาจเกิดอันตรายได้
- ไม่ควรกินยาบ้าหรือยาชูกำลัง เพราะจะทำให้ร่างกายอ่อนเพลีย สมองเสื่อมและอาจได้รับอุบัติเหตุหรือเกิดอาการคลุ้มคลั่งได้
- ไม่ควรทะเลาะเบาะแว้งกับนายจ้างหรือผู้ร่วมงาน

๑๒. ข้อแนะนำบิดา มารดา หรือผู้ปกครองในการให้เด็กทำงาน

- ไม่ควรหลงเชื่อคนไม่รู้จัก หรือนายหน้าในท้องถิ่น โดยยอมให้พาเด็กมาทำงานในเมืองโดยง่าย
- ต้องจดจำชื่อ ที่อยู่ของนายจ้าง และสำนักงานจัดหางานที่ติดต่อหางานให้เด็กทำ
- ควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน
- หากพบผู้รับสมัครงานในพื้นที่ ก่อนให้เด็กสมัครงาน หรือไปทำงานกับผู้มาติดต่อ ขอให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ได้ตรวจสอบและเป็นพยานในการรับเด็กไปทำงานด้วย
- หากทราบว่าบุตรหลานคนไปทำงานแล้วถูกใช้แรงงานอย่างกดขี่และไม่เป็นธรรม ขอให้แจ้งหน่วยงานของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
- ไม่ขาย หรือนำพา หรือส่ง หรือเป็นธุระในการจัดการให้เด็กและเยาวชนที่เป็นบุตรหลาน หรือที่อยู่ในความปกครองไปขายบริการทางเพศ หรือทำงานที่ผิดกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี เช่น การขายยาบ้า เพราะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องรับโทษทางอาญาด้วย

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

เนื่องจากเด็ก เยาวชน ยังถือเป็นบุคคลที่อ่อนด้อยประสบการณ์และกำลังสติปัญญา จึงมีโอกาที่จะถูกชักนำ หรือถูกสิ่งแวดล้อมกดดันให้กระทำผิดพลาดได้ง่าย สังคมจึงถือว่าเด็กเป็นเสมือนผ้าขาวที่บริสุทธิ์ และเป็นพลังสังคมที่สำคัญ แต่อาจถูกสังคมหล่อหลอมให้เบี่ยงเบนไปในทิศทางที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้ผ้าขาวผืนนั้นต้องแปดเปื้อนมลทิน และต้องสูญเสียพลังที่ยิ่งใหญ่ของสังคมไป

ดังนั้นหากเด็กและเยาวชนกระทำผิดพลาดไป สังคมจึงควรให้อภัย การใช้กฎหมายลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ย่อมรุนแรงเกินไป และการนำเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไปจำคุก กักขังร่วมกับผู้ใหญ่ย่อมเลวร้ายเกินไป เพราะเป็นการส่งเด็กและเยาวชนไปสู่สถาบันการศึกษาชั้นสูงแห่งชีวิต คือคุกตะราง ที่จะสั่งสอนอบรมให้เด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ชั่วร้าย ยากแก่การกลับคืนเป็นคนดีสู่สังคมต่อไป

กฎหมายจึงกำหนดวิธีการที่จะใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไว้เป็นกรณีเฉพาะดังนี้

๑. เกณฑ์อายุเด็กที่สามารถรับผิดทางอาญา สำหรับประเทศไทยกำหนดอายุขั้นต่ำของเด็กที่สามารถรับผิดทางอาญาได้ไม่เกิน ๗ ปี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๗๓ บัญญัติว่า “เด็กอายุยังไม่เกินเจ็ดปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ” นอกจากนี้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุเกิน ๗ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน ๑๔ ปีบริบูรณ์ ส่วน “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกิน ๑๔ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์

บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว คือ เด็กหรือเยาวชนที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดคดีอาญาทุกตัวบทกฎหมาย ซึ่งได้แก่ เด็กหรือเยาวชนที่มีอายุเกิน ๗ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๕ บัญญัติว่า “คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ให้ถืออายุเด็กหรือเยาวชนนั้นในวันที่การกระทำผิดได้เกิดขึ้น”

เหตุที่แยกเกณฑ์อายุเด็กและเยาวชนแตกต่างกันเพราะกฎหมายกำหนดวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิดมีข้อแตกต่างกัน เช่น การจับกุมเด็กจะต้องกระทำตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ส่วนการจับกุมเยาวชนให้กระทำความผิดประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

๒. การจับกุมเด็กและเยาวชน

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว มาตรา ๔๕ วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้จับกุมเด็ก ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เมื่อ

- ๑) เด็กนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า
- ๒) มีผู้เสียหายชี้ตัวและยืนยันให้จับตัวเด็กนั้น

- ๓) มีผู้ขอให้จับโดยแจ้งว่าได้มีการร้องทุกข์ไว้แล้ว หรือ
- ๔) มีหมายจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

แต่ถ้าเป็นการจับกุมเยาวชนให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นการจับกุมเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดจึงทำได้เช่นเดียวกับผู้ใหญ่กระทำความผิด เจ้าหน้าที่อาจใช้เครื่องพันธนาการกับเยาวชนได้ แต่จะใช้เครื่องพันธนาการกับเด็กมิได้

๓. แจ้งการจับกุมเด็กหรือเยาวชนแก่ผู้ปกครอง

เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือควบคุมเด็กหรือเยาวชนต้องรีบแจ้งการจับกุม หรือควบคุมไปยังบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยโดยมิชักช้าตามมาตรา ๕๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๔๐(ข) (๒) บัญญัติว่า “ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาทันทีและโดยตรง และในกรณีเห็นสมควรโดยแจ้งข้อกล่าวหาผ่านบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย...” การแจ้งการจับกุมเด็กหรือเยาวชนให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองทราบก็เพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชน เช่น ยื่นคำร้องขอลปล่อยชั่วคราว หรือการหาที่ปรึกษากฎหมายคอยช่วยเหลือด้านคดีความให้แก่เด็กหรือเยาวชน

เมื่อมีการจับกุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด และคดีนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัว เจ้าพนักงานผู้จับกุม หรือควบคุมเด็กหรือเยาวชนนั้น จะต้องแจ้งการจับกุมหรือควบคุมไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจและบิตามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่โดยไม่ชักช้า

๔. การควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชน

ในกรณีพนักงานสอบสวน พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจจำต้องควบคุมเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาไว้ก่อนส่งตัวไปยังสถานพินิจ ห้ามมิให้ควบคุมเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาไว้ปะปนกับผู้ใหญ่ และห้ามมิให้ควบคุมไว้ในห้องขังที่จัดไว้สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ ตามมาตรา ๕๔ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ และตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๓๗ (ค) บัญญัติว่า “...โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพจะต้องถูกแยกต่างหากจากผู้ใหญ่...” การห้ามควบคุมเด็กหรือเยาวชนปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ก็เพื่อป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนถูกละเมิด หรือได้รับประสบการณ์ที่ไม่เป็นคุณจากผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด

๕. การสอบถามปากคำ การส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปยังสถานพินิจและการขอประกันชั้นสถานพินิจ

เมื่อจับกุมเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดมาแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องสอบถามปากคำเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชนนั้นมาถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวน และส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปยังสถานพินิจ ผู้อำนวยการสถานพินิจจะควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไว้ หรือจะปล่อยตัวชั่วคราว โดยมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ โดยมีประกันหรือไม่ มีประกันและหลักประกันก็ได้ หรือจะมอบตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไว้กับบุคคลหรือองค์การที่เห็นสมควรก็ได้ (มาตรา ๕๐ วรรคแรก)

ในกรณีที่ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นไม่สมควรให้ปล่อยชั่วคราว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะต้องส่งคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวพร้อมทั้งความเห็นไปให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกเยาวชนและครอบครัวแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาสั่ง คำสั่งดังกล่าวเป็นที่สุด แต่ไม่ตัดสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวใหม่อีก (มาตรา ๕๐ วรรคสอง)

๖. การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กหรือเยาวชน

ในการดำเนินคดีเด็กหรือเยาวชนที่เป็นจำเลยจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้ แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกันกับทนายความได้ ในกรณีเด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษากฎหมายให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ เว้นแต่เด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ต้องการและศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก้คดีจะไม่แต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ก็ได้ตามมาตรา ๘๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๓๗ (ง) บัญญัติว่า “เด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสมโดยพลัน” และข้อ ๔๐ (๗) (๒) บัญญัติว่า “...จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เพื่อการเตรียมการและการสู้คดีของเด็ก”

๗. การจัดหาล่ามให้เด็กหรือเยาวชน

ถ้าเด็กหรือเยาวชนเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยหรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้าตามมาตรา ๑๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๔๐ (๖) บัญญัติว่า “ให้จัดหาล่ามคอยช่วยเหลือเด็กในกรณีไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาที่ใช้ได้”

๘. การดำเนินขบวนพิจารณาโดยมิชักช้า

เมื่อมีการจับกุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดตามกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้พนักงานสอบสวนรีบดำเนินการสอบสวนและส่งสำนวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องต่อศาลภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนถูกจับกุม ถ้าฟ้องไม่ทันให้พนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการแล้วแต่กรณี ต้องขอผิดฟ้องต่อศาลครั้งละ ๑๕ วัน ไม่เกิน ๒ ครั้ง สำหรับความผิดที่มีโทษจำคุกเกิน ๖ เดือน แต่ไม่เกิน ๕ ปี หรือขอผิดฟ้องได้ ๕ ครั้ง ครั้งละ ๑๕ วัน สำหรับความผิดที่มีโทษจำคุกเกิน ๕ ปีขึ้นไปตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๔๐ (๓) บัญญัติว่า “การพิจารณาคัดลิดนคดีต้องกระทำโดยมิชักช้า...”

ในกรณีความผิดอาญานั้นมีโทษอย่างสูงให้จำคุกเกิน ๕ ปี เมื่อศาลสั่งอนุญาตให้ผิดฟ้องครบ ๒ ครั้งแล้ว พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอผิดฟ้องได้อีก โดยอ้างเหตุจำเป็นแต่ศาลจะอนุญาตตามคำขอต่อเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้แสดงถึงเหตุจำเป็นและนำพยานมาเบิกความประกอบจนเป็นที่พอใจแก่ศาล ศาลจะอนุญาตให้ผิดฟ้องได้อีกครั้งละไม่เกิน ๑๕ วัน แต่ต้องไม่เกิน ๒ ครั้ง (มาตรา ๕๑ วรรคสองและวรรคสาม)

ในการยื่นฟ้องต่อศาลนั้น พนักงานอัยการจะต้องเสนอรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอายุ ความประพฤติ ฯลฯ ของเด็กและเยาวชน ซึ่งพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้จัดทำส่งผ่านพนักงานสอบสวนและพนักงานสอบสวน รวมเข้ากับสำนวนการสอบสวน เสนอต่อพนักงานอัยการ ยื่นต่อศาลด้วย (มาตรา ๕๑ วรรคหนึ่ง)

๕. การให้ปากคำของเด็กหรือเยาวชน

ในการดำเนินคดีอาญาศาลจะต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้เด็กหรือเยาวชนที่เป็นจำเลยฟัง จำเลยจะให้การปฏิเสธหรือสารภาพอย่างใดก็ได้ตามใจสมัคร แม้เคยให้การรับสารภาพแล้วต่อมาภายหลังจะให้การปฏิเสธก็ได้หรือในทางกลับกันก็ได้ตามมาตรา ๑๗๒ วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ ๔๐ (๔) ซึ่งบัญญัติว่า “เด็กจะไม่ถูกบังคับให้เบิกความหรือรับสารภาพ...”

๑๐. การให้เด็กหรือเยาวชนกลับไปอยู่กับบิดามารดา

ในระหว่างการสอบสวนเมื่อสถานพินิจรับตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ดูแล ผู้อำนวยการสถานพินิจจะมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บิดามารดา หรือผู้ปกครองรับไปดูแล หรือจะให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันก็ได้ ถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจไม่อนุญาตให้ประกันตัวจะต้องส่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว พร้อมความเห็นไปยังศาลเยาวชนและครอบครัวฯ แห่งท้องที่นั้นๆ พิจารณาสั่ง หากศาลยกคำร้องก็ไม่ตัดสิทธิเด็กหรือเยาวชนจะยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวใหม่ตามมาตรา ๕๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ

หากพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องเด็กหรือเยาวชนต่อศาลเยาวชนและครอบครัวฯ แล้ว เด็กหรือเยาวชนมีสิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวต่อศาลนั้นๆ ได้ ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าเด็กหรือเยาวชนจะไม่ถูกแยกจากบิดามารดาวันแต่มีเหตุจำเป็นจริงๆ

๑๑. กรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีแม่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด ในคดีอาญา

มาตรการพิเศษสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อช่วยเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้วรู้สึกตัวและยินยอมปฏิบัติตัวตามเงื่อนไขบางประการของผู้อำนวยการสถานพินิจ ก็อาจจะไม่ต้องถูกฟ้องคดีต่อศาลให้เสียประวัติ มาตรการดังกล่าวกระทำได้ในกรณีดังนี้ คือ

ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน ๕ ปี เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจ ได้พิจารณาถึง อายุ ประวัติความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนนั้นแล้ว เห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นก็ยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วย ผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจที่จะแจ้งความเห็นดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยพนักงานอัยการก็มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นต่อศาลได้ คำสั่งของพนักงานอัยการนั้นเป็นที่สุด

การควบคุมเด็กหรือเยาวชนไว้ในสถานพินิจตามมาตรการนี้ จะเป็นกำหนดเวลาเท่าใดอยู่ในดุลยพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ แต่ต้องไม่เกิน ๒ ปี (มาตรา ๖๓)

๑๒. ผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัวพนักงานอัยการ

ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดต่อศาลเยาวชนและครอบครัว คือพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดแต่งตั้งให้เป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดประจำศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งจะแต่งตั้งไว้คนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ตามความจำเป็น (มาตรา ๖๖)

ผู้เสียหาย

หลัก ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาซึ่งมีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดต่อศาลเยาวชนและครอบครัว

ข้อยกเว้น ผู้เสียหายจะฟ้องคดีดังกล่าวได้จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการสถานพินิจเด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจเสียก่อน (มาตรา ๖๔ วรรคแรก)

กรณีผู้อำนวยการสถานพินิจไม่อนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดี

ในกรณีผู้อำนวยการสถานพินิจไม่อนุญาตให้ฟ้อง ผู้เสียหายจะร้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวขอให้สั่งอนุญาตก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ศาลจะเรียกผู้อำนวยการสถานพินิจมาสอบถามแล้วศาลจะสั่งตามที่เห็นสมควร คำสั่งของศาลกรณีนี้เป็นที่สุด

๑๓. กรณีที่อาจถอนฟ้องคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด

กรณีนี้เป็นกรณีซึ่งแตกต่างจากการถอนฟ้องในศาลธรรมดาอีกประการหนึ่งกล่าวคือ ศาลเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจอนุญาตให้โจทก์ไม่ว่าเป็นพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย ไม่ว่าเป็นคดีอาญาแผ่นดินหรือคดีความผิดอันยอมความได้ ถอนฟ้องได้โดยมีวิธีปฏิบัติดังนี้

ก่อนที่ศาลเยาวชนและครอบครัว จะอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้องคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ศาลจะต้องแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจทราบก่อน ถ้าผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาแล้วเห็นว่าเพื่อสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชนสมควรให้มีการคุมประพฤติของเด็กหรือเยาวชนนั้นไว้ แม้จะได้มีการถอนฟ้องคดีไปแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจจะเสนอความเห็นดังกล่าวต่อศาล

ถ้าศาลเห็นสมควรให้ถอนฟ้องคดี แต่สมควรคุมประพฤติไว้ ศาลก็มีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติของเด็กหรือเยาวชนนั้นและนำมาตรา ๑๐๐ และมาตรา ๑๐๑ เรื่องเงื่อนไขคุมประพฤติและเรื่องการละเมิดเงื่อนไขคุมประพฤตินำมาใช้โดยอนุโลม (มาตรา ๖๕)

๑๔. การเคารพในเรื่องส่วนตัวของเด็กหรือเยาวชน

การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว จะต้องกระทำการลับ เฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ เช่น ที่ปรึกษาทนายความ บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ พนักงานศาล โจทก์ และทนายโจทก์ พยาน ผู้ชำนาญการพิเศษ ล่าม พนักงานคุมประพฤติ บุคคลอื่นที่ศาลเห็นสมควรอนุญาต หรือในกรณีศาลเห็นสมควรพูดกับเด็กหรือเยาวชนเป็นการเฉพาะ ศาลจะสั่งให้

บุคคลอื่นทั้งหมดออกไปนอกห้องพิจารณาก็ได้ ห้ามมิให้ผู้ใดบันทึกภาพ แพร่ภาพ พิมพ์รูป หรือบันทึกเสียง แพร่เสียงของเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอันอาจทำให้บุคคลอื่นรู้จักตัว ชื่อตัว ชื่อสกุลของเด็กหรือเยาวชนนั้นมิได้ตามมาตรา ๕๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๔๐ (๗) บัญญัติว่า “ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็กอย่างเต็มที่”

๑๕. การพิจารณาคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว

วิธีการพิจารณาคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว แตกต่างจากการพิจารณาคดีอาญาของศาลธรรมดาหลายประการ อาทิเช่น

๑. เมื่อศาลได้รับฟ้องคดีแล้ว ศาลต้องแจ้งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ บิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยทราบ ถึงวันและเวลาที่ศาลจะนั่งพิจารณาเมื่อเห็นสมควร ศาลจะสั่งให้บุคคลดังกล่าวมานั่งฟังการพิจารณาคดีด้วยก็ได้ (มาตรา ๖๕ วรรคแรก)

๒. ระหว่างการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนมีอำนาจเรียกจำเลยไปสอบถามเป็นการเฉพาะตัว เพื่อหยั่งทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อกล่าวหา และสาเหตุแห่งการกระทำความผิดบุคลิกลักษณะ ท่วงที วาจา และข้อเท็จจริงอื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นก็ได้

ในกรณีนี้การสอบถามจะต้องกระทำในห้องที่เหมาะสม ซึ่งมีไซในห้องที่ใช้พิจารณาคดีนั้น (มาตรา ๗๑)

๓. การพิจารณาคดี จะต้องกระทำในห้องที่มีไซห้องพิจารณาคดีธรรมดา แต่ถ้าไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ ก็ให้นัดพิจารณาคดีดังกล่าวในห้องที่พิจารณาคดีธรรมดาได้ แต่ต้องไม่ปะปนกับการพิจารณาคดีธรรมดา (มาตรา ๗๒)

๔. การพิจารณาคดีต้องกระทำเป็นการลับทุกคดี และเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีเท่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ และที่ศาลอนุญาตเท่านั้นจึงจะมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ (มาตรา ๗๓)

๕. การพิจารณาคดีไม่ต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาโดยเคร่งครัด และต้องใช้อยู่คำที่จำเลยสามารถเข้าใจได้ง่ายและต้องให้อีกโอกาสจำเลย รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย แถลงข้อเท็จจริง ความรู้สึก และความคิดเห็น ตลอดจนระบุและซักพยานได้ไม่ว่าในเวลาใดๆ ในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีนั้น (มาตรา ๗๗)

๖. จำเลยมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้ แต่มีที่ปรึกษากฎหมาย เพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้

ในกรณีที่จำเลยไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ศาลจะต้องแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้เว้นแต่จำเลยไม่ต้องการ และศาลก็เห็นว่าไม่จำเป็นแก้คดี ศาลจะไม่แต่งตั้งให้ก็ได้ (มาตรา ๘๓)

๗. ในกรณีที่จำเลยไม่สามารถมาฟังการพิจารณาคดี ถ้าศาลเห็นสมควร ศาลจะสั่งให้สืบพยานในข้อที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ ลับหลังจำเลยได้ แต่ศาลจะต้องกระทำต่อหน้าที่ปรึกษากฎหมายของจำเลยนั้น (มาตรา ๘๐)

๘. ห้ามมิให้มีการบันทึกภาพ แพร่ภาพ พิมพ์รูป หรือบันทึกเสียง แพร่เสียงของเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด รวมทั้งห้ามการโฆษณาข้อความ ซึ่งปรากฏในทางสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือในทางพิจารณาคดีของศาลที่อาจทำให้บุคคลอื่นรู้จักตัว ชื่อตัว ชื่อสกุลของเด็กหรือเยาวชนนั้น

หรือโฆษณาข้อความอันเป็นการเปิดเผยประวัติ การกระทำความผิดหรือสถานที่อยู่ สถานที่ทำงานหรือสถานที่ศึกษาของเด็กหรือเยาวชนนั้น

ข้อห้ามดังกล่าวไม่ใช้บังคับแก่การกระทำเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาโดยได้รับอนุญาตจากศาลและการกระทำที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของทางราชการ (มาตรา ๕๓)

๕. การพิพากษาคดีเด็กหรือเยาวชน

ในกรณีเด็กอายุเกินกว่า ๗ ปี แต่ไม่เกิน ๑๔ ปี ศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุกไม่ได้ จะต้องใช้วิธีการสำหรับเด็ก กล่าวคือ ให้ออกไปทำงานหรือทำทัณฑ์บนบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือส่งไปฝึกและอบรมยังสถานฝึกและอบรม หรือคุมประพฤติก็ได้แล้วแต่กรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๔ ส่วนเยาวชนที่มีอายุกว่า ๑๔ ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน ๑๗ ปีบริบูรณ์ ถ้าศาลเห็นสมควรจะใช้วิธีการสำหรับเด็กก็ได้ หรือจะลงโทษจำคุกก็ได้ แต่ต้องลดมาตราส่วนโทษให้กึ่งหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๕ การพิพากษาคดีเด็กหรือเยาวชน กฎหมายให้คำนึงถึงอายุของเด็กหรือเยาวชนประกอบกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชน สภาพครอบครัว และสิ่งแวดล้อมทั้งปวงเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ ทำนองเดียวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๔๐ (๓) ซึ่งบัญญัติว่า การพิจารณาคดี...โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้คำนึงถึงอายุของเด็ก หรือสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบิดามารดาของเด็กเป็นสำคัญ”

๑๐. คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กหรือเยาวชน ควรจะได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนและสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการลงโทษ โดยให้ศาลคำนึงถึงบุคลิกภาพ สุขภาพ และภาวะแห่งจิตของเด็กหรือเยาวชนเป็นรายๆ ซึ่งแตกต่างกันไป โทษหรือวิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนที่จะใช้นั้นต้องมีความเหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์เฉพาะเรื่องแม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิดร่วมกันก็ตาม ตามมาตรา ๗๒ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว

๑๖. การฝึกอบรมเด็กหรือเยาวชน

ในกรณีศาลพิพากษาให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนเข้ารับการฝึกและอบรมในสถานพินิจ ให้สถานพินิจจัดให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญอย่างน้อยให้พออ่านออกเขียนได้ ฝึกอาชีพ หรือวิชาชีพ หรือให้ปฏิบัติการงานอื่นได้เพื่อมิให้มีเวลาว่างโดยไม่จำเป็นให้เหมาะสมกับจิตใจและสุขภาพของเด็กหรือเยาวชนนั้นตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๔๐ (๔) ซึ่งบัญญัติว่า “การดำเนินการต่างๆ เช่น การควบคุมดูแล การให้คำปรึกษา การคุมประพฤติ การตั้งผู้คุ้มครองสวัสดิภาพ การฝึกอบรมหรือวิธีการอื่นใดจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมทั้งพฤติการณ์เกี่ยวกับตัวเด็กและพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดเป็นสำคัญ”

๑๗. ทางเลือกที่จะไม่ให้เด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ในกรณีเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจได้พิจารณาถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้

โดยไม่ต้องฟ้อง เมื่อเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจไม่เกิน ๒ ปี ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องเป็นที่สุด แต่มิให้ใช้แก่การกระทำความผิดอาญาที่มีโทษอย่างสูง จำคุกเกินกว่า ๕ ปีขึ้นไป ตามมาตรา ๖๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว

บทบาทของครูในการคุ้มครองสิทธิเด็ก

โดยเหตุที่ครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กและเป็นหัวใจของเด็กอย่างยิ่ง และในบางโอกาสครูได้รับความไว้วางใจจากเด็กมากกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งไม่ค่อยมีเวลาดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเสียอีก เพราะครูอยู่ในฐานะอันควรเคารพยำเกรงของศิษย์เป็นผู้มีอำนาจเหนือศิษย์ที่จะลงโทษหรือให้คุณให้โทษแก่ศิษย์ได้ รวมทั้งยังเป็นวีรบุรุษ วีรสตรีในอุดมคติของศิษย์ที่ศิษย์ยกย่องชื่นชม ยึดถือเป็นแบบอย่างด้วยความบริสุทธิ์ใจ

ด้วยเหตุดังกล่าวครูจึงเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งในการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กและมีโอกาสความเป็นไปได้สูงที่ครูจะเป็นผู้กระทำการละเมิดสิทธิเด็กเสียเอง เช่น การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก การทำร้ายหรือลงโทษเด็กเกินเหตุจนศิษย์บอบช้ำ หรือการใช้วาจาทารุณด้านจิตใจซึ่งเด็กไม่อาจต่อสู้หรือป้องกันตัวได้ ทั้งนี้เพราะจากการรณรงค์ของผู้ทำงานด้านนี้ในทุกประเทศได้รับการเปิดเผยตรงกันว่า การทารุณเด็กและการละเมิดสิทธิเด็กมักกระทำโดยคนที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก เช่น สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง ผู้เลี้ยงดูเด็ก และ “ครู” และในประการที่สำคัญส่วนใหญ่มักเกิดเหตุในที่โรงเรียน อันเป็นสถานที่ที่บุคคลภายนอกไม่สามารถล่วงรู้ได้ แม้ผู้เป็นครูจะสำนึกได้ในภายหลังและรู้สึกผิดไปตลอดชีวิต แต่ก็ไม่สามารถบรรเทาบาปในใจของศิษย์ได้

เด็กที่ถูกปฏิบัติโดยวิธีการที่รุนแรง ถูกละเมิด จะเกิดเป็นความรู้สึกฝังใจในเชิงลบไปตลอด และจะมีผลหรืออิทธิพลต่อชีวิต บุคลิกภาพและทัศนคติของเด็กที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันต่อไปคือ มีแนวโน้มของเด็กที่เคยถูกทารุณเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะกระทำการทารุณกับเด็กต่อไปเป็นวัฏจักรของชีวิตมนุษยชาติตลอดเวลาที่ผ่านมา เด็กที่ถูกกดขี่เอาเปรียบ เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีจิตใจที่แข็งกระด้าง เหวี่ยงเอาเปรียบผู้คนในสังคมต่อไปด้วยความเห็นแก่ตัว เพื่อความอยู่รอดของตน

ในขณะที่เดียวกันหากครูเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก ครูจะมีบทบาทและทำหน้าที่ได้อย่างดียิ่ง ทั้งนี้ เพราะครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด สามารถที่จะสังเกตเห็นความผิดปกติและรับทราบปัญหาของเด็กได้ก่อนบุคคลอื่น อันจะทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือและเยียวยาเพื่อแก้ไขปัญหาเสียแต่ในเบื้องต้น ก่อนที่จะสายเกินไป ซึ่งถ้าเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นได้รับการแก้ไขล่วงหน้าเวลาที่จะจำเป็นไปมากแล้ว ในบางครั้งอาจไม่คุ้มกับความเสียหายและไม่อาจชดเชยสิ่งที่สูญเสียไปให้กลับคืนมาได้

บทบาทของครูในการคุ้มครองสิทธิเด็ก

๑. สร้างความสำนึกและความตระหนักในเรื่องสิทธิเด็กให้เกิดขึ้นในตนเอง

ในเบื้องต้นผู้เป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องสิทธิของเด็กและเยาวชน เพื่อรับรู้ถึงความมีอยู่ของสิทธิ มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อเด็กและเยาวชน สามารถเข้าใจถึง

พฤติกรรม ความคิด ความรู้สึกของเด็กที่อ่อนไหว เปราะบางและมีอยู่หลากหลายอารมณ์ เพื่อให้สามารถทำงานเข้ากับเด็กได้ ทั้งระลึกได้ว่าสิทธิของเด็กก็คือสิทธิของมนุษย์ทุกคน ที่ครูจะต้องยอมรับ เคารพต่อสิทธิ นั้นโดยไม่กระทำการล่วงละเมิด

๒. มีความรักความเมตตาต่อเด็กและเยาวชน

ความเมตตา กรุณา เป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งที่ต้องมีเป็นพื้นฐานอยู่ในจิตใจของครูทุกคน อันจะทำให้เด็กยอมรับและเข้าใจถึงเจตนาที่ดีและบริสุทธิ์ของครู เกิดเป็นความรักและความเคารพด้วยความจริงใจตอบสนอง ซึ่งจะทำให้การทำงานของครูง่ายขึ้น ครูที่มีนิสัยฉุนเฉียว โกรธง่าย จะทำให้เด็กเกลียดและกลัว เป็นเหตุให้ครูห่างเหินจากศิษย์ และขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นเหตุให้เด็กไม่อยากเรียน หนีเรียน และหนีโรงเรียนไป ประพฤติชั่วในที่สุด ความเมตตาปรารถนาดีของครูจะเป็นพลังที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของเด็กและเยาวชนไว้

๓. แสวงหาการสอนที่ดี น่าสนใจ ไม่เบื่อง่าย

กระบวนการเรียนการสอนที่ดี ผู้เรียนและผู้สอนเรียนรู้และสนุกในการเรียนร่วมกัน จะทำให้เด็กไม่หนีเรียน และมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนสูง เด็กและเยาวชนเกิดความรักต่อครูและสถานศึกษา และตั้งใจทำกิจกรรมที่ครูหรือสถานศึกษาจัดให้ การปิดโอกาสที่เด็กและเยาวชนจะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ก่อการวิวาท ข่มเหงรังแกกัน

๔. สอดส่องดูแลพฤติกรรมและติดตามความประพฤติของเด็กโดยใกล้ชิด

มูลเหตุที่กำหนดให้อัตราร้อยระหว่างครูต่อนักเรียนไม่เกิน ๑ ต่อ ๒๕ นั้น ก็เพื่อให้ครูได้มีเวลาและโอกาสที่จะติดตามสอดส่องดูแลเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาได้โดยใกล้ชิดและทั่วถึง เพื่อให้สามารถรับทราบปัญหาและแก้ไขปัญหาก็อาจเกิดขึ้นได้ทันที่ ทั้งเป็นการป้องกันการขยายตัวของเหตุร้ายแรงที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น อุบัติเหตุ การกระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง การประพฤติตนไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ควรมีทะเบียนบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อสะดวกในการติดตามความประพฤติและการแสวงหาวิธีการในการแก้ไข

๕. ร่วมมือกับผู้ปกครอง บิดามารดา ชุมชนและสังคมในการดูแลเด็กและเยาวชน

การปฏิบัติงานดูแลสวัสดิภาพและคุ้มครองสิทธิเด็กให้มีประสิทธิภาพนั้นไม่อาจทำได้ผลดีโดยลำพังได้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นพลังทางสังคมเพื่อร่วมกันผลักดันและเป็นการประสานงานกันใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและสังคมนั้น ในการปฏิบัติงานดูแลด้านสวัสดิภาพเด็กและการปกป้องคุ้มครองเด็กให้อยู่ในกรอบและทิศทางที่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. ครูและสถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมสันทนาการและกิจกรรมทางการศึกษาให้พอเพียง

กิจกรรมสันทนาการ เช่น กิจกรรมกีฬา ดนตรี การทัศนศึกษา หรือกิจกรรมบันเทิงในทางสร้างสรรค์อื่นๆ ที่โรงเรียนจัดให้เด็กและเยาวชน เช่น การจัดลานกีฬา กีฬาสี การประกวดวงดนตรี เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออก ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ในการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการจัด

นิทรรศการหรือกิจกรรมเรียนรู้ในห้องเรียนอื่นๆ จะทำให้เด็กและเยาวชนไม่เคร่งเครียดในการเรียน ไม่เบื่อและหนีเรียน ได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาโดยองค์รวมไปพร้อมเพรียงกัน กิจกรรมดังกล่าวจะมีส่วนช่วยในการลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนลงได้มาก

๑๖. ครูและสถานศึกษาต้องจัดให้มีหน่วยแนะแนวให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา

กิจกรรมแนะแนวที่มีประสิทธิภาพมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาค่าเด็กและเยาวชน สถานศึกษาจึงต้องจัดเตรียมความพร้อมในการแนะแนวและฝึกอบรมครู อาจารย์ให้มีความพร้อมในการทำงานแนะแนวและเป็นพี่ปรึกษาของนักเรียนและนักศึกษา ทั้งในด้านการเรียนและความประพฤติของนักเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีที่ปรึกษา ไม่โดดเดี่ยว คิดแก้ปัญหาตามลำพังคนเดียว และแสวงหาทางออกในทางที่ผิดได้

กรอบความคิดที่ครูและผู้ใหญ่จะต้องพึงปฏิบัติต่อเด็ก

๑. คำนี้ถึงความเป็นสากล (Univerality) กฎหมายและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีอยู่นั้น ทุกบททุกมาตราใช้กับเด็กทั่วทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุสัญญาสิทธิเด็กนั้นใช้กับเด็กทั่วโลก ไม่เลือกปฏิบัติเพื่อประโยชน์เฉพาะเด็กกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และในเรื่องสิทธิเด็กนี้ต้องไม่คำนึงถึงสิทธิเด็กในฐานะเป็นตัวแทนกฎหมาย ต้องไม่คิดว่าเราทำอะไรไม่ได้ต้องรอให้มีการออกกฎหมายและให้ผู้มีหน้าที่ตามกฎหมายเป็นผู้ดำเนินการ ไม่ใช่หน้าที่ของเรา แต่ต้องคิดว่าสิทธิเด็กเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเราทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเรื่องของครูทุกคน การปฏิบัติในเรื่องสิทธิเด็กจึงเป็นเรื่องของการเคารพสิทธิ ความศรัทธา ความเมตตา กรุณา และความซาบซึ้งใจมิใช่จากการบังคับ

๒. การทำงานด้านสิทธิเด็กรวมทั้งการปฏิบัติของครูในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กต้องไม่มีการแบ่งแยกสิทธิของเด็กแต่ต้องครอบคลุมเด็กทั้งหมด เด็กทั้งชุมชน เด็กทั้งประเทศและเด็กทั่วโลก โดยครอบคลุมเด็กทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ ทุกชนชั้นวรรณะ (Class) ไม่แบ่งแยกว่าเป็นเด็กยากจน ร่ำรวย มีสถานะทางสังคมอย่างไร ไม่แบ่งแยกว่าเป็นเด็กเพศหญิง เพศชายหรือเป็นเด็กชาวเขา ชาวเล เด็กทุกคนมีสิทธิเท่าเทียม และต้องได้รับการปฏิบัติตามสิทธิโดยเสมอภาคกัน

๓. ไม่แบ่งแยกว่าการพัฒนาตามสิทธิของเด็กเมื่ออายุเท่าใด สิทธิของเด็กนั้นต้องได้รับการพัฒนาให้ครบถ้วน และได้รับการพัฒนาทุกวัน ทุกช่วงอายุ ระหว่างอายุของเด็ก ๐-๑๘ ปี โดยเด็กในแต่ละวัยต้องได้รับการพัฒนาในทุกทางให้เหมาะสมกับช่วงอายุของเด็กในวัยนั้น นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงเด็กที่ไร้ความสามารถ ทูพพลภาพ รวมอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน

๔. ต้องคำนึงถึงการพัฒนาการของเด็กให้ครบทุกด้านโดยองค์รวม ทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ ทั้งนี้เพราะพัฒนาการทุกด้านจำเป็นต้องดำเนินไปพร้อมกัน และต่างมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เด็กจึงจะพัฒนาเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพได้

๕. ต้องให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนาสิทธิเด็ก ทั้งสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ เช่น บั๊จจัย ๔ มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ที่เพียงพอและสิ่งแวดล้อมทางด้านจิตใจที่เอื้อต่อการพัฒนาและไม่เป็นมลพิษต่อการพัฒนาทางจิตใจของเด็ก โดยจะต้องให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์

ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะหากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กเลวร้าย เป็นเสมือนโคลน เช่น เด็กอยู่ท่ามกลางยาเสพติด และเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาวเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่กลางทะเลโคลนก็เป็นการยากที่จะปกป้องคุ้มครองเด็ก ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมของเด็กเป็นสิ่งสำคัญยิ่งประการหนึ่ง

๖. การระดมพลังทางสังคม ทุกประเภททุกฝ่ายที่จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาสิทธิเด็ก ทั้งหน่วยงานของราชการและองค์กรเอกชน เช่น พลังของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังของครอบครัว วัด และสถาบันการศึกษา โดยที่มีครูเป็นกลไกที่สำคัญในส่วนของสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ เพราะชุมชนที่เข้มแข็งจะมีส่วนสำคัญในการช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็ก แต่เนื่องจากครอบครัวสมัยใหม่มักอ่อนแอ เป็นครอบครัวเดี่ยวไม่สามารถดูแลตัวเองและเด็กได้ และเราก็ไม่อาจหาครอบครัวขยายเหมือนในอดีตอีกแล้ว จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาเด็ก เด็กไร้ที่พึ่งและถูกละเมิดสิทธิเป็นอันมาก ดังนั้น ชุมชนและครอบครัวจึงต้องเข้ามาเสริมชุมชนจะต้องมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วม หากหลายๆ ครอบครัวทำหน้าที่อย่างเข้มแข็งได้คล้ายๆ กัน ชุมชนย่อมเข้มแข็งตามไปด้วย

โดยจะต้องมีการร่วมมือกันในระดับโครงสร้างใหญ่ คือองค์ภาครัฐและองค์กรเอกชน โดยรัฐต้องเข้ามาช่วยในด้านนโยบายในระดับสูงด้วยการให้การสนับสนุน และในด้านการประสานงานกับองค์กรเอกชนไปพร้อมๆ กัน รวมทั้งกลไกของรัฐต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อร่วมกันสร้างความรักความเข้าใจถักทอสายใยสัมพันธ์ของชีวิต ให้เด็กได้รับการปฏิบัติตามสิทธิเด็กโดยสมบูรณ์

การป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนตามข้อเสนอของสหประชาชาติ (ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด)

ข้อเสนอแนะของสหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency) เรียกย่อๆ ว่า ข้อเสนอแนะแห่งกรุงริยาด (The Riyadh Guidelines) เป็นข้อเสนอแนะที่ผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศ ซึ่งประชุมกัน ณ กรุงริยาด ระหว่างวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑ ถึงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๑ ร่างขึ้น เพื่อให้ประเทศสมาชิกของสหประชาชาตินำไปพิจารณาใช้ในประเทศของตน มีสาระสำคัญบางประการดังนี้

๑. การป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการป้องกันอาชญากรรมในสังคม

๒. ความสำเร็จของสังคมในการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนขึ้นอยู่กับความพยายามที่จะให้หลักประกันในการพัฒนาหนุ่มสาวได้อย่างกลมกลืน โดยการส่งเสริมบุคลิกภาพของหนุ่มสาวตั้งแต่ออยู่ในวัยเด็ก

๓. ควรเริ่มมีแผนการป้องกันต่างๆ ตั้งแต่เมื่ออยู่ในวัยเด็ก

๔. ให้โอกาสในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสทางด้านการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนที่มีการเปลี่ยนแปลง และเพื่อเป็นกรอบในการส่งเสริมให้ความคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนซึ่งได้แสดงให้เห็นว่าอยู่ในภาวะอันตรายหรืออยู่ในสภาพสังคมที่เสี่ยงและมีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลและให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษ

๕. การเน้นถึงการวางนโยบายในด้านการป้องกันที่สัมฤทธิ์ผลโดยอาศัยสังคมเป็นหลักและครอบคลุมถึงเด็กและเยาวชนทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านทางครอบครัว ชุมชน กลุ่มเพื่อน โรงเรียน การฝึกอาชีพ การทำงาน ตลอดจนองค์กรอาสาสมัครต่างๆ นอกจากนี้ควรคำนึงถึงการพัฒนาเด็กและเยาวชนแต่ละคนให้เหมาะสม รวมทั้งเด็กและเยาวชนเหล่านี้ควรจะได้รับ การยอมรับในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนอย่างเท่าเทียมกันในกระบวนการซึ่งอาศัยสังคมเป็นหลักและครอบคลุมทุกด้าน

๖. ครอบครัวเป็นศูนย์กลางที่รับผิดชอบในทางสังคมเบื้องต้นแก่เด็กทั้งหลาย รัฐบาลและสังคมควรพยายามดำเนินการ การปกป้องรักษาความมั่นคงของครอบครัว รวมทั้งครอบครัวขยายให้ดำเนินต่อไป สังคมมีหน้าที่รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวในการดูแลและคุ้มครอง และประกันถึงความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจของเด็ก รวมทั้งจัดเตรียมเกี่ยวกับการดูแลในแต่ละวันให้เพียงพอ

๗. รัฐบาลมีหน้าที่จัดการศึกษาให้เข้าถึงเด็กและเยาวชนทุกคน และควรให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งมีปัญหาที่ยากในการปฏิบัติตามระบบการศึกษาและทำให้ต้องออกจากโรงเรียนไป

๘. ชุมชน การจัดเตรียมหรือให้การสนับสนุนเกี่ยวกับมาตรการต่างๆ ในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในชุมชน รวมทั้งศูนย์พัฒนาชุมชนต่างๆ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและบริการต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ให้แพร่ขยายออกไป เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านของเด็กและเยาวชนผู้ซึ่งอยู่ในสภาพสังคมเสี่ยง และควรจัดเตรียมมาตรการในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกัน โดยคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคล

๙. สื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อทางด้านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ควรสนับสนุนการลดระดับการเผยแพร่ภาพลามกอนาจาร ยาเสพติด และความรุนแรง ตลอดจนการแสวงหาผลประโยชน์โดยปราศจากความเมตตากรุณา

๑๐. หน่วยงานของรัฐ ควรให้ความสำคัญอย่างสูงในการวางแผนและจัดทำโครงการ สำหรับเด็กและเยาวชน และควรจัดหาทุนและทรัพยากรอื่นที่เพียงพอ เพื่อสามารถให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพในการดูแลรักษาพยาบาลทางสุขภาพกายและจิต โภชนาการ สถานที่หรือบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งป้องกันและบำบัดรักษาการใช้ยาเสพติดและเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์

๑๑. รัฐควรออกและบังคับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนทั่วประเทศเพื่อส่งเสริมและให้ความคุ้มครองสิทธิและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชนทุกคน

๑๒. ควรพยายามดำเนินการจัดให้มีกลไกที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน รวมทั้งการให้ความร่วมมือกันในระหว่างหน่วยงานด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข ด้านให้บริการ หน่วยงานด้านระบบความยุติธรรมสำหรับคดีเด็กและเยาวชน หน่วยงานพัฒนาชุมชนและสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง บนพื้นฐานของระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่หลากหลาย และบนพื้นฐานภายในระเบียบข้อบังคับเหล่านั้น^๑

^๑ United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) โดย สูดจิต เชนนพกาญจน์ (แปล) วิชา มหาคุณ(ตรวจแก้)

โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา

๓๑๔/๓๑๖ ปากซอยบ้านบาตร ถนนบำรุงเมือง ป้อมปราบฯ กทม. ๑๐๑๐๐

โทร. ๐-๒๒๒๓-๓๓๕๑, ๐-๒๒๒๓-๕๕๕๘

